

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

Г. В. Виногорова

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Навчальний посібник

МАУП

Київ 2006

ББК 67.9(4УКР)304.3я73
В49

Рецензенти: *А. В. Омельченко*, канд. юрид. наук, доц.,
О. В. Немировська, канд. юрид. наук

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 5 від 25.05.05)*

Виногорова Г. В.

В49 Інформаційне право України: Навч. посіб. — К. : МАУП,
2006. — 144 с. — Бібліогр. : с. 132–143.

ISBN 966-608-601-8

У навчальному посібнику розглянуто актуальні питання нормативно-правового регулювання сучасних інформаційних відносин в Україні. Викладено зміст державного регулювання інформаційної діяльності, схарактеризовано правові гарантії реалізації права на інформацію, висвітлена сутність механізму захисту інформації з обмеженим доступом. Схарактеризовано відносини в різних сферах інформаційної діяльності: в галузі масової інформації, у видавничій справі, бібліотечній, архівній, музейній справах, кінематографії, рекламній діяльності тощо.

Для викладачів і студентів вищих навчальних закладів. Може бути корисним для всіх тих, хто цікавиться проблемами правового регулювання інформаційних відносин.

ББК 67.9(4УКР)304.3я73

ISBN 966-608-601-8

© Г. В. Виногорова, 2006
© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2006

ЗМІСТ

Передмова частина	9
ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА	11
Розділ 1. Поняття інформаційного права України	11
§ 1. Поняття “інформація” та “інформаційна діяльність”, види інформації	11
§ 2. Поняття інформаційного права, його предмет, методи та суб’єкти	13
§ 3. Система інформаційного права та його місце в системі права України.	15
§ 4. Джерела інформаційного права України	17
Контрольні запитання і завдання.....	18
Розділ 2. Державне регулювання інформаційної діяльності.	19
§ 1. Загальна характеристика основних напрямів державної інформаційної політики.....	19
§ 2. Національна програма інформатизації: правові засади реалізації.....	19
§ 3. Органи державної влади, які здійснюють управління в галузі інформаційної діяльності	21
Контрольні запитання і завдання.....	23
Розділ 3. Інформаційні технології та засоби їх забезпечення.....	24
§ 1. Правовий режим інформаційних систем, інформаційних технологій та засобів їх забезпечення.....	24
§ 2. Правове регулювання відносин у галузі зв’язку і телекомунікацій.....	25
§ 3. Права та обов’язки споживачів телекомунікаційних послуг	27
§ 4. Відповідальність за порушення законодавства у сфері телекомунікацій.....	28
Контрольні запитання і завдання.....	28

Розділ 4.	Право на збирання, зберігання, використання та поширення інформації	30
§ 1.	Законодавчі засади збирання, зберігання, використання та поширення інформації	30
§ 2.	Механізми забезпечення реалізації права на інформацію	31
§ 3.	Інформаційні запити стосовно доступу до офіційних документів і надання письмової або усної інформації	32
§ 4.	Відповідальність за порушення права на інформацію	34
	Контрольні запитання і завдання	35
ОСОБЛИВА ЧАСТИНА		36
Розділ 5.	Правове регулювання інформаційних відносин у галузі масової інформації	36
5.1.	Нормативно-правове регулювання діяльності інформаційних агентств і друкованих засобів масової інформації	36
§ 1.	Статус інформаційних агентств	36
§ 2.	Друковані засоби масової інформації: поняття та суб'єкти	37
§ 3.	Організація діяльності друкованих засобів масової інформації	38
§ 4.	Відповідальність за порушення законодавства про інформаційні агентства та друковані засоби масової інформації	40
5.2.	Правові засади функціонування телебачення і радіомовлення в Україні	43
§ 1.	Правові засади діяльності та структура національного телебачення і радіомовлення України	43
§ 2.	Правові засади діяльності державних телерадіомовних організацій України, Суспільного телебачення і радіомовлення України	44
§ 3.	Правовий статус Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення	45

§ 4. Відповідальність за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення	46
5.3. Механізми захисту прав учасників відносин у сфері діяльності засобів масової інформації	47
§ 1. Захист журналістів та інших працівників засобів масової інформації від дій, які перешкоджають виконанню ними службових обов'язків	47
§ 2. Захист фізичних та юридичних осіб від зловживань працівників засобів масової інформації	50
Контрольні запитання і завдання.....	54
Розділ 6. Правове регулювання організації та провадження видавничої справи в Україні.....	56
§ 1. Поняття видавничої справи та її зміст.....	56
§ 2. Організація видавничої справи.....	56
§ 3. Здійснення видавничої справи.....	57
§ 4. Правовий статус Книжкової палати України.....	62
Контрольні запитання і завдання.....	63
Розділ 7. Правове регулювання відносин у галузі бібліотечної справи	64
§ 1. Поняття бібліотечної справи та види бібліотек.....	64
§ 2. Право громадян, підприємств, установ і організацій на бібліотечне обслуговування.....	64
§ 3. Права та обов'язки користувачів бібліотек.....	65
Контрольні запитання і завдання.....	66
Розділ 8. Правове регулювання інформаційних відносин в архівній справі.....	67
§ 1. Зміст права на доступ до документів Національного архівного фонду	67
§ 2. Права та обов'язки користувачів документами Національного архівного фонду	69
§ 3. Облік і зберігання документів Національного архівного фонду	70

§ 4. Особливості обліку і зберігання унікальних документів Національного архівного фонду	71
§ 5. Організаційно-правові засади створення та діяльності приватних архівів	72
§ 6. Міжнародне співробітництво у галузі архівної справи	73
Контрольні запитання і завдання.....	76
Розділ 9. Правове регулювання інформаційних відносин у галузі музейної справи	78
§ 1. Види музеїв та напрями їх діяльності.....	78
§ 2. Порядок створення, реорганізації та ліквідації музеїв ..	79
§ 3. Формування і використання музейних інформаційних ресурсів	80
§ 4. Збереження музейних інформаційних ресурсів.....	83
Контрольні запитання і завдання.....	84
Розділ 10. Правове регулювання рекламної діяльності	85
§ 1. Поняття реклами та її види.....	85
§ 2. Загальні вимоги щодо реклами	86
§ 3. Особливості розміщення реклами в окремих засобах масової інформації	87
§ 4. Особливості рекламування деяких товарів	89
§ 5. Контроль за дотриманням законодавства про рекламу	90
§ 6. Відповідальність за порушення законодавства про рекламу	91
§ 7. Законодавство ЄС у сфері протидії недобросовісній рекламі	92
Контрольні запитання і завдання.....	94
Розділ 11. Правове регулювання відносин в галузі кінематографії	95
§ 1. Поняття кінематографії та її суб'єкти.....	95
§ 2. Підприємницька діяльність суб'єктів кінематографії.....	96
§ 3. Захист прав інтелектуальної власності на кінотвори.....	97

§ 4. Міжнародно-правові механізми регулювання відносин у галузі кінематографії	102
Контрольні запитання і завдання.....	104
Розділ 12. Правове регулювання інформаційних відносин в галузі обігу та охорони персональних даних.....	105
§ 1. Поняття персональних даних	105
§ 2. Законодавчі засади захисту персональних даних.....	105
§ 3. Відповідальність за порушення законодавства про захист персональних даних	106
§ 4. Міжнародно-правові механізми захисту персональних даних	107
Контрольні запитання і завдання.....	107
Розділ 13. Правове регулювання охорони державної таємниці	108
§ 1. Поняття державної таємниці та перелік відомостей, що становлять державну таємницю.....	108
§ 2. Відомості, які не можуть належати до державної таємниці.....	110
§ 3. Порядок віднесення інформації до державної таємниці та її захист	111
§ 4. Звід відомостей, що становлять державну таємницю.....	113
§ 5. Відповідальність за розголошення державної таємниці	114
Контрольні запитання і завдання.....	114
Розділ 14. Правове регулювання охорони банківської таємниці	115
§ 1. Поняття банківської таємниці.....	115
§ 2. Правовий режим банківської таємниці	117
§ 3. Порядок розкриття інформації, яка становить банківську таємницю	117
Контрольні запитання і завдання.....	119
Розділ 15. Правове регулювання охорони комерційної таємниці	120
§ 1. Поняття комерційної таємниці	120
§ 2. Правовий режим комерційної таємниці	120

§ 3. Захист прав на комерційну таємницю	124
Контрольні запитання і завдання.....	127
Розділ 16. Правове регулювання охорони професійної та службової таємниці	128
§ 1. Поняття і охорона професійної таємниці	128
§ 2. Поняття і охорона службової таємниці.....	129
Контрольні запитання і завдання.....	131
Список використаної і рекомендованої літератури.....	132

МАУП

ПЕРЕДМОВА

Забезпечення доступу громадян до інформації, створення національних мереж інформації та належної системи їх охорони, зміцнення організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності, забезпечення ефективного використання інформації становлять основні напрями сучасної державної інформаційної політики. Державне регулювання фактично охоплює всі сфери реалізації інформаційних відносин їх учасниками.

Нині при підготовці фахівців у галузі права надзвичайно важливим є ознайомлення студентів із сучасними організаційно-правовими засадами регулювання інформаційних відносин у різних сферах суспільного життя. При цьому слід зауважити, що практичне значення має не лише висвітлення окремих аспектів регулювання інформаційних відносин в національно-інформаційному законодавстві, а й аналіз міжнародно-правових механізмів їх регулювання.

Актуальність курсу “Інформаційне право України” визначається тим, що воно є правовим підґрунтям інформаційного суспільства, яке активно формується як в Україні, так і в межах міжнародної спільноти. Сучасна інформаційна політика в нашій державі зорієнтована на забезпечення принципів свободи слова, безперешкодного доступу громадян до інформації, недопущення перешкоджання професійній діяльності журналістів, а також інших гарантій, притаманних саме інформаційному суспільству.

Пропонований навчальний посібник складається з двох частин: Загальної і Особливої. У загальній частині викладено предмет, методи, принципи правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із виробництвом та обігом інформації. Досліджено питання правового регулювання інформаційних відносин, що виникають у процесі обігу інформації, виробництва та застосування інформаційних технологій і засобів їхнього забезпечення тощо. Особлива частина присвячена правовому регулюванню інформаційних відносин, що також виникають в процесі виробництва та обігу інформації різних видів. Серед інститутів інформаційного права вирізняють інститут відкритої інформації та інститут інформації з обмеженим доступом.

До інститутів інформаційного права, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з обігом відкритої інформації, належать:

- інститут масової інформації (включаючи діяльність інформаційних агентств, друкованих засобів масової інформації, теле-, радіомовлення);
- інститут видавничої справи;
- інститут бібліотечної справи;
- інститут архівної справи;
- інститут музейної справи;
- інститут рекламної інформації;
- інститут інформаційної діяльності в галузі кінематографії.

До інститутів інформаційного права, що регулюють сукупність однорідних суспільних інформаційних відносин, пов'язаних з обігом інформації з обмеженим доступом, належать:

- інститут державної таємниці;
- інститут захисту персональних даних;
- інститут банківської таємниці;
- інститут комерційної таємниці;
- інститут професійної та службової таємниці.

На сучасному етапі інформаційне законодавство України перебуває в стадії реформування. Про це свідчить, зокрема, прагнення законодавця якомога детальніше регламентувати окремі сфери інформаційних відносин. Так, у парламенті розглядається проект Концепції національної інформаційної політики, метою якої є створення правових економічних і організаційних умов для формування в Україні розвиненого інформаційного суспільства, чекає на розгляд низка інших законопроектів. Визначення доцільності їх прийняття та їх оцінка не ставилися завданнями в цьому навчальному виданні. Проте зазначена тенденція засвідчує необхідність чіткого окреслення закономірностей розвитку законодавства у цій сфері.

Цим також зумовлюється доцільність ознайомлення майбутніх фахівців із сучасними тенденціями правового регулювання інформаційних відносин в Україні.

Видання може бути корисним викладачам і студентам вищих навчальних закладів при викладанні та вивченні курсів “Інформаційне право України”, “Державна інформаційна політика”, “Правове регулювання інформаційної діяльності”, а також усім тим, хто цікавиться проблемами сучасного правового регулювання інформаційних відносин.

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Розділ 1. ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

§ 1. Поняття “інформація” та “інформаційна діяльність”, види інформації

Інформація — це документовані або публічно оголошені відомості про події і явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Під інформаційною діяльністю насамперед розуміють сукупність дій, спрямованих на задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави.

Основними видами інформації є:

1) статистична інформація (офіційно документована державна інформація, що кількісно характеризує масові явища та процеси, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя);

2) адміністративна інформація (це офіційно документовані дані, що характеризують явища та процеси, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя і збираються, використовуються, поширюються та зберігаються органами державної влади, місцевого самоврядування, юридичними особами з метою виконання адміністративних завдань, що належать до їхньої компетенції);

3) масова інформація (публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація);

4) інформація про діяльність державних органів влади та органів місцевого самоврядування;

5) правова інформація (сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення тощо);

6) інформація про особу (персональні дані);

7) інформація довідково-енциклопедичного характеру;

8) соціологічна інформація (це документовані або публічно оголошені відомості про ставлення окремих громадян і соціальних груп до суспільних подій та явищ, процесів, фактів)¹.

За режимом доступу вирізняють: відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. Інформація з обмеженим доступом, у свою чергу, поділяється на конфіденційну і таємну.

Конфіденційна інформація — це відомості, що знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов (наприклад, комерційна таємниця). Громадяни, юридичні особи, які володіють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, отриманою за власні кошти, або такою, що є предметом їхнього професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему захисту. Виняток становить інформація комерційного і банківського характеру, та інформація, правовий режим якої встановлено Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України (з питань статистики, екології, банківських операцій, податків тощо), а також інформація, приховування якої становить загрозу життю і здоров'ю людей.

Стосовно інформації, яка є власністю держави і знаходиться в користуванні органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності, з метою її збереження може бути встановлено обмежений доступ, тобто надано статус конфіденційної. Порядок обліку, зберігання і використання документів та інших носіїв інформації, що містять зазначену інформацію, визначає Кабінет Міністрів України. Конфіденційною не може бути інформація, що містить відомості про:

- стан довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту;
- аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;
- стан здоров'я населення, його життєвий рівень, зокрема харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення,

¹ Див.: Ст. 18–25 Закону України “Про інформацію”.

а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

- справ із правами і свободами людини і громадянина, а також фактів їх порушень;
- незаконні дії органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб;
- інша інформація, доступ до якої відповідно до законів України і міжнародних договорів, та згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути обмеженим.

До *таємної* належить інформація, що містить відомості, які становлять державну чи іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі (наприклад, державна таємниця, банківська таємниця).

Віднесення інформації до категорії таємних відомостей, які становлять державну таємницю, і доступ до неї громадян здійснюється відповідно до закону про цю інформацію. Порядок і терміни оприлюднення таємної інформації визначаються відповідним законом¹.

Інформація з обмеженим доступом може поширюватися без згоди її власника, якщо вона є суспільно значущою, тобто виступає предметом громадського інтересу і право громадськості знати цю інформацію переважає над правом власника на її захист².

§ 2. Поняття інформаційного права, його предмет, методи та суб'єкти

Предмет інформаційного права становлять відносини, що виникають в усіх сферах життя і діяльності особи, суспільства та держави в процесі збирання, зберігання, використання та поширення інформації. В свою чергу, збирання інформації — це набуття, придбання, накопичення документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою. Зберігання інформації — це забезпечення її належного стану та матеріальних носіїв. Використання — це задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб і держави. Поширення — це розповсюдження, оприлюднення, реалізація у встановленому законом порядку документованої або публічно оголошеної інформації.

¹ Див.: Закон України “Про державну таємницю”, ст. 60–62 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

² Див.: Ст. 30 Закону України “Про інформацію”.

Під методом правового регулювання в інформаційному праві розуміємо способи впливу галузі на інформаційні відносини. Різноманітність видів інформації призводить до необхідності використовувати методи регулювання інформаційних відносин залежно від виду інформації та її призначення.

Так, методи конституційного та адміністративного права використовують для характеристики інформаційно-правових норм, що забезпечують регулювання інформаційних відносин, пов'язаних зі створенням такої інформації, як: нормативно-правові акти, персональні дані, статистична інформація. Тут йдеться про метод встановлення (який полягає у визначенні у відповідних нормативних актах повноважень певних суб'єктів), а також про методи зобов'язання, дозволу та заборони.

При створенні інформації, що є результатом творчості, комерційної таємниці чи відкритих, доступних даних використовують методи цивільного права. Нагадаємо, що цивільно-правовий метод характеризується юридичною рівністю учасників відносин, диспозитивністю сторін, особливим способом вирішення майнових спорів між учасниками цивільних правовідносин і наявністю майнової відповідальності сторін.

У процесі регулювання відносин, пов'язаних із передачею та поширенням інформації, послуговуються методами конституційного, адміністративного та цивільного права.

У свою чергу, при регулюванні відносин з приводу відповідальності за допущені правопорушення або вчинені злочини в інформаційній сфері, застосовують методи адміністративного та кримінального права.

Отже, **інформаційне право** — це галузь права, яка становить систему спеціальних правових норм, що виникають в інформаційній сфері (тобто у сфері збирання, зберігання, використання та поширення інформації). Інформаційне право є комплексною галуззю, що ґрунтується на методах публічного і приватного права та використовує при вирішенні завдань правового регулювання інформаційних відносин практично весь арсенал правових механізмів.

Суб'єкти інформаційного права. Орган державної влади або місцевого самоврядування, юридична або фізична особа, яка відповідно до законодавства України може бути учасником відносин, що регулюються нормами інформаційного права, є суб'єктами інформаційного права. Так, згідно зі ст. 7 Закону України “Про інформацію” суб'єктами

інформаційних відносин є громадяни України, юридичні особи та держава. Суб'єктами інформаційних відносин можуть бути також інші держави, їх громадяни та юридичні особи, міжнародні організації та особи без громадянства.

Проте, щоб стати учасником інформаційних правовідносин, суб'єкт повинен мати інформаційну правосуб'єктність, яка складається з інформаційної право- та дієздатності. Інформаційна правоздатність — це можливість конкретного суб'єкта набувати інформаційних прав і обов'язків і нести юридичну відповідальність за їх практичну реалізацію. Кожний, хто наділений правами та обов'язками в інформаційній сфері, може розглядатися як суб'єкт інформаційного права. Однак такий суб'єкт інформаційного права може стати суб'єктом інформаційних правовідносин лише за наявності другого елемента правосуб'єктності — інформаційної дієздатності, тобто здатності суб'єкта своїми діями набувати прав, створювати для себе юридичні обов'язки, а також нести відповідальність за свої дії в інформаційній сфері¹.

Виходячи з класифікації правовідносин, що сформувалися в інформаційній сфері, визначають такі категорії суб'єктів інформаційних правовідносин:

- виробники інформації, інформаційних ресурсів, продуктів і послуг, інформаційних систем, технологій і засобів їх забезпечення;
- власники інформації, інформаційних ресурсів і продуктів, а також власники інформаційних систем і засобів їх забезпечення;
- споживачі інформації, інформаційних ресурсів, продуктів, послуг.

§ 3. Система інформаційного права та його місце в системі права України

Інформаційне право як галузь права є сукупністю правових норм, що регулюють діяльність суб'єктів права в інформаційній сфері. Всередині галузі інформаційного права ці норми об'єднуються в підгалузі та правові інститути. Структурно система інформаційного права поділяється на дві частини: Загальну та Особливу.

¹ Копылов В. А. Информационное право: Учеб. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Юрист, 2003. — С. 105–107.

Загальна частина інформаційного права об'єднує норми, які визначають основні поняття, загальні принципи, форми та методи правового регулювання діяльності в інформаційній сфері, джерела інформаційного права. У цій частині схарактеризовано предмет правового регулювання, а саме: представлені поняття інформаційних відносин, їх класифікація, визначається правовий статус суб'єктів інформаційних відносин. У Загальній частині також схарактеризовано правове регулювання відносин під час реалізації фізичними та юридичними особами права на інформацію; при встановленні правового режиму інформаційних технологій і засобів їх забезпечення.

Особлива частина інформаційного права розглядає окремі інститути інформаційного права, в яких об'єднано правові норми, які регулюють однорідні суспільні відносини. Зазвичай виокремлюють інститути¹, які :

1) містять норми, що регулюють відносини з приводу обігу відкритої інформації;

2) містять норми, що регулюють відносини з приводу обігу інформації з обмеженим доступом.

Відповідно до *першої групи* належать інститути масової інформації, бібліотечної справи, архівної справи, музейної справи, видавничої і рекламної діяльності, інформаційної діяльності в галузі кінематографії. До *другої групи* — інститути державної таємниці, банківської таємниці, комерційної таємниці, професійної і службової таємниці, а також персональних даних (тобто даних про особу).

Розглядаючи питання стосовно місця інформаційного права у системі права України, слід зауважити, що ця комплексна галузь тісно взаємодіє з конституційним, адміністративним, цивільним, господарським, трудовим і кримінальним правом. Тісний зв'язок із конституційним правом можна пояснити тим, що останнє закріплює основні права громадян (у тому числі й інформаційні), а також регламентує повноваження органів державної влади у сфері регулювання інформаційних відносин. Істотний зв'язок має інформаційне право із цивільним правом, оскільки в регулюванні особистих немайнових прав фізичної особи в реалізації права на інформацію, гарантій захисту персональних даних важливу роль відіграє саме Цивільний кодекс України.

---

¹ Копылов В. А. Информационное право: Учеб. — 2-е изд., перераб. и доп. — С. 108–109.

Безумовним є зв'язок інформаційного права з адміністративним. Так, методами адміністративного права послуговуються при регулюванні відносин, що виникають у процесі здійснення органами державної влади та місцевого самоврядування обов'язків по забезпеченню реалізації прав громадян і юридичних осіб закріпленого права на інформацію. Крім того, саме адміністративне право містить санкції за порушення встановленого режиму охорони того чи того виду інформації з обмеженим доступом. У цьому також виявляється зв'язок інформаційного права з кримінальним. Оскільки Кримінальний кодекс України визначає міри кримінального покарання за скоєння злочинів у галузі порушення режиму інформації. Наприклад, встановлено кримінальну відповідальність за незаконне використання спеціальних технічних засобів легального отримання інформації¹, а також за викрадення, привласнення, вимагання комп'ютерної інформації або заволодіння нею шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем² тощо.

§ 4. Джерела інформаційного права України

Джерелом інформаційного права виступають норми інформаційного законодавства, що забезпечують регулювання відносин в інформаційній сфері. Ці джерела можуть бути скласифіковані в кілька груп³:

1) норми Конституції України — закріплюють інформаційні права і свободи, встановлюють права і обов'язки суб'єктів інформаційних відносин з приводу створення та поширення інформації певного виду, а також встановлюють обмеження обігу інформації в державі та суспільстві;

2) галузі законодавства — присвячені питанням інформаційного права. До них належать:

- законодавство про засоби масової інформації;
- законодавство про формування інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів, надання інформаційних послуг (про правову інформацію, персональні дані, бібліотечну справу, архіви, музеї, рекламу, видавничу діяльність, статистичну інформацію, міжнародний обмін інформацією тощо);

¹ Див.: Ст. 359 Кримінального кодексу України.

² Див.: Ст. 362 Кримінального кодексу України.

³ *Котьлов В. А.* Информационное право: Учеб. — 2-е изд., перераб. и доп. — С. 145–146.

- законодавство, що регламентує порядок реалізації права на пошук, отримання, передачу та використання інформації;
- законодавство про створення та використання інформаційних систем, їх мереж, інших інформаційних технологій і засобів їх забезпечення;
- законодавство про інформаційну безпеку.

3) окремі інформаційно-правові норми — входять до складу інших галузей права України. Ці норми включаються в:

- нормативні акти, що регламентують правовий статус відповідних структур (Конституція України, конституційні та звичайні закони, які визначають статус органів державної влади)¹;
- нормативні акти цивільного законодавства, які розглядають питання реалізації права власності на інформацію²;
- нормативні акти, що регулюють відносини в різних галузях господарської діяльності (законодавство про землю, надра, охорону природи тощо), які супроводжуються створенням інформації певного виду та призначення;
- нормативні акти про відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері.

Контрольні запитання і завдання

1. Назвіть існуючі види інформації.
2. На які види поділяється інформація за режимом доступу? Яке практичне значення має така класифікація?
3. Які відомості, що є власністю держави або органів місцевого самоврядування, не можуть бути конфіденційною інформацією?
4. Схарактеризуйте методи інформаційного права. У чому полягає комплексний характер цієї галузі права?
5. Окресліть коло суб'єктів інформаційного права.
6. Які інститути належать до Загальної, а які до Особливої частини інформаційного права?
7. Схарактеризуйте джерела інформаційного права України.

¹ *Петров Є.* Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Х., 2003.

² *Там само.*

Розділ 2. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

§ 1. Загальна характеристика основних напрямів державної інформаційної політики

Державна інформаційна політика — це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави з отримання, використання, поширення та зберігання інформації¹.

Головними напрямками державної інформаційної політики є:

- забезпечення доступу громадян до інформації;
- створення національних систем і мереж інформації;
- зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності;
- забезпечення ефективного використання інформації;
- сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів;
- створення загальної системи охорони інформації;
- сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України.

§ 2. Національна програма інформатизації: правові засади реалізації

Одним із головних напрямів реалізації державної інформаційної політики є впровадження Національної програми інформатизації, мета, основні завдання, правові засади формування і виконання якої регламентовано Законом України “Про Національну програму інформатизації” від 4 лютого 1998 р. та Концепцією Національної програми інформатизації, схваленої Законом України від 4 лютого 1998 р.

---

¹ Див.: Ст. 6 Закону України “Про інформацію”.

Зауважимо, що Національна програма інформатизації визначає стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної й іншої діяльності (в галузях загальнодержавного значення). Вона включає:

- Концепцію Національної програми інформатизації;
- сукупність державних програм з інформатизації;
- галузеві програми і проекти інформатизації;
- регіональні програми і проекти інформатизації;
- програми і проекти інформатизації органів місцевого самоврядування.

Головною метою Національної програми інформатизації є створення необхідних умов для забезпечення громадян і суспільства своєчасною, відповідною та повною інформацією на основі використання інформаційних технологій та забезпечення інформаційної безпеки держави.

Програма спрямована на вирішення наступних завдань:

- формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних і гуманітарних передумов розвитку інформатизації;
- застосування і розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних галузях суспільного життя України;
- формування системи національних інформаційних ресурсів;
- створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо;
- створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- підвищення ефективності вітчизняного виробництва на основі широкого використання інформаційних технологій;
- формування та підтримку ринку інформаційних продуктів і послуг;
- інтеграцію України у світовий інформаційний простір.

У свою чергу, Концепція Національної програми інформатизації є невід'ємною складовою Національної програми інформатизації і включає характеристику сучасного стану інформатизації, її стратегічні цілі та основні принципи, очікувані наслідки її реалізації. Саме ці показники і визначені в Законі України "Про Концепцію Національної програми інформатизації".

§ 3. Органи державної влади, які здійснюють управління в галузі інформаційної діяльності

Органами влади, які здійснюють управління в галузі інформаційної діяльності, є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування та центральні й місцеві органи виконавчої влади.

Центральними органами виконавчої влади, які впроваджують державну інформаційну політику в країні, виступають Державний комітет телебачення і радіомовлення України (далі – Держкомтелерадіо України)¹ та Міністерство транспорту і зв'язку України (далі – Мінтрансзв'язку України)².

Основні завдання Держкомтелерадіо України полягають в наступному:

- формування та забезпечення реалізації державної політики в інформаційній і видавничій сферах, державної політики у сфері захисту суспільної моралі;
- здійснення управління в інформаційній і видавничій сферах;
- сприяння реалізації конституційних прав на свободу слова, забезпечення розвитку інформаційної сфери, розширення національного інформаційного простору тощо.

Основними завданнями Мінтрансзв'язку України є:

- здійснення державного управління в галузі надання послуг поштового зв'язку, телекомунікацій, інформатизації, користування радіочастотним ресурсом України;
- контроль за впровадженням автоматизованих систем зв'язку, інформаційного забезпечення національної транспортної системи України і національної мережі міжнародних транспортних коридорів;
- визначення переліку технічних засобів, які можуть застосовуватися в телекомунікаційних мережах загального користування, погодження застосування технічних засобів телекомунікацій, не включених до цього переліку;

¹ Положення про Держкомтелерадіо України затверджене Указом Президента України № 920/2003 від 27 серпня 2003 р.

² Положення про Мінтрансзв'язку України затверджене Указом Президента України № 1009/2004 від 27 серпня 2004 р.

- визначення переліку засобів поштового зв'язку, що застосовують у мережах поштового зв'язку загального користування та підлягають стандартизації і сертифікації відповідно до законодавства;
- встановлення порядку надання операторами телекомунікацій ресурсів своїх мереж у користування державній системі урядового зв'язку, національній системі конфіденційного зв'язку, органам із надзвичайних ситуацій, безпеки, оборони, внутрішніх справ;
- координація та контроль роботи за створенням, веденням і забезпеченням функціонування Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів, визначення організаційних і методичних засад ведення Національного реєстру та правила користування ним.

Мінтрансзв'язку України виконує й інші функції, передбачені згаданим Положенням, а також Законом України “Про телекомунікації” і Законом України “Про радіочастотний ресурс України”¹ [40].

Серед інших центральних органів виконавчої влади, які здійснюють управління в галузі інформаційної діяльності — Міністерство культури і туризму України, Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України при Міністерстві культури і туризму України, Державний комітет архівів України тощо.

На місцеві органи виконавчої влади покладено завдання здійснення управління в галузі інформаційної діяльності в порядку, передбаченому Конституцією України, Законом України “Про місцеві державні адміністрації” та іншими нормативно-правовими актами.

Держава контролює режим доступу до інформації. Завдання цього контролю полягає в забезпеченні дотримання вимог законодавства про інформацію всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, недопущенні необґрунтованого віднесення інформації до категорії з обмеженим доступом.

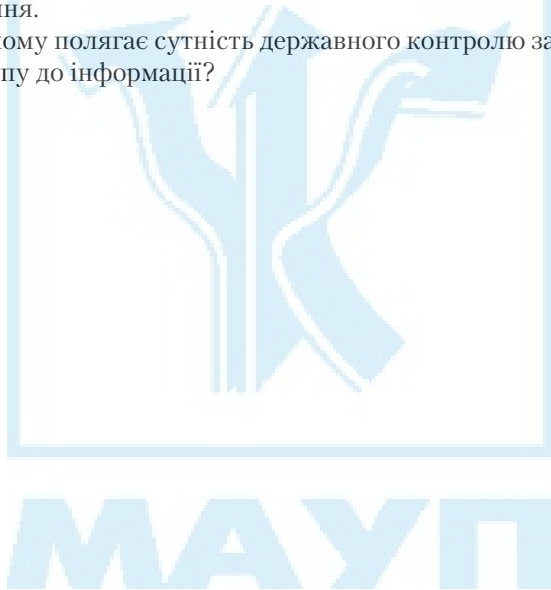
Державний контроль за дотриманням встановленого режиму доступу до інформації здійснюють спеціальні органи, які визначають Верховна Рада і Кабінет Міністрів України. В порядку контролю Верховна Рада України може вимагати від урядових установ, міністерств, відомств звіти, які містять інформацію про їх діяльність для забезпечення нею зацікавлених осіб. Наприклад: про надання інформації про

¹ Див.: Ст. 15 Закону України “Про телекомунікації”; ст. 11 Закону України “Про радіочастотний ресурс України”.

кількість випадків відмови про доступ до інформації із зазначенням мотивів таких відмов; кількість та обґрунтування застосування режиму обмеженого доступу до окремих видів інформації; кількість скарг на неправомірні дії посадових осіб, які відмовили в доступі до інформації, та вжиті щодо них заходи.

Контрольні запитання і завдання

1. Окресліть напрями державної інформаційної політики.
2. Схарактеризуйте Національну програму інформатизації.
3. Які органи державної влади здійснюють функції управління у сфері інформаційної діяльності? Визначте їх функції і завдання.
4. У чому полягає сутність державного контролю за режимом доступу до інформації?

Розділ 3. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСОБИ ЇХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

§ 1. Правовий режим інформаційних систем, інформаційних технологій та засобів їх забезпечення

Розвиток комп'ютерної мережі Інтернет призводить до необхідності формування правової бази для регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з його використанням. Нагадаємо, що Інтернет — це всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно взаємопов'язана глобальним адресним простором та ґрунтується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародним стандартом. Результатом діяльності з упорядкування нормативно-правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням Інтернет, є виокремлення в самостійну галузь Інтернет-права, яка на сучасному етапі перебуває на стадії формування. Зауважимо, що у вітчизняній правовій науці звертається увага на необхідність виділення такої самостійної галузі права, як Інтернет-право, і, як наслідок, порушується питання щодо віднесення її до публічного чи до приватного права¹.

Щоб перейти до ознайомлення із законодавчими засадами регулювання цієї сфери, розглянемо деякі поняття, які широко розповсюджені в законодавчих актах, що регулюють відносини в галузі інформаційних технологій. Так, під засобами інформатизації слід розуміти електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі і мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій. Інформаційна система передусім — це автоматизована система, комп'ютерна мережа, система зв'язку.

Основними джерелами правового регулювання відносин у галузі створення і використання автоматизованих інформаційних систем, інформаційних технологій, засобів зв'язку та телекомунікацій є:

---

¹ *Вступаючи у сферу Інтернет-права // [www.lawyers.com.ua/7_ukr.htm].
Інтернет-праву бути! // [www.lawyers.com.ua/3_ukr.htm].*

Цивільний кодекс України¹, Закони України “Про інформацію” від 2 жовтня 1992 р., “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах” від 5 липня 1994 р., “Про радіочастотний ресурс України” від 1 червня 2000 р., “Про телекомунікації” від 18 листопада 2003 р., “Про електронні документи та електронний документообіг” від 22 травня 2003 р., “Про електронний цифровий підпис” від 22 травня 2003 р., Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні, затверджене Указом Президента від 22 травня 1998 р., Положення про технічний захист інформації в Україні, затверджене Указом Президента України від 27 вересня 1999 р. та ін.

§ 2. Правове регулювання відносин у галузі зв’язку і телекомунікацій

Відносини в галузі зв’язку і телекомунікацій регулюються, зокрема, і такими нормативно-правовими актами, як:

1) Закон України “Про поштовий зв’язок” від 4 жовтня 2001 р. — визначає правові, соціально-економічні та організаційні основи діяльності у сфері надання послуг поштового зв’язку, а також регулює відносини між органами державної влади та органами місцевого самоврядування, операторами поштового зв’язку і користувачами їх послуг;

2) правила надання і отримання телекомунікаційних послуг, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1997 р. № 720;

3) порядок оперативного-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 червня 2004 р. № 812;

4) ліцензійні умови провадження діяльності у сфері телекомунікацій з надання послуг фіксованого міжнародного, міжміського, місцевого телефонного зв’язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв’язку, затверджені наказом Державного комітету зв’язку та інформатизації України № 132 від 17 червня 2004 р.

¹ Див.: Ст. 207 Цивільного кодексу України (вимоги щодо письмової форми правочину), ст. 442 (вимоги щодо випуску твору у світ), ст. 1087 (вимоги щодо форми розрахунків).

(zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 5 serpnia 2004 r. za № 977/9576);

5) licenzijnii umovi provadzhennja dijalnosti u sferi telekomunikacij z tehničnogo obsluhovuвання ta ekspluataciji merез efirnogo tele- i radiomovlennja, provodovogo radiomovlennja ta telemerез, nadannja v koristuвання kanaliv elektrozv'язku, zatverdženii nakazom Ministerstva transportu ta zv'язku Ukraini № 984 від 10 listopada 2004 r. (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 12 listopada 2004 r. za № 1448/10047) ta in.

U svoju čerгу, Zakon Ukraini "Pro telekomunikacij" є pravovim pidgruntjam dijalnosti u sferi telekomunikacij. Vin miŝtiti viznačennja specialniih terminiv, ŝo vikoristovujut'sja v galuzi telekomunikacijnoji dijalnosti, napriklad, Internet, "kanal elektrozv'язku", "telekomunikacijni posluhi", "telemerезi", "tehnični zasobi telekomunikacij". U Zakoni viznačeno povnovadžennja deržavi ŝodo upravlinnja ta reguluвання zaznačenoji dijalnosti, a takozh okresleno prava, obov'язki i pidstavi vidpovidalnosti fiзičniih i yuridiičniih osiб, jakі berut' участь u ciiј dijalnosti abo koristuujut'sja telekomunikacijnimi posluhami.

Sfera telekomunikacij є skladovuju galuzi zv'язku Ukraini. Telekomunikacij (elektrozv'язok) — це передавання, vipromiňuвання ta/abо priiňmannja bud'jakih značiv, signaliv, piŝmovoю tekstu, zobražen' i zvukiv abo povidomlenn' po radio, provodoviih, optiičniih či iniih elektromagnitniih sistemah. Telekomunikacij є nevid'ємною častinoю viprobničoi ta socijalnoji infrastrukturi Ukraini i priznačeni dja zadovolennja potreb fiзičniih i yuridiičniih osiб, organiv deržavnoji vladi v telekomunikacijniih posluhah.

Osnovnimi vidami dijalnosti u sferi telekomunikacij є:

- nadannja v koristuвання kanaliv elektrozv'язku i posluh fiksovanogo telefonnogo zv'язku z pravom tehničnogo obsluhovuвання ta ekspluataciji telekomunikacijniih merез;
- nadannja v koristuвання kanaliv elektrozv'язku i posluh fiksovanogo telefonnogo zv'язku z vikoristannjam bezprovodovogo dostupu do telekomunikacijnoji merезi z pravom tehničnogo obsluhovuвання;
- nadannja v koristuвання kanaliv elektrozv'язku i posluh ruhomogo (mobiľnogo) telefonnogo zv'язku z pravom tehničnogo obsluhovuвання ta ekspluataciji telekomunikacijniih merез;

- надання в користування каналів електрозв'язку і технічне обслуговування та експлуатація мереж ефірного теле- і радіомовлення, проводового радіомовлення і телемереж.

§ 3. Права та обов'язки споживачів телекомунікаційних послуг

Споживачі під час замовлення та/або отримання телекомунікаційних послуг мають право на:

- державний захист своїх прав;
- вільний доступ до телекомунікаційних послуг;
- безпеку телекомунікаційних послуг;
- вибір оператора телекомунікацій;
- вибір виду та кількості телекомунікаційних послуг;
- безоплатне отримання від оператора телекомунікацій вичерпної інформації щодо змісту, якості, вартості та порядку надання телекомунікаційних послуг;
- своєчасне і якісне отримання телекомунікаційних послуг;
- отримання від оператора телекомунікацій наявних відомостей щодо наданих телекомунікаційних послуг;
- обмеження оператором телекомунікацій доступу до окремих видів послуг на підставі їх власної письмової заяви;
- оскарження неправомірних дій операторів телекомунікацій шляхом звернення до суду та уповноважених державних органів;
- відмову від оплати телекомунікаційної послуги, яку вони не замовляли.

Крім зазначених, споживач має й інші права, визначені законодавством України та договором про надання телекомунікаційних послуг.

Споживачі телекомунікаційних послуг зобов'язані дотримуватися Правил надання та отримання телекомунікаційних послуг, затверджених Кабінетом Міністрів України, а саме:

- не допускати дій, що можуть створювати загрозу для безпеки експлуатації мереж телекомунікацій, підтримки цілісності та взаємодії мереж телекомунікацій, захисту інформаційної безпеки мереж телекомунікацій, електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів, ускладнювати чи унеможлиблювати надання послуг іншим споживачам;

- виконувати умови договору про надання телекомунікаційних послуг у разі його укладення: своєчасно оплачувати отримані ними телекомунікаційні послуги, виконувати інші обов'язки відповідно до законодавства.

§ 4. Відповідальність за порушення законодавства у сфері телекомунікацій

Законодавством України передбачена адміністративна відповідальність за низку правопорушень у сфері телекомунікацій. Зокрема, Кодексом України про адміністративні правопорушення передбачена відповідальність за:

- порушення умов і правил, що регламентують діяльність у сфері телекомунікацій, поштового зв'язку та користування радіочастотним ресурсом України, передбачену ліцензіями, дозволами;
- порушення правил надання та отримання телекомунікаційних послуг;
- порушення правил реалізації, експлуатації радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, а також користування радіочастотним ресурсом України;
- використання засобів зв'язку з метою, що суперечить інтересам держави, порушення громадського порядку та посягання на честь і гідність громадян тощо (ст. 144–148-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення).

Кримінальна відповідальність встановлюється за злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин, систем і комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку. Так, Кримінальним кодексом України¹ передбачена відповідальність за:

- несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку;
- порушення правил їх експлуатації або порядку чи правил захисту інформації, яку вони оброблюють;
- перешкоджання їх роботі шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку;

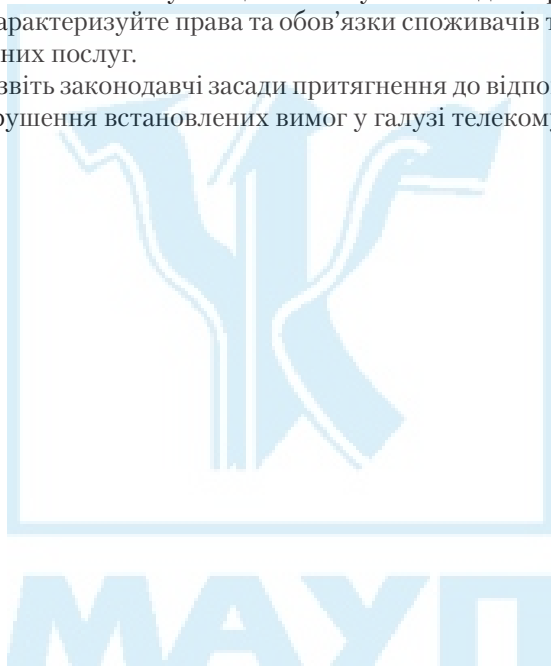
---

¹ Див.: Розд. XVI Кримінального кодексу України.

- створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також розповсюдження або збут та ін.

Контрольні запитання і завдання

1. Що таке Інтернет-право?
2. Якими нормативно-правовими актами регулюється діяльність у галузі зв'язку і телекомунікацій?
3. Що таке телекомунікаційна послуга? Наведіть приклади.
4. Схарактеризуйте права та обов'язки споживачів телекомунікаційних послуг.
5. Назвіть законодавчі засади притягнення до відповідальності за порушення встановлених вимог у галузі телекомунікацій.

Розділ 4. ПРАВО НА ЗБИРАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ

§ 1. Законодавчі засади збирання, зберігання, використання та поширення інформації

Відповідно до ст. 34 Конституції України кожному громадянину країни гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію на власний розсуд усно, письмово чи в інший спосіб.

Здійснення цих прав може обмежуватися лише законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання правопорушень чи злочинів, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя.

Право на інформацію закріплене в Законі України “Про інформацію”. Так, усі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного її отримання, використання, поширення та зберігання, необхідної їм для реалізації власних прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій.

Доступ до відкритої інформації забезпечується на основі:

- систематичної публікації її в офіційних друкованих виданнях (бюлетенях, збірниках);
- поширення її засобами масової комунікації;
- безпосереднього її надання заінтересованим громадянам, державним органам та юридичним особам.

Якщо надання інформації здійснюється на договірній основі, то порядок і умови надання громадянам, державним органам, юридичним особам і представникам громадськості відомостей за запитами

встановлюються не лише Законом України “Про інформацію”, а й договорами (угодами). Обмеження права на отримання відкритої інформації забороняється законом. Переважним правом для здобуття інформації користуються громадяни, яким вона необхідна для виконання своїх професійних обов’язків¹.

У цивільному законодавстві також містяться норми, що гарантують фізичним особам реалізацію свого конституційного права на інформацію. Так, згідно зі ст. 302 Цивільного кодексу України фізична особа має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Проте збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускається, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Однак фізична особа, яка поширює інформацію, отриману з офіційних джерел, не зобов’язана перевіряти її вірогідність і не несе відповідальність в разі її спростування.

Водночас у статтях 285 і 305 Цивільного кодексу України передбачено право фізичних осіб на інформацію про власний стан здоров’я та право на ознайомлення з особистими паперами, переданими до фонду бібліотек чи архівів.

§ 2. Механізми забезпечення реалізації права на інформацію

Право на інформацію забезпечується:

- 1) обов’язком органів державної влади та органів місцевого самоврядування інформувати про свою діяльність і прийняті рішення;
- 2) створенням у державних органах спеціальних інформаційних служб і систем, що забезпечують доступ до інформації;
- 3) вільним доступом суб’єктів інформаційних відносин до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів²;
- 4) створенням механізму здійснення права на інформацію;
- 5) здійсненням державного контролю за дотриманням законодавства про інформацію;
- 6) встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

¹ Див.: Ст. 29 Закону України “Про інформацію”.

² Обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх збереження, що визначаються законодавством.

§ 3. Інформаційні запити стосовно доступу до офіційних документів і надання письмової або усної інформації

Інформаційні запити є однією з гарантій реалізації права на інформацію. Інформаційним законодавством передбачено два види інформаційних запитів:

- доступ до офіційних документів;
- надання письмової або усної інформації.

Інформаційний запит стосовно доступу до офіційних документів — це звернення з вимогою про надання можливості ознайомлення з офіційними документами¹. Запит може бути індивідуальним або колективним. Він подається у письмовій формі. Громадянин має право звернутися до державних органів і вимагати надання будь-якого офіційного документа, незалежно від того, стосується цей документ його особисто чи ні, крім випадків обмеження доступу, передбачених законодавством.

Інформаційний запит щодо надання письмової або усної інформації — це звернення з вимогою надати вказану інформацію про діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади України, їх посадових осіб з окремих питань.

Громадяни України, державні органи, організації і об'єднання громадян (запитувачі) подають запит до відповідного органу законодавчої, виконавчої та судової влади, його посадовим особам. У запиті має зазначатися прізвище, ім'я та по батькові запитувача, документ, письмова або усна інформація, що його цікавить, та адреса, за якою він бажає отримати відповідь.

Державні органи влади України, їх посадові особи зобов'язані надавати інформацію, що стосується їхньої діяльності, письмово, усно, по телефону чи використовуючи публічні виступи.

Термін вивчення запиту щодо можливості його задоволення не повинен перевищувати десяти календарних днів². Протягом вказаного терміну державна установа письмово доводить до відома запитувача, що його запит буде задоволено чи не може бути задоволений. Виконання запиту здійснюється упродовж місяця, якщо інше не передбачено законом.

Запитувачі мають право робити виписки з наданих їм для ознайомлення офіційних документів, фотографувати їх, записувати текст на

¹ Див.: Ст. 32 Закону України “Про інформацію”.

² Див.: Ст. 33 Закону України “Про інформацію”.

магнітну плівку тощо. Власник документів має право за відповідну плату виготовляти за бажанням запитувача копії запитуваних документів. Не підлягає оплаті робота з пошуку офіційних документів.

Відмова у задоволенні запитів доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення¹.

У відмові обов'язково має зазначатися:

- посадова особа державної установи, яка відмовляє у задоволенні запиту;
- дата відмови;
- мотивована підстава відмови.

Відстрочення задоволення запитів допускається у разі, якщо запитуваний документ чи інформація не можуть бути надані для ознайомлення в місячний термін. Повідомлення про відстрочення доводиться до відома запитувача у письмовій формі з роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення.

У повідомленні про відстрочку має зазначатися:

- 1) посадова особа державної установи, яка відмовляє у задоволенні запиту у визначений місячний термін;
- 2) дата надсилання або видачі повідомлення про відстрочення;
- 3) причини, з яких запитуваний документ не може бути видано у встановлений законом термін;
- 4) термін, упродовж якого буде задоволено запит.

Законодавством передбачена можливість оскарження відмови та відстрочення задоволення запитів². У разі відмови або відстрочення задоволення запиту запитувач має право оскаржити відмову або відстрочення в органах вищого рівня. Якщо на скаргу, подану до такого органу, надходить негативна відповідь, запитувач має право оскаржити її в суді. Якщо відмову або відстрочення визнано необґрунтованими, суд зобов'язує державну установу надати запитувачу змогу ознайомитися з офіційним документом і ухвалює окрему постанову щодо посадових осіб, які відмовили заявнику.

Не підлягають обов'язковому ознайомленню за інформаційними запитами офіційні документи, які містять :

- 1) інформацію, визнану державною таємницею;
- 2) конфіденційну інформацію;

¹ Див.: Ст. 34 Закону України “Про інформацію”.

² Там само. — Ст. 35.

3) інформацію про оперативну і слідчу роботу органів прокуратури, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, роботу органів дізнання і суду у випадках, коли її розголошення може зашкодити оперативним заходам, розслідуванню чи дізнанню, порушити право людини на справедливий та об'єктивний судовий розгляд її справи, створити загрозу життю або здоров'ю будь-якої особи;

4) інформацію стосовно особистого життя громадян;

5) документи, що становлять внутрішньовідомчу службову кореспонденцію (довідні записки, переписку між підрозділами та ін.), якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи, процесом прийняття рішень і передують їх прийняттю;

6) інформацію, що не підлягає розголошенню згідно з іншими нормативними актами. Установа, до якої звертаються із запитом, може не надавати для ознайомлення документ, у разі, якщо він містить інформацію, яка не підлягає розголошенню на підставі нормативного акта іншої державної установи, а державна установа, яка розглядає запит, не має права вирішувати питання щодо її розсекречення;

7) інформацію фінансових установ, підготовлену для контрольно-фінансових відомств.

§ 4. Відповідальність за порушення права на інформацію

Право на інформацію є вельми широкою правовою категорією, яка посідає чільне місце в системі особистих немайнових прав (див. докладніше розділ 12). Законодавством передбачено цілий спектр механізмів для забезпечення реалізації цього права, зокрема: шляхом притягнення до цивільної, адміністративної та кримінальної відповідальності винних осіб.

Так, з погляду цивільно-правового регулювання у разі порушення прав особи, вона має право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб. Захист особистого немайнового права здійснюється на підставі цивільного законодавства України. Основними способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

- визнання права;
- визнання правочину недійсним;
- припинення дії, яка порушує право;
- відновлення ситуації, яка існувала до порушення;
- примусове виконання обов'язку;

- зміна правових відносин;
- припинення правовідношення;
- відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди;
- відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб тощо.

Відповідно до ст. 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення до адміністративної відповідальності притягається особа, винна у неправомірній відмові щодо надання інформації або несвоєчасному, неповному її наданні, такої, що не відповідає дійсності, у випадках, коли вона підлягає наданню на запит громадянина чи юридичної особи відповідно до законів України “Про інформацію” або “Про звернення громадян”.

Кримінальним кодексом України встановлюється відповідальність за:

- порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, що передається засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163);
- розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168);
- порушення недоторканості приватного життя (ст. 182).

Контрольні запитання і завдання

1. Назвіть нормативні акти, в яких закріплено право фізичних та юридичних осіб на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації.
2. Яким чином забезпечується доступ до відкритої інформації?
3. Яким чином забезпечується право на інформацію?
4. Назвіть види інформаційних запитів.
5. Який порядок подачі та розгляду інформаційного запиту?
6. За яких умов можлива відмова в задоволенні запиту?
7. Яку відповідальність нестиме особа в разі порушення права на інформацію?

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Розділ 5. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

5.1. Нормативно-правове регулювання діяльності інформаційних агентств і друкованих засобів масової інформації

§ 1. Статус інформаційних агентств

Інформаційні агентства — це зареєстровані як юридичні особи суб'єкти інформаційної діяльності, що діють з метою надання інформаційних послуг. Під *представництвом інформаційного агентства* в Україні слід розуміти зареєстровану будь-яку установу (бюро, представництво, корпункт тощо), що представляє державне або недержавне інформаційне агентство, зареєстроване як юридична особа відповідно до чинного законодавства країни, і яке здійснює свою діяльність згідно із Законами України “Про інформацію” та “Про інформаційні агентства”¹.

Діяльність інформаційних агентств полягає у збиранні, обробці, творенні, зберіганні, підготовці інформації для її випуску та розповсюдження.

Випуск і розповсюдження інформаційними агентствами власної продукції з метою отримання прибутку є підприємницькою діяльністю у цій сфері і здійснюється на основі Закону України “Про інформаційні агентства” та чинного законодавства України.

Суб'єктами діяльності інформаційних агентств є:

1) засновник (співзасновники) інформаційного агентства;

¹ Див.: Ст. 37 Закону України “Про інформацію”.

- 2) його керівник (директор, генеральний директор, президент та ін.);
- 3) трудовий колектив;
- 4) творчий колектив;
- 5) журналіст інформаційного агентства;
- 6) спеціаліст у галузі засобів комунікації;
- 7) автор або власник інформації;
- 8) видавець (виробник) продукції інформаційного агентства;
- 9) розповсюджувач продукції інформаційного агентства;
- 10) споживач продукції інформаційного агентства.

Інформаційне агентство може виступати як засновник (співзасновник) інших засобів масової інформації, бути автором або власником інформації, видавцем (виробником) інформаційної продукції, її розповсюджувачем і споживачем.

Інформаційне агентство набуває статусу юридичної особи з моменту його державної реєстрації в порядку, встановленому чинним законодавством України. Інформаційне агентство діє на підставі свого статуту (положення), яким визначаються його мета, завдання, функції та порядок діяльності. Статут (положення) інформаційного агентства затверджується його засновником (співзасновниками).

Основними видами інформаційних агентств є: державні і недержавні інформаційні агентства України та іноземні інформаційні агентства, які діють в Україні через свої представництва¹. Порядок державної реєстрації інформаційних агентств регламентовано Постановою Кабінету Міністрів України “Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів” № 1287 від 17 листопада 1997 р. та наказом Міністерства юстиції України № 12/5 від 21 лютого 2006 р. (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 21 лютого 2006 р. за № 173/12047).

§ 2. Друковані засоби масової інформації: поняття та суб'єкти

Під *друкованими засобами масової інформації (пресою)* в Україні розуміють періодичні видання і такі, що продовжуються і виходять під постійною назвою з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію. Додатки до друкованих засобів масової інформації у вигляді видань на зразок газет і журналів є окремими періодичними виданнями і такими,

¹ Див.: Ст. 8 Закону України “Про інформаційні агентства”.

що продовжуються і підлягають реєстрації на загальних підставах. До складу друкованих видань можуть входити інші носії інформації (платівки, дискети, магнітофонні та відеокасети тощо), розповсюдження яких не забороняється чинним законодавством України.

Друкований засіб масової інформації вважається виданим, якщо він підписаний до виходу у світ і видрукований будь-яким тиражем. Сфера розповсюдження друкованого засобу масової інформації не обмежується.

Суб'єктами діяльності друкованих засобів масової інформації є:

- засновник (співзасновники) друкованого засобу масової інформації;
- редактор (головний редактор);
- редакційна колегія;
- редакція;
- трудовий колектив редакції;
- журналістський колектив;
- журналіст;
- автор;
- видавець;
- розповсюджувач.

Засновник (співзасновники) може об'єднувати в одній особі редакцію, видавця, розповсюджувача. Редакція має право виступати засновником (співзасновником), видавцем, розповсюджувачем¹ друкованих засобів масової інформації.

§ 3. Організація діяльності друкованих засобів масової інформації

Діяльність друкованих засобів масової інформації полягає у збиранні, редагуванні, підготовці інформації до друку з метою її поширення серед читачів.

Право на заснування друкованого засобу масової інформації мають:

1) громадяни України, громадяни інших держав та особи без громадянства, не обмежені у цивільній правоздатності та цивільній дієздатності;

¹ Див.: Ст. 7 Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”.

- 2) юридичні особи України та інших держав;
- 3) трудові колективи підприємств, установ і організацій на підставі відповідного рішення загальних зборів (конференції).

Особа, яка заснувала друкований засіб масової інформації, є його засновником. Особи, які об'єдналися з метою спільного заснування видання, вважаються його співзасновниками.

Відносини між співзасновниками друкованого засобу масової інформації та співзасновниками-підприємцями щодо його заснування і діяльності визначаються установчим договором, який укладається між ними. Установчим договором передбачається розподіл між співзасновниками обов'язків щодо виробничого, фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності створюваного ними друкованого засобу масової інформації. Якщо одним із співзасновників є фізична особа, установчий договір засвідчується в нотаріальному порядку.

Порядок державної реєстрації друкованих засобів масової інформації регламентовано Постановою Кабінету Міністрів України "Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів" № 1287 від 17 листопада 1997 р. та наказом Міністерства юстиції України № 12/5 від 21.02.06 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii Ukraini 21 lyotogo 2006 r. za № 173/12047). Усі друковані засоби масової інформації, що видаються на території України, незалежно від сфери розповсюдження, тиражу і способу їх виготовлення, підлягають державній реєстрації.

Державній реєстрації не підлягають:

- 1) законодавчі, офіційні нормативні та інші акти, бюлетені судової практики, що видаються органами законодавчої, судової і виконавчої влади;

- 2) інформаційні матеріали і документація, що видаються підприємствами, організаціями, навчальними закладами та науковими установами з метою використання їх у своїй діяльності;

- 3) видана за допомогою технічних засобів друкована продукція, не призначена для публічного розповсюдження, або машинописна, розмножувана на правах рукопису.

Законодавством передбачена адміністративна відповідальність за виготовлення, випуск та розповсюдження друкованого засобу масової інформації без його реєстрації або після припинення його діяльності, ухилення від перереєстрації чи від повідомлення реєструючому

органу про зміну типу видання, юридичної адреси засновника (співзасновників), місцезнаходження редакції¹.

Діяльність друкованих засобів масової інформації забезпечується самостійністю її суб'єктів у всіх видах відносин, пов'язаних з їх правами і обов'язками. Діяльність друкованих засобів масової інформації у сфері виробництва та розповсюдження реклами здійснюється відповідно до Закону України "Про рекламу". Діяльність друкованих засобів масової інформації, пов'язана з передвиборною агітацією чи політичною рекламою під час виборчого процесу або референдуму, провадиться з урахуванням вимог законодавства про вибори та референдуми.

§ 4. Відповідальність за порушення законодавства про інформаційні агентства та друковані засоби масової інформації

Відповідальність несуть суб'єкти діяльності інформаційних агентств та інші особи, винні, зокрема, у:

- необґрунтованій відмові від надання відповідної інформації чи такої, що не відповідає дійсності, несвоєчасному її наданні; навмисному приховуванні, порушенні порядку зберігання, навмисному знищенні та інших правопорушеннях, визначених Законом України "Про інформацію";
- незаконному використанні чи вилученні продукції інформаційного агентства;
- порушенні прав та зловживанні правами журналіста чи спеціаліста в галузі комунікації;
- розголошенні даних, що становлять державну таємницю, або іншу інформацію, яка охороняється законодавством; закликанні до насильницької зміни або повалення існуючого конституційного ладу; порушення територіальної цілісності України, підриву її безпеки тощо;
- отриманні свідоцтва про державну реєстрацію інформаційного агентства незаконним шляхом;
- незаконному випуску та розповсюдженні продукції інформаційного агентства без його державної реєстрації або після припинення його діяльності, а також в ухиленні від перереєстрації;

¹ Див.: Ст. 186–6 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

- неповному опублікуванні передбачених законодавством вихідних даних;
- порушенні права вимоги щодо спростування та порядку його розповсюдження;
- порушеннях використання засобів комунікації, передбачених чинним законодавством України¹.

Підстави для звільнення від відповідальності визначені ст. 35 Закону України “Про інформаційні агентства”. Так, інформаційне агентство, суб’єкти діяльності інформаційних агентств не несуть відповідальності за розповсюдження інформації, яка не відповідає дійсності, принижує честь і гідність громадян та організацій, порушує їхні права і законні інтереси або зловживає свободою діяльності інформаційних агентств і правами журналіста, якщо ця інформація:

1) отримана від інших інформаційних агентств або засобів масової інформації і є дослівним відтворенням матеріалів, опублікованих цими агентствами чи засобами масової інформації, та в разі їх спростування відповідно до встановленого порядку;

2) міститься в офіційній відповіді на інформаційний запит, наданий відповідно до Закону України “Про інформацію”;

3) дослівне відтворення офіційних виступів посадових осіб державних органів, організацій та об’єднань громадян;

4) результат внесення змін, скорочень чи редагування продукції інформаційних агентств, здійснених без їх відома розповсюджувачем чи споживачем інформації.

Відповідальність за порушення законодавства про друковані засоби масової інформації несуть засновники, редакції, видавці, розповсюджувачі, державні органи, організації та об’єднання громадян.

Порушеннями законодавства України про друковані засоби масової інформації є:

- зловживання, передбачені ст. 47 Закону України “Про інформацію”;
- незаконне вилучення або знищення тиражу чи його частини;
- порушення прав журналіста, визначених Законом України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”;
- порушення правила щодо неприпустимості зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації;

¹ Див.: Ст. 34 Закону України “Про інформаційні агентства”.

- зловживання правами журналіста;
- отримання свідоцтва про державну реєстрацію незаконним шляхом;
- незаконне виготовлення і розповсюдження продукції друкованого засобу масової інформації без його реєстрації або після припинення його діяльності, ухилення від перереєстрації;
- порушення порядку вміщення даних, надсилання контрольних примірників;
- порушення права вимоги щодо публікації спростування та порядку його публікації.

Особи, винні у зазначених порушеннях, притягаються до дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної або кримінальної відповідальності.

До відповідальності за зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації нарівні з авторами інформаційних матеріалів притягаються журналіст редакції, її редактор (головний редактор) або інші особи, з дозволу яких ці матеріали було розповсюджено.

Підстави для звільнення від відповідальності визначені Законом України “Про інформацію”. Так, редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей у разі їх невідповідності дійсності, приниженні честі й гідності громадян та організацій, порушенні їхніх прав і законних інтересів або зловживанні свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і прав журналіста. Особа чи суб’єкт звільняються від відповідальності, якщо відомості:

- 1) отримано від інформаційних агентств або від засновника (співзасновників);
- 2) містяться у відповіді на інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів і запиту стосовно надання письмової або усної інформації;
- 3) дослівно відтворюють офіційні виступи посадових осіб державних органів, організацій і об’єднань громадян;
- 4) дослівно відтворюють матеріали, опубліковані іншими друкованими засобами масової інформації з посиланням на нього;
- 5) розголошують таємницю, яка спеціально охороняється законом, проте ці відомості не було отримано журналістом незаконним шляхом.

Підстави для звільнення від відповідальності також встановлені ст. 47–1 Закону України “Про інформацію”¹. Ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень. Оціночними судженнями, за винятком образи чи наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема вживання гіпербол, алегорій, сатири. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості.

Особа звільняється від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом, якщо суд встановить, що ця інформація є суспільно значущою.

5.2. Правові засади функціонування телебачення і радіомовлення в Україні

§ 1. Правові засади діяльності та структура національного телебачення і радіомовлення України

Закон України “Про телебачення і радіомовлення” від 21 грудня 1993 р. регулює діяльність телерадіоорганізацій на території України, визначає правові, економічні, соціальні, організаційні умови їх функціонування, спрямовані на реалізацію свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкрите і вільне обговорення суспільних питань. Нова редакція Закону була прийнята 12 січня 2006 р.

Цим законом регламентуються:

- повноваження державних органів щодо телебачення і радіомовлення в Україні;
- порядок заснування телерадіоорганізацій та ліцензування каналів мовлення;
- правові засади організації телерадіомовлення;
- права і обов’язки телерадіоорганізацій та їх працівників;
- права телеглядачів і радіослухачів;

¹ *Субота Н.* Виключення відповідальності за висловлення оціночних суджень: питання застосування ст. 47–1 Закону України “Про інформацію” // Юрид. журн. — 2003. — № 7(13). — С. 89–92.

- порядок фінансування та формування матеріально-технічної бази телерадіоорганізацій;
- відповідальність за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення;
- засади міжнародного співробітництва в галузі телебачення і радіомовлення.

За структурою до національного телебачення і радіомовлення України належать державні, приватні та громадські телерадіоорганізації, засновані юридичними та/або фізичними особами відповідно до чинного законодавства України, а також система Суспільного телебачення і радіомовлення.

§ 2. Правові засади діяльності державних телерадіомовних організацій України, Суспільного телебачення і радіомовлення України

Основними завданнями державних телерадіоорганізацій є:

- оперативне інформування телеглядачів і радіослухачів про суспільно-політичні та інші події в Україні і за кордоном, про надзвичайні події та ситуації, що становлять загрозу життю чи здоров'ю населення, розповсюдження офіційних повідомлень, роз'яснення рішень органів законодавчої, виконавчої і судової влади;
- створення та розповсюдження економічних, публіцистичних, культурно-освітніх, медико-гігієнічних, художніх, навчальних, розважальних, спортивних програм, а також програм для дітей та юнацтва.

Суспільне телерадіомовлення — це телерадіоорганізація зі статусом єдиної загальнонаціональної неподільної і неприбуткової системи масової комунікації, яка є об'єктом права власності українсько-го народу і діє згідно з єдиною програмною концепцією¹. Суспільне телерадіомовлення ґрунтується на широкому представництві різних верств суспільства, які через своїх представників у Громадській раді забезпечують реалізацію програмної концепції та здійснюють контроль за фінансово-господарською діяльністю телерадіоорганізації. Суспільне телерадіомовлення створюють на підставі рішення Верхов-

¹ Див.: Ст. 1 Закону України “Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України”.

ної Ради України в порядку, визначеному Верховною Радою України відповідно до законодавства. Верховна Рада України затверджує статут Суспільного телерадіомовлення, чисельність і склад Громадської ради, певну частину складу Кваліфікаційної ради та програмну концепцію Суспільного телерадіомовлення.

§ 3. Правовий статус Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення

Правовий статус Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення визначено Законами України “Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення” від 23 вересня 1997 р. і “Про телебачення і радіомовлення”. Це конституційний, постійно діючий колегіальний орган.

Національна рада створюється з метою забезпечення свободи слова і масової інформації, прав і законних інтересів споживачів (телеглядачів і радіослухачів), виробників і розповсюджувачів масової звукової, візуальної, аудіовізуальної інформації і даних, розробки і здійснення державної політики ліцензування телерадіомовлення, раціонального використання природно обмеженого радіочастотного ресурсу держави, реалізації та контролю за дотриманням законодавства України у сфері телебачення і радіомовлення.

Основними завданнями Національної ради, зокрема, є:

- забезпечення виконання телерадіоорганізаціями вимог чинного законодавства України у сфері телебачення і радіомовлення, реклами, авторського права і суміжних прав та контроль за його дотриманням;
- участь у реалізації державної політики у сфері телебачення і радіомовлення;
- розробка та здійснення державної політики ліцензування телерадіомовлення;
- розгляд у встановленому порядку заяв телерадіоорганізацій на отримання ліцензій; видача на конкурсній основі ліцензій на мовлення, кабельне мовлення, ретрансляцію, проводове (кабельне) мовлення; контроль за дотриманням телерадіоорганізаціями умов ліцензії;
- застосування у межах своїх повноважень заходів адміністративного характеру щодо телерадіоорганізацій — порушників чинного законодавства України;

- здійснення державної реєстрації аудіовізуальних засобів масової інформації (телерадіоорганізацій) як суб'єктів інформаційної діяльності.

Національна рада на основі встановлених правил самостійно веде Державний реєстр телерадіоорганізацій України та створює єдиний банк даних телерадіоорганізацій України Нею здійснюється контроль (нагляд) за дотриманням телерадіоорганізаціями:

- 1) чинного законодавства в галузі телебачення і радіомовлення суб'єктами правовідносин України;
- 2) умов ліцензії;
- 3) розподілу та ефективного використання радіочастотного ресурсу для потреб телерадіомовлення;
- 4) порядку мовлення під час виборів і референдумів;
- 5) стандартів і норм технічної якості телерадіопрограм;
- 6) чинного законодавства України щодо реклами, авторського права та суміжних прав, кінематографії, державної мови, спонсорської діяльності.

§ 4. Відповідальність за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення

Відповідно до змісту законодавства про телебачення і радіомовлення порушенням вважається:

- 1) недотримання вимог, встановлених Законом України “Про телебачення і радіомовлення;
- 2) мовлення без ліцензії;
- 3) отримання ліцензії на використання каналів мовлення незаконним шляхом;
- 4) здійснення мовлення з порушенням умов, які вказуються в ліцензії;
- 5) порушення порядку та строків видачі ліцензії;
- 6) порушення інтересів і законних прав телерадіоорганізацій, що отримали ліцензію;
- 7) надання телерадіоорганізаціям, які не мають ліцензії, в користування технічних засобів мовлення;
- 8) повна або часткова передача каналу мовлення в користування іншій юридичній або фізичній особі;
- 9) порушення вимог щодо обов'язкового повідомлення вихідних даних;

10) створення мереж кабельного (проводового) мовлення без дозволу місцевих органів державної виконавчої влади тощо.

Особи, винні у цих та інших порушеннях несуть цивільно-правову, адміністративну і кримінальну відповідальність.

5.3. Механізми захисту прав учасників відносин у сфері діяльності засобів масової інформації

§ 1. Захист журналістів та інших працівників засобів масової інформації від дій, які перешкоджають виконанню ними службових обов'язків

Відповідно до Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні” *журналіст має право*¹:

1) вільно отримувати, використовувати, поширювати (публікувати) та зберігати інформацію;

2) відвідувати державні органи влади, органи місцевого і регіонального самоврядування, а також підприємства, установи та організації і бути прийнятим їх посадовими особами;

3) відкрито здійснювати записи, в тому числі із застосуванням будь-яких технічних засобів, за винятком випадків, передбачених законом;

4) на вільний доступ до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів; обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх збереження, що визначаються чинним законодавством України;

5) переваги на отримання відкритої за режимом доступу інформації;

6) на безкоштовне задоволення запиту щодо доступу до офіційних документів;

7) із пред'явленням редакційного посвідчення чи іншого документа, що засвідчує його належність до друкованого засобу масової інформації, перебувати в районі стихійного лиха, катастроф, у місцях аварій, масових безпорядків, на мітингах і демонстраціях, на територіях, де оголошено надзвичайний стан;

¹ Див.: Ст. 26 Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”.

8) звертатися до спеціалістів під час перевірки отриманих інформаційних матеріалів;

9) поширювати підготовлені ним повідомлення і матеріали за власним підписом, під умовним ім'ям (псевдонімом) або без підпису (анонімно);

10) відмовлятися від публікації матеріалу за власним підписом, якщо його зміст після редакційної правки суперечить особистим переконанням автора;

11) на збереження таємниці авторства та джерел інформації, за винятком випадків, коли ці таємниці оприлюднюються на вимогу суду.

Журналіст зобов'язаний:

1) дотримуватися програми діяльності друкованого засобу масової інформації, з редакцією якого він перебуває у трудових або інших договірних відносинах, керуватися положеннями статуту редакції;

2) подавати для публікації об'єктивну і достовірну інформацію;

3) задовольняти прохання осіб, які надають інформацію, щодо їх авторства або таємниці його збереження;

4) відмовлятися від доручення редактора (головного редактора) чи редакції, якщо воно не може бути виконане без порушення законодавства;

5) представлятися та пред'являти редакційне посвідчення чи інший документ, що засвідчує його належність до друкованого засобу масової інформації;

6) утримуватися від поширення в комерційних цілях інформаційних матеріалів, які містять рекламні відомості про реквізити виробника продукції чи послуг (його адресу, контактний телефон, банківський рахунок), комерційні знаки товару чи послуг тощо;

7) виконувати обов'язки учасника інформаційних відносин, передбачені інформаційним законодавством.

У свою чергу, ст. 44 Закону України “Про інформацію” встановлено, що учасники інформаційних відносин зобов'язані:

1) поважати інформаційні права інших суб'єктів;

2) використовувати інформацію відповідно до закону або договору (угоди);

3) забезпечувати дотримання принципів інформаційних відносин, серед яких — гарантованість права на інформацію; відкритість, доступність інформації та свобода її обміну; об'єктивність, достовір-

ність інформації; повнота і точність інформації; законність отримання, використання, поширення та зберігання інформації.

4) забезпечувати доступ до інформації усім споживачам на умовах, передбачених законом або угодою;

5) зберігати її в належному стані протягом встановленого терміну і надавати іншим громадянам, юридичним особам або державним органам у передбаченому законом порядку;

6) компенсувати шкоду, заподіяну при порушенні законодавства про інформацію.

Чинним законодавством передбачена відповідальність за перешкодження законній професійній діяльності журналістів. Так, відповідальність за скоєння злочину проти журналіста під час виконання ним професійних обов'язків або перешкодження його службовій діяльності прирівнюється до відповідальності за скоєння таких самих дій проти працівника правоохоронного органу. Службова діяльність журналіста не може бути підставою для його арешту, затримання чи вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених ним матеріалів і технічних засобів, якими він користується у своїй роботі¹.

Умисне перешкодження законній професійній діяльності журналістів та/або переслідування їх за виконання професійних обов'язків і критику, здійснювані посадовою особою або групою осіб за попередньою змовою, тягне за собою кримінальну відповідальність відповідно до Кримінального кодексу України².

Одним із засобів перешкодження законній професійній діяльності журналістів є цензура. **Цензура** — це вимога, спрямована до засобу масової інформації (журналіста, головного редактора, організації, засновника, видавця, розповсюджувача), що полягає в попередньому узгодженні інформації, що поширюється (крім випадків, коли така вимога йде від автора цієї інформації чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав на неї), та/або накладенні заборони (крім випадків, коли така заборона накладається судом) чи перешкодженні в будь-якій іншій формі тиражуванню або поширенню інформації з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб.

¹ Див.: Ст. 17 Закону України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів”.

² Див.: Ст. 45–1 Закону України “Про інформацію”.

Нині в Україні законодавством заборонені цензура та втручання в професійну діяльність журналістів і засобів масової інформації з боку органів державної влади або органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб¹.

Забороняється втручання у формах, не передбачених законодавством України або договором, укладеним між засновником і редакцією засобу масової інформації, у професійну діяльність журналістів. Слід також зауважити, що забороняється контроль за змістом інформації, яка поширюється, з боку засновників засобів масової інформації, органів державної влади або органів місцевого самоврядування, посадових осіб цих органів, зокрема з метою поширення чи непоширення певної інформації, замовчування суспільно значущої інформації, накладення заборони на показ окремих осіб або поширення інформації про них, заборони критикувати органи державної влади чи органи місцевого самоврядування або їхніх посадових осіб.

Забороняється створення будь-яких органів державної влади, установ, введення посад, на які покладаються повноваження щодо здійснення контролю за змістом інформації, що поширюється засобами масової інформації.

Згідно із Законом України “Про інформаційні агентства” забороняється цензура інформації, поширюваної інформаційними агентствами.

§ 2. Захист фізичних і юридичних осіб від зловживань працівників засобів масової інформації

Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та(або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації. Право на відповідь, а також на спростування такої інформації стосовно особи, яка померла, належить членам її сім'ї, близьким родичам та іншим зацікавленим особам. Спростування недостовірної інформації здійснюється особою, яка поширила цю інформацію. Поширювачем інформації, яку подає посадова особа при виконанні своїх посадових обов'язків, вважається юридична особа, у якій вона працює².

¹ Див.: Ст. 45–1 Закону України “Про інформацію”.

² Див.: Ст. 277 Цивільного кодексу України.

Ознакою для дії, що спричинює виникнення права на спростування і права на відшкодування шкоди, є недостовірність інформації, яка поширюється. Недостовірною слід вважати інформацію про події, явища і факти, які не мали місця взагалі (інформація вигадана) або ж їх перебіг був спотворений у повідомленні (інформація викладена неправдиво)¹.

Згідно із ст. 277 Цивільного кодексу України негативна інформація поширена однією особою стосовно іншої вважається недостовірною, якщо перша не доведе протилежного.

У науці неодноразово розглядалася проблема захисту прав та інтересів особи, стосовно якої поширювалися правдиві відомості, проте їх істотна неповнота викривала неправильну уяву про особу й принижувала її ділову репутацію. Предметом дискусій є також відповідальність за дифамацію — поширення правдивих відомостей про будь-яку посадову особу, політичного діяча чи (або) політичний інститут. Дифамація виступає як специфічний вид правопорушення, об'єктом якого зазвичай є особа, наділена політичними або посадовими повноваженнями, та яке завдає шкоди водночас і особистості, і відповідному політичному діячеві чи державному інституту. Однак вітчизняній правовій системі інститут дифамації поки що невідомий².

Під *поширенням відомостей* слід розуміти опублікування їх у пресі, передачу по радіо, телебаченню, з використанням інших засобів масової інформації, викладення в характеристиках, заявах, листах, адресованих іншим особам, повідомлення в публічних виступах, а також у будь-якій формі багатьом іншим особам чи одній людині. Інформація про певну особу може також поширюватися у вигляді вивішування (демонстрації) у громадських місцях плакатів, лозунгів, листівок, чи іншої інформаційної продукції, що за своїм змістом або формою ганьблять честь, гідність та ділову репутацію громадянина, організації. Проте слід зауважити, що повідомлення таких відомостей особі, якої вони стосуються, не може визнаватися їх поширенням³.

---

¹ Шимон С. Поширення недостовірної інформації. Відповідальність за шкоду, завдану особистим немайновим правам фізичної особи // Юрид. журн. — 2003. — № 6 (12). — С. 56.

² Там само. — С. 52–57.

³ Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 28 вересня 1990 р.

Спростування інформації, розповсюдженої інформаційним агентством. Громадяни, юридичні особи, державні органи та органи місцевого самоврядування, а також їх уповноважені представники мають право вимагати від інформаційного агентства спростування поширених про них відомостей, що не відповідають дійсності, принижують їхню честь і гідність. У разі, якщо інформація не відповідає дійсності, вона має бути спростована як інформаційним агентством, так і об'єктом, який її подав. Відшкодування матеріальної і моральної шкоди за розповсюдження інформації, що спростовується, здійснюється в порядку, передбаченому законодавством¹.

Спростування інформації, поширеної друкованими засобами масової інформації. Громадяни, юридичні особи і державні органи, а також їх законні представники мають право вимагати від редакції друкованого засобу масової інформації опублікування ним спростування поширених про них відомостей, що не відповідають дійсності або принижують їхню честь і гідність.

Якщо редакція не має доказів того, що опубліковані нею відомості відповідають дійсності, вона зобов'язана на вимогу заявника подати спростування їх у найближчому випуску друкованого засобу масової інформації або опублікувати його за власною ініціативою.

Редакція має право відмовити в публікації, якщо спростування:

- порушує норми щодо неприпустимості зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації;
- суперечить рішенням або вироку суду, які набрали чинності;
- є анонімним.

Редакція може відмовити в публікації спростування, якщо спростування:

- стосується відомостей, які нею вже спростовано;
- надійшло з вимогою заявника опублікувати його пізніше, ніж через рік з дня публікації відомостей, що спростовуються.

Редакція зобов'язана в термін, що не перевищує одного місяця з дня надходження вимоги, опублікувати спростування і письмово повідомити про це заявника. У разі затримки або відмови в його публікації зазначити підстави відмови. Заявник має право оскаржити відмову в публікації спростування або порушення порядку його пуб-

---

¹ Див.: Ст. 33 Закону України "Про інформаційні агентства".

лікації в суді, який приймає скаргу до розгляду протягом року з дня публікації спростовуваних відомостей¹.

У випадках, коли правопорушенням, вчиненим суб'єктом інформаційної діяльності, завдано матеріальної чи моральної шкоди фізичним або юридичним особам, винні особи відшкодовують її добровільно або на підставі рішення суду.

Розглянемо умови притягнення до відповідальності за шкоду, завдану поширенням недостовірної інформації².

1. Наявність моральної чи майнової шкоди. *Майновою шкодою*, заподіяною особистим немайновим правам шляхом поширення недостовірної інформації, слід вважати витрати, які особа здійснила або має здійснити для відновлення свого порушеного права, та доходи, які вона могла б реально отримати за звичайних обставин, якби її права не були порушені. *Моральна шкода* в разі поширення недостовірної інформації полягає в наступному:

- у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи³.

Моральна шкода може відшкодовуватися як у формі грошей, іншого майна чи в будь-який інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначає суд залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних і душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, міри вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає обов'язковому відшкодуванню, і не пов'язана з розміром цього відшкодування. Вона відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом.

¹ Див.: Ст. 37 Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні”.

² *Шимон С.* Поширення недостовірної інформації. Відповідальність за шкоду, завдану особистим немайновим правам фізичної особи // Юрид. журн. — 2003. — № 6 (12). — С. 52–57.

³ Див.: Ст. 2 Закону України “Про видавничу справу”.

2. **Протиправне діяння** — поширення недостовірної інформації про особу.

3. **Причинний зв'язок між протиправним діянням**, тобто поширенням недостовірної інформації та шкодою, яка є наслідком таких дій.

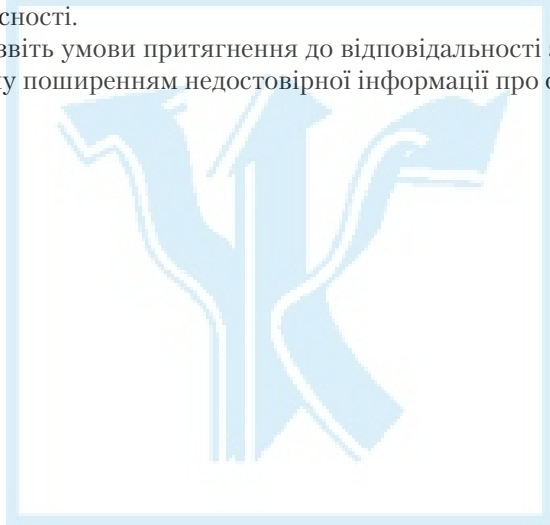
4. **Вина.** Наявність вини особи, яка поширила недостовірну інформацію, для реалізації права на її спростування значення не має, а для відшкодування шкоди — має. Вина особи визначається психічним ставленням до факту поширення відомостей, а саме: усвідомлювала вона чи не усвідомлювала, що вони не відповідають дійсності, або викладаються неправдиво та принижують особу, якої стосуються, або завдають шкоди її інтересам. Це також умова відповідальності за майнову шкоду (тобто особа звільняється від її відшкодування, якщо доведе, що шкоду завдано не з її вини). На відповідача покладається обов'язок довести, що шкода виникла не з його вини. Моральну шкоду, завдану особі, відшкодовує той, хто її завдав, у разі встановлення його вини.

Органи державної влади та місцевого самоврядування як позивачі у справах про захист честі, гідності та ділової репутації мають право вимагати через суд лише спростування недостовірної інформації і не мають права вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Це не позбавляє посадову особу органу державної влади чи органу місцевого самоврядування права на захист честі, гідності та ділової репутації у суді (ст.49 Закону України “Про інформацію”).

Контрольні запитання і завдання

1. Хто є суб'єктами діяльності інформаційних агентств?
2. Які ви знаєте види інформаційних агентств?
3. Назвіть суб'єктів діяльності друкованих засобів масової інформації.
4. Які принципи діяльності засобів масової інформації передбачено в законодавстві? У чому полягає сутність їх закріплення в законодавстві?
5. Схарактеризуйте основні засади організації діяльності друкованих засобів масової інформації.
6. Назвіть підстави притягнення до відповідальності за порушення законодавства про інформаційні агентства та порушення свободи діяльності друкованих засобів масової інформації.

7. Які існують підстави притягнення до відповідальності за порушення законодавства про телебачення і радіомовлення?
8. Назвіть підстави звільнення від відповідальності за поширення засобами масової інформації даних, що не відповідають дійсності.
9. Назвіть механізми захисту журналістів від дій, що перешкоджають виконанню ними службових обов'язків?
10. Що таке дифамація?
11. Схарактеризуйте порядок спростування розповсюджених про фізичних та юридичних осіб відомостей, що не відповідають дійсності.
12. Назвіть умови притягнення до відповідальності за шкоду, завдану поширенням недостовірної інформації про особу.

МАУП

Розділ 6. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВАДЖЕННЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

§ 1. Поняття видавничої справи та її зміст

Видавнича справа — це сфера суспільних відносин, яка поєднує в собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, зайнятих створенням, виготовленням і розповсюдженням видавничої продукції.

Складовими видавничої справи є:

- видавнича діяльність (сукупність організаційних, творчих, виробничих заходів, спрямованих на підготовку і випуск у світ видавничої продукції);
- виготовлення видавничої продукції (виробничо-технологічний процес відтворення видавничого оригіналу поліграфічними чи іншими технічними засобами визначеним тиражем);
- розповсюдження видавничої продукції (доведення видавничої продукції до споживача як через торговельну мережу, так і іншими способами)¹.

§ 2. Організація видавничої справи

До суб'єктів видавничої справи належать: видавці, виробники та розповсюдженці видавничої продукції.

Суб'єктами видавничої справи в Україні можуть бути: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, юридичні особи України та інших держав.

Громадські, наукові, релігійні та інші суб'єкти некомерційної діяльності, які беруть участь у видавничій справі, керуються зако-

¹ Див.: Ст. 2 Закону України “Про видавничу справу”.

нами України “Про об’єднання громадян”, “Про свободу совісті та релігійні організації”, “Про благодійництво та благодійні організації” та іншими нормативно-правовими актами. Відносини між суб’єктами видавничої справи регулюються окремими угодами.

Засновником видавничої справи можуть бути: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, юридичні особи України та інших держав¹. Засновник видавничої справи затверджує статут суб’єкта видавничої справи, є власником майна. Він має право брати участь у формуванні видавничої програми, доборі кадрів, отримувати прибуток від видавничої діяльності та реалізації продукції, а також об’єднувати в одній особі видавця, виробника і розповсюджувача видавничої продукції.

Згідно з положенням Кабінету Міністрів України суб’єкти видавничої справи — видавці, виробники і розповсюджувачі видавничої продукції підлягають внесенню до Державного реєстру².

Без внесення до Державного реєстру діяльність у видавничій справі здійснюють:

- 1) органи державної влади — для випуску у світ офіційних видань з матеріалами нормативно-правового характеру, бюлетенів судової практики;
- 2) підприємства, організації, навчальні заклади, наукові установи, творчі спілки, інші юридичні особи — для випуску у світ і безоплатного розповсюдження інформаційних, бібліографічних, реферативних, рекламних видань та видань, що містять нормативні акти з виробничо-практичних питань, службових і методичних матеріалів, документації для потреб статутної діяльності їх видавця, а також матеріалів на правах рукопису, розмножених за допомогою технічних засобів.

§ 3. Здійснення видавничої справи

Згідно з чинним законодавством *замовниками* будь-якої видавничої продукції можуть бути: громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, юридичні особи України та інших держав. Від замовників (авторів (спів-

¹ Див.: Ст. 11 Закону України “Про видавничу справу”.

² *Положення* про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 1540 від 28 вересня 1998 р.

авторів), упорядників (співупорядників), перекладачів) видавець може приймати замовлення на редакційно-видавниче опрацювання, виготовлення та випуск у світ такої продукції:

1) творів белетристичного, громадсько-політичного, рекламного, довідкового, навчального, наукового, технічного або прикладного характеру;

2) виступів, лекцій, промов, доповідей, проповідей;

3) музичних творів із текстом і без тексту;

4) драматичних, музично-драматичних творів;

5) творів образотворчого мистецтва;

6) фотографій, ілюстрацій, карт, планів, ескізів;

7) перекладів, обробок, анотацій, резюме, оглядів, інсценізацій, інших переробок творів і обробок фольклору (похідних творів) без заподіяння шкоди оригінальним творам, на основі яких створюються похідні твори;

8) збірників творів, антологій, енциклопедій, збірників звичайних даних, включаючи бази даних, інших складових творів за умови, що вони є результатом творчої праці, проведеної стосовно добору та розташування матеріалів без заподіяння шкоди охороні творів, які до них входять;

9) інших творів, виданих за власні кошти чи кошти меценатів, спонсорів, за рахунок благодійних та інших фондів тощо.

Замовник визначає мову, обсяг, тираж видання, самостійно вирішує питання про його використання чи розповсюдження. Видавець має право бути замовником перед виробником та розповсюджувачем видавничої продукції. Умови виконання замовлення на видавничу продукцію, права та обов'язки сторін визначаються договорами між автором (співавторами) чи особою, якій належить право власності на об'єкт замовлення, замовником, видавцем, виробником та розповсюджувачем, укладеними відповідно до законодавства.

Основною структурною ланкою у видавничій справі є видавництва і видавничі організації різних форм власності. Видавництво, видавнича організація діють на основі своїх статутів (положень), якими визначаються мета, завдання, функції та порядок діяльності.

Забороняється створення і діяльність видавництв, у статутному фонді яких понад 30 % іноземних інвестицій.

Права та обов'язки видавця стосовно автора наукового твору, чи творів літератури і мистецтва або з особою, яка має авторське право на інші види інтелектуальної і промислової власності, будуються на

основі законів України “Про авторське право і суміжні права”, “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі”, “Про охорону прав на промислові зразки”, “Про охорону прав на знаки для товарів і послуг” та ін.

Слід зауважити, що беручи до уваги специфіку видавничої діяльності видавець, зокрема, має право:

- формувати власну видавничу програму, визначати масштаби і тематичну спрямованість своєї діяльності;
- використовувати випущену за власною тематичною програмою видавничу продукцію для забезпечення статутної діяльності, самостійно розповсюджувати видавничу продукцію або користуватися послугами іншого розповсюджувача;
- видавати (як оприлюднені, так і неоприлюднені) твори науки, літератури і мистецтва незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, а також способу відтворення, виражених у письмовій чи будь-якій іншій формі, набувати майнових прав на них;
- приймати від юридичних і фізичних осіб замовлення на підготовку і випуск у світ видань, надавати їм редакційно-видавничі та інші послуги відповідно до профілю своєї діяльності;
- здійснювати купівлю-продаж видавничої продукції з метою отримання прибутку, надавати послуги суб’єктам підприємницької діяльності в роздрібній і оптовій торгівлі;
- висувати у встановленому порядку видані видавцем твори науки, літератури і мистецтва на здобуття державних, громадських, міжнародних премій;
- установлювати творчі та виробничі відносини, культурні зв’язки з видавцями інших держав;
- брати участь у роботі міжнародних організацій видавців, представляти свою видавничу продукцію на національних і міжнародних конкурсах, виставках, ярмарках.

Видавець зобов’язаний:

- 1) дотримуватися норм авторського та патентного права, вимог державних і міждержавних стандартів, інших нормативно-правових актів, що регламентують видавничу справу;
- 2) контролювати своєчасне розсилання виробником обов’язкових безплатних і платних примірників видань;
- 3) подавати в установленому порядку державну статистичну звітність, інформацію про надруковані видання;

4) відшкодувати збитки, заподіяні внаслідок порушення законодавства.

Виробником видавничої продукції може бути поліграфічне підприємство, інша юридична особа будь-якої форми власності, громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, або юридичні особи іншої держави, які мають у своєму розпорядженні засоби поліграфічного виробництва чи копіювально-розмножувальну техніку.

Виробник приймає замовлення на виготовлення видавничої продукції за умови наявності у замовника документа про внесення його до Державного реєстру України видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції як суб'єкта видавничої справи за винятками, встановленими законодавством.

Умови і терміни виконання замовлення на виготовлення видавничої продукції визначаються договором між її замовником і виробником. Спори між замовником і виробником вирішуються в суді.

Виробник видавничої продукції несе відповідальність перед замовником за вірогідність відтворення видавничого оригіналу, дотримання вимог щодо якості виконання кожного примірника видання у замовленому тиражі, державних і міждержавних стандартів, технічних умов та інших нормативних документів.

Виробник не має права без дозволу замовника передавати будь-якому (крім випадків, передбачених законодавством) виготовлений тираж видання або його частину, видавничі оригінали, макети, фото чи друкарські форми.

Виготовлення без дозволу замовника додаткового тиражу видання не допускається.

Виробник має право на видавничу діяльність після внесення його до Державного реєстру України видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції з усіма правами та обов'язками, передбаченими Законом України “Про видавничу справу” для видавця.

Відповідно до державних стандартів видавничу продукцію розрізняють за:

- *цільовим призначенням видань* — офіційні, наукові, науково-популярні, науково-виробничі, науково-методичні, виробничо-практичні, нормативні з виробничо-практичних питань, виробничо-практичні для аматорів, навчальні, навчально-методичні, громадсько-політичні, довідкові, рекламні, літературно-художні видання, видання для організації дозвілля та відпочинку;

- *аналітико-синтетичною переробкою інформації* — інформаційні, бібліографічні, реферативні, оглядові видання, дайджести;
- *інформаційними знаками видань* — на текстові, нотні, картографічні, образотворчі;
- *матеріальною конструкцією видань* — книжкові, аркушеві, комплектні, карткові видання, буклети, плакати, поштові картки, книжки-іграшки;
- *обсягом видань* — книги, брошури, листівки;
- *складом основного тексту* — моновидання, збірники;
- *періодичністю видань* — неперіодичні, серіальні, періодичні і такі, що продовжуються;
- *структурою видань* — серійні, однотомні, багатотомні, зібрання творів, вибрані твори.

Об'єктом видавничої справи можуть бути й інші види видавничої продукції, визначені стандартами.

Усі книжкові видання в Україні, незалежно від мови основного тексту, повинні мати обов'язкову анотацію та вихідні бібліографічні дані державною мовою. Винятком можуть бути тільки ті видання, що друкуються іноземними мовами і призначені для розповсюдження за кордоном або серед іноземців.

Друк видання без обов'язкових для нього вихідних даних не допускається.

Обов'язкові примірники видань розсилаються¹ з метою здійснення бібліографічного та статистичного обліку, забезпечення відповідального збереження видань, поповнення національного інформаційного фонду.

Розповсюджувач видавничої продукції має право:

- 1) здійснювати роздрібну і оптову купівлю-продаж видавничої продукції;
- 2) самостійно формувати свої виробничі плани, визначати масштаби своєї діяльності, добирати видавничу продукцію за тематичною спрямованістю;

¹ Закон України “Про обов'язковий примірник документів” від 9 квітня 1999 р. Переліки тих, хто отримують обов'язковий безоплатний примірник видань і аудіо-, візуальної, аудіовізуальної продукції України затверджені Постановою Кабінету Міністрів України “Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів” № 608 від 10 травня 2002 р. (з подальшими змінами і доповненнями).

3) приймати від юридичних і фізичних осіб замовлення на розповсюдження видавничої продукції, погоджувати замовлення з видавцями та виробниками видавничої продукції;

4) встановлювати виробничі відносини з іноземними видавцями, виготівниками чи розповсюджувачами видавничої продукції з метою її ввезення або вивезення.

Розповсюджувач зобов'язаний:

1) здійснювати свою діяльність відповідно до законодавства України;

2) подавати у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку державну статистичну звітність про вивезення за межі України і ввезення видавничої продукції в Україну.

§ 4. Правовий статус Книжкової палати України

Книжкова палата України — це державна культурно-наукова установа у сфері видавничої справи та інформаційної діяльності. Вона виконує такі функції:

- державну бібліографічну реєстрацію та централізовану каталогізацію всіх без винятку видів видань, надрукованих в Україні;
- збирання та використання адміністративних даних, які характеризують динаміку і тенденції видавничої справи;
- аналіз тенденцій розповсюдження видавничої продукції, вивчення книжкового ринку, його регіональних особливостей;
- комплектування і збереження повного і недоторканного фонду Державного архіву друку — головного сховища усіх видів видань, надрукованих в Україні;
- державну стандартизацію видавничої та бібліотечної справи, розроблення і контроль за дотриманням стандартів суб'єктами видавничої справи, а також сертифікацію баз даних;
- розробку та обґрунтування короткострокових і довгострокових прогнозів розвитку видавничої і бібліографічної справи в Україні;
- наукові дослідження в галузі бібліографії, книгознавства, соціології книги та читання, консервації і реставрації документів;
- наукознавчі дослідження і розробку бібліометричних методів визначення пріоритетних напрямів і рівнів розвитку наукових досліджень;

- створення і видання поточних, кумулятивних і ретроспективних бібліографічних покажчиків, реферативних журналів і науково-аналітичних оглядів, друкованих карток;
- розробку та експлуатацію бібліографічних баз даних і мереж бібліографічної інформації;
- організацію книгообміну.

Фонди друкованої продукції і бази даних Книжкової палати України є власністю держави і перебувають під її охороною.

Книжкова палата України має право у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, отримувати безоплатні та платні обов'язкові примірники усіх видань, випуск яких здійснюється суб'єктами видавничої справи в Україні.

Книжкова палата України у своїй діяльності підпорядковується центральному органу виконавчої влади, який забезпечує проведення державної політики з питань масової інформації та видавничої справи.

Контрольні запитання і завдання

1. Назвіть суб'єктів видавничої справи.
2. З якою метою в Україні запроваджено Державний реєстр видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції?
3. Діяльність яких суб'єктів у видавничій справі здійснюється без внесення їх до Державного реєстру України видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції?
4. Схарактеризуйте правовий статус замовника видавничої продукції.
5. Схарактеризуйте правовий статус Книжкової палати України.

Розділ 7. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

§ 1. Поняття бібліотечної справи та види бібліотек

Бібліотечна справа — галузь інформаційної, культурної, освітньої діяльності суспільства, у функції якої входить створення і розвиток мережі бібліотек, формування та обробка бібліотечних фондів, організація бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотек, підготовка бібліотечних кадрів, наукове і методичне забезпечення розвитку бібліотек.

За значенням бібліотеки поділяють на:

- всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні);
- республіканські (Автономної Республіки Крим);
- обласні;
- міські;
- районні;
- селищні;
- сільські.

За змістом бібліотечних фондів виокремлюють універсальні галузеві і міжгалузеві бібліотеки.

За призначенням бібліотеки поділяються на:

- 1) публічні (загальнодоступні);
- 2) спеціальні (академії наук, науково-дослідних інститутів, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій);
- 3) спеціалізовані (для дітей, юнацтва, осіб із фізичними вадами).

Публічні, спеціальні та спеціалізовані бібліотеки можуть об'єднуватися у централізовані бібліотечні системи.

§ 2. Право громадян, підприємств, установ і організацій на бібліотечне обслуговування

Громадяни України незалежно від статі, віку, національності, освіти, соціального походження, політичних і релігійних переконань, місця проживання мають право на бібліотечне обслуговування, яке може реалізовуватись у формі¹ :

- 1) абонементу (в тому числі міжбібліотечного);
- 2) системи читальних залів;
- 3) дистанційного обслуговування засобами телекомунікації;
- 4) бібліотечних пунктів;
- 5) пересувних бібліотек.

Права громадян України, підприємств, установ і організацій на бібліотечне обслуговування забезпечуються створенням мережі бібліотек і різноманітністю їх видів, безкоштовністю основних бібліотечних послуг.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами на бібліотечне обслуговування, що й громадяни України.

§ 3. Права та обов'язки користувачів бібліотек

Доступ до документів і надання бібліотечних послуг користувачам бібліотек має здійснюватися з дотриманням вимог щодо забезпечення охорони державної таємниці, забезпечення зберігання фондів бібліотек, а також відповідно до статутів (положень) бібліотек, правил користування бібліотеками.

Користувачі бібліотек мають право:

- 1) безплатно користуватися інформацією про склад бібліотечних фондів через довідково-пошуковий апарат (крім комерційних баз даних);
- 2) безплатно отримувати консультативну допомогу в пошуку та виборі джерел інформації;
- 3) безплатно отримувати в тимчасове користування документи із фондів бібліотеки (крім документів, придбаних за кошти від господарської діяльності бібліотеки);
- 4) отримувати документи або їх копії по міжбібліотечному абонементу;

¹ Див.: Ст. 21 Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу”.

5) отримувати інформацію з інших бібліотек, користуючись каналами зв'язку;

6) користуватися іншими видами послуг (у тому числі на платній основі) тощо.

Користувачі бібліотек з вадами зору мають право безплатно отримувати документи на спеціальних носіях інформації через мережу спеціалізованих та загальнодоступних бібліотек.

Користувачі бібліотек дитячого та юнацького віку мають право на бібліотечне обслуговування у загальнодоступних і спеціалізованих бібліотеках.

Користувачі бібліотек зобов'язані:

- 1) дотримуватися правил користування бібліотеками;
- 2) замінювати втрачені (пошкоджені) документи, отримані з фондів бібліотек, рівноцінними або відшкодувати їх ринкову вартість у розмірах, встановлених правилами користування бібліотекою.

Контрольні запитання і завдання

1. Скласти бібліотеки: за значенням, змістом і призначенням.
2. Як реалізується право громадян і юридичних осіб на бібліотечне обслуговування?
3. Які права мають користувачі бібліотек?
4. Які обов'язки мають користувачі бібліотек?

МАУП

Розділ 8. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В АРХІВНІЙ СПРАВІ

§ 1. Право на доступ документів Національного архівного фонду

Документи Національного архівного фонду і довідковий апарат до них надаються у користування в архівних установах з часу їх надходження на зберігання, а в приватних архівних зібраннях — відповідно до рішень їхніх власників.

Держава заохочує власників приватних архівних зібрань розширювати доступ до документів Національного архівного фонду, сприяє публікації та експонуванню цих документів на виставках.

Відповідно до законодавства України забороняється приховувати інформацію про місця зберігання документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам і створювати таємні архіви для їх зберігання.

Громадяни України мають право користуватися документами Національного архівного фонду або їх копіями на підставі особистої заяви і документа, що посвідчує особу. Особи, які користуються документами Національного архівного фонду за службовим завданням, подають документ, що підтверджує їхні повноваження.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, мають такі самі права й обов'язки доступу до документів Національного архівного фонду, як і громадяни України.

Обмеження доступу до документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам. Архівні установи мають право обмежити доступ до документів Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам упродовж одного року у зв'язку з їх науково-технічним опрацюванням, перевіркою наявності, стану або реставрацією. У разі проведення великого обсягу зазначених робіт термін обмеження може бути продовжений, але не більше ніж на один рік.

У доступі до документів може бути відмовлено неповнолітнім, особам, визнаним судом недієздатними, та таким, що грубо порушували порядок користування архівними документами.

З метою охорони інформації, що є державною чи іншою передбаченою законом таємницею, яка міститься в документах Національного архівного фонду, доступ до них обмежується до моменту скасування рішення про віднесення цієї інформації до державної чи іншої таємниці.

Доступ до документів Національного архівного фонду, які містять конфіденційну інформацію про особу, та створюють загрозу життю чи недоторканності житла громадян, обмежується віком 75 років з моменту створення цих документів, якщо інше не передбачено законом. Раніше зазначеного терміну доступ здійснюють лише з дозволу громадянина, права та законні інтереси якого можуть бути порушені, а в разі його смерті — з дозволу спадкоємців.

У разі передачі за договором до державних архівних установ чи архівних відділів міських рад документів Національного архівного фонду, що не належали державі, територіальним громадам, умови подальшого користування ними визначаються з колишніми власниками зазначеним договором. Зазначений порядок може встановлюватися і у випадках передачі документів на зберігання без зміни права власності на них.

Обмеження доступу до документів Національного архівного фонду, що належать іншим власникам. Архівні підрозділи об'єднань, релігійних організацій, а також підприємств, установ і організацій, заснованих на приватній формі власності, архівні установи, засновані фізичними особами, мають право обмежити доступ громадян до документів Національного архівного фонду з метою забезпечення їх збереженості та захисту прав і законних інтересів власників документів або інших осіб. Обмеження встановлюються на вимогу власника документів або інших зацікавлених осіб з письмовим повідомленням Державного комітету архівів України. Законом можуть передбачатися випадки, коли зазначені обмеження не застосовуються.

Форми використання відомостей, що містяться в документах Національного архівного фонду, здійснюються таким чином:

- архівні установи надають документи Національного архівного фонду для користування фізичним та юридичним особам, створюючи для цього відповідний довідковий апарат;

- видають архівні довідки, копії документів та іншим шляхом задовольняють запити фізичних і юридичних осіб;
- повідомляють про документи, в яких містяться відомості, що можуть бути використані органами державної влади і органами місцевого самоврядування та іншими зацікавленими сторонами;
- публікують, експонують та в іншій формі популяризують архівні документи тощо.

Порядок користування документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, визначається Державним комітетом архівів України. Порядок користування документами Національного архівного фонду, що належать іншим власникам, встановлюється власником або уповноваженою ним особою з урахуванням рекомендацій Державного комітету архівів України.

Спільним наказом Державного комітету архівів України та Міністерства закордонних справ України № 116/53 від 11 червня 2001 р. (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 25 червня 2001 р. за № 547/5738) затверджено Інструкцію про порядок витребування документів соціально-правового характеру для громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

§ 2. Права та обов'язки користувачів документами Національного архівного фонду

Користувачі документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам, мають право:

1) користуватися в читальному залі архівної установи копіями документів із фондів, а в разі їх відсутності — оригіналами (якщо доступ до них не обмежено), а також документами обмеженого доступу;

2) отримувати від архівних установ довідки про відомості, що містяться в документах, доступ до яких не обмежено;

3) за письмовою згодою архівних установ отримувати документи або їх копії в тимчасове користування поза архівними установами;

4) користуватися довідковим апаратом до документів, а за згодою архівних установ — і обліковими документами;

5) виготовляти (в тому числі за допомогою технічних засобів) або отримувати від архівних установ копії документів і витяги з них, якщо це не загрожує стану документів та не порушує авторські та суміжні права, а також вимагати, щоб ці копії або витяги були засвідчені архівною установою;

б) публікувати, оголошувати, цитувати та іншим чином відтворювати зміст архівних документів із посиланням на місце їх зберігання з дотриманням умов, передбачених законодавством.

Права користувачів документами Національного архівного фонду, що належать іншим власникам, визначаються власником документів з урахуванням рекомендацій Державного комітету архівів України.

Дії посадових осіб архівних установ, які перешкоджають реалізації законних прав користувачів документами Національного архівного фонду, можуть бути оскаржені в порядку підлеглості або в судовому.

Користувачі документами Національного архівного фонду зобов'язані:

1) дотримуватися встановленого відповідно до законодавства порядку користування документами, виконувати вимоги працівників архівної установи;

2) бережно користуватися документами і вчасно повертати їх;

3) негайно інформувати архівну установу про виявлення пошкоджень чи недостачу документів;

4) не допускати перекручень і фальсифікації використаних відомостей;

5) завчасно інформувати власника документів або уповноважену ним архівну установу про наміри використання відомостей, що містяться в архівних документах, з комерційною метою;

б) виконувати зобов'язання, передбачені угодами, укладеними користувачем з власником документів або уповноваженою власником юридичною чи фізичною особою;

7) відповідно до закону чи умов договору відшкодувати завдані ними збитки архівним установам.

§ 3. Облік і зберігання документів Національного архівного фонду

Документи Національного архівного фонду підлягають обов'язковому державному обліку, що ведеться в порядку, встановленому наказом Державного комітету архівів України № 43 від 11 червня 2002 р. (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 25 червня 2002 р. за № 533/6821).

Архівні установи, юридичні та фізичні особи, у власності яких перебувають документи Національного архівного фонду, зобов'язані дотримуватися встановленого порядку ведення їх обліку.

Власники документів Національного архівного фонду або уповноважені ними юридичні чи фізичні особи зобов'язані утримувати в належному стані будівлі та приміщення архівних установ, підтримувати в них необхідний технологічний режим. Згідно із законом, вони мають створювати копії для страхового фонду і фонду користування документами Національного архівного фонду, іншим чином забезпечувати їх збереженість, а в разі віднесення їх до унікальних чи надання в користування поза архівними установами забезпечувати страхування за правилами, встановленими законодавством.

Власник, передавши архівні документи для зберігання архівній установі, залишає за собою право власності на них, а в разі порушення нею умов їх зберігання, має право витребувати повернення документів у судовому порядку.

Забороняється розмішувати архівні установи, в яких зберігаються документи Національного архівного фонду, в приміщеннях, що не відповідають вимогам зберігання таких документів та охорони праці працівників архівних установ, а також переміщувати їх без надання іншого рівноцінного приміщення, впорядкованого для зберігання архівних документів, роботи працівників і користувачів.

Вимоги до умов зберігання архівних документів визначено Положенням про умови зберігання архівних документів¹.

§ 4. Особливості обліку і зберігання унікальних документів Національного архівного фонду

Порядок віднесення документів Національного архівного фонду до унікальних, внесення їх до Державного реєстру національного культурного надбання, а також зберігання затверджується Кабінетом Міністрів України. Нині цей Порядок затверджено постановою Кабінету Міністрів України № 1739 від 16 листопада 2002 р.

Особи, які зберігають унікальні документи, надають державним архівним установам можливість створювати за рахунок коштів Державного бюджету України копії для страхового фонду і фонду користування цими унікальними документами з правом подальшого користування ними з дозволу власника.

---

¹ Затверджено наказом Державного комітету архівів України № 6 від 15 січня 2003 р. (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України 4 лютого 2003 р. за № 89/7410).

§ 5. Організаційно-правові засади створення та діяльності приватних архівів

Національний архівний фонд формується з архівних документів органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій усіх форм власності, а також з архівних документів громадян та їх об'єднань.

Об'єднання громадян, релігійні організації та інші юридичні особи, засновані на приватній власності, мають право створювати архівні підрозділи для постійного або тимчасового зберігання документів, їх передачі на зберігання до державних чи інших архівних установ. Зазначені юридичні особи зобов'язані забезпечити збереженість документів, що нагромадилися за час їхньої діяльності, до проведення експертизи їх цінності та протягом року з дня реєстрації цих юридичних осіб в установленому законодавством порядку погодити перелік справ з однією з державних архівних установ чи архівним відділом міської ради. Мінімальні строки зберігання архівних документів такими юридичними особами визначаються Державним комітетом архівів України, якщо інше не передбачено законом.

У разі ліквідації зазначених юридичних осіб ліквідаційні комісії зобов'язані забезпечити збереженість їх архівних документів і за погодженням із Державним комітетом архівів України або уповноваженою ним архівною установою визначити місце подальшого їх зберігання.

Положення про архівні підрозділи об'єднань громадян, релігійних організацій, а також підприємств, установ і організацій, створених на основі приватної власності, затверджуються їх засновниками з урахуванням рекомендацій Державного комітету архівів України.

Архівні установи, засновані фізичними особами, також мають право зберігати архівні документи, що не належать державі чи територіальним громадам.

Строки зберігання архівних документів у зазначених архівних установах визначаються договором, укладеним засновником із власником документів або уповноваженою власником особою, з урахуванням мінімальних строків зберігання документів, визначених відповідно до законодавства. Договором визначається також місце подальшого зберігання документів у разі ліквідації зазначених архівних установ.

§ 6. Міжнародне співробітництво в галузі архівної справи

Україна приділяє велику увагу розширенню співробітництва в архівній справі з іншими державами. Співробітництво може здійснюватися шляхом взаємообміну архівними документами чи їх копіями, наданням іноземцям та особам без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, доступу до документів Національного архівного фонду, участі в роботі міжнародних організацій або в інших формах, що не суперечать законодавству.

Так, у сфері міжнародно-правового регулювання повернення незаконно вивезених культурних цінностей (в тому числі архівів) діють такі угоди:

- Конвенція ООН про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (прийнята 14 листопада 1970 р., ратифікована Президією ВР УРСР 10 лютого 1988 р.);
- Угода СНД про повернення культурних та історичних цінностей державам їх походження (прийнята 14 лютого 1992 р.).

Відповідно до Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи” забороняється вивезення з території України документів Національного архівного фонду, крім випадків тимчасового їх експонування, наукової експертизи або реставрації за кордоном.

Вивезення за межі території України копій документів Національного архівного фонду та витягів із цих документів, зроблених у встановленому законом порядку і засвідчених власником документів або уповноваженою ним особою, здійснює власник зазначених копій і витягів або уповноважена ним особа. Вивезення копій документів, які містять відомості, що за законом є державною таємницею, а також витягів із цих документів забороняється. Заявлені до остаточного вивезення (тимчасового вивезення) та повернуті після тимчасового вивезення культурні цінності підлягають обов’язковій державній експертизі. Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розміри плати за неї затверджуються Кабінетом Міністрів України. Відмова фізичної чи юридичної особи, яка порушила клопотання про вивезення (тимчасове вивезення) культурних цінностей, подати на державну експертизу заявлені до вивезення культурні цінності розглядається як відмова заявника від їх вивезення. У разі, якщо за результатом державної експертизи заявлена до вивезення культурна цінність заноситься до Державного реєстру національно-

го культурного надбання, матеріали передаються відповідному центральному органу виконавчої влади незалежно від згоди особи, яка порушила клопотання.

Спеціально уповноваженим державним органом контролю за вивезенням, ввезенням і поверненням культурних цінностей є Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України при Міністерстві культури і туризму України. Державна служба контролю виконує покладені на неї функції, взаємодіючи зі спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства, Національною комісією з питань повернення в Україну культурних цінностей, Державною митною службою України, правоохоронними органами.

Державна служба контролю в межах своєї компетенції здійснює такі функції:

1) забезпечує проведення державної експертизи культурних цінностей, заявлених до вивезення (тимчасового вивезення), та після повернення з тимчасового вивезення;

2) розглядає клопотання власників культурних цінностей або уповноважених ними осіб;

3) інформує громадськість в Україні та за її межами про факти втрати або крадіжки культурних цінностей;

4) проводить необхідні заходи для повернення викрадених, незаконно вивезених та евакуйованих і не повернених культурних цінностей;

5) розробляє та впроваджує заходи, спрямовані на виконання міжнародних зобов'язань України з питань запобігання незаконним вивезенню, ввезенню та поверненню культурних цінностей.

Незаконно вивезені культурні цінності — це цінності, вивезені з території України з порушенням законодавства України та міжнародно-правових норм, не повернені після закінчення зумовленого угодою терміну тимчасового вивезення або за наявності будь-яких розбіжностей з умовами, що регулюють таке тимчасове вивезення.

Відповідно до Закону України “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” поверненню підлягають:

- культурні цінності (в тому числі архівні документи), незаконно вивезені з території України;
- культурні цінності (в тому числі архівні документи), евакуйовані з території України під час війн та збройних конфліктів та не повернені назад;

- культурні цінності (в тому числі архівні документи), тимчасово вивезені з території України і не повернені назад.

Культурні цінності, що перебувають за межами України на законних підставах, можуть бути повернені шляхом укладення договору купівлі-продажу з власником культурних цінностей, обміну їх на взаємовигідних засадах або отримання в дарунок.

Питаннями повернення в Україну культурних цінностей (в тому числі архівів) опікується Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей, положення про яку затверджено наказом Міністерства культури і мистецтв України № 504-а від 18 жовтня 1996 р.

Основними завданнями Національної комісії є:

1) виявлення і сприяння поверненню в Україну переміщених культурних цінностей та вжиття заходів щодо відшкодування втрат, зумовлених їх знищенням, руйнуванням чи пошкодженням;

2) захист національних інтересів України щодо переміщення культурних цінностей, запобігання втратам культурних надбань, нанесенню шкоди міжнародному престижу України;

3) формування і реалізація разом із зацікавленими міністерствами, відомствами, організаціями України та інших держав програм і планів скоординованих дій щодо виявлення, вивчення, обліку та повернення культурних цінностей в Україну;

4) участь у розробленні та реалізації заходів щодо виконання зобов'язань України як учасника міжнародних угод з питань захисту, запобігання незаконному ввезенню та вивезенню культурних цінностей, сприяння їх поверненню державам, яким вони належать;

5) здійснення узгоджених дій з державами, колишніми республіками Союзу РСР, стосовно культурних цінностей, втрачених або переміщених з її території в період Другої світової війни;

6) науково-методичне та інформаційне забезпечення діяльності зацікавлених організацій з питань повернення культурних цінностей в Україну, видання відповідної довідкової літератури, створення банків і баз даних, фонду копій зарубіжної україніки.

Національна комісія у межах своєї компетенції здійснює такі функції:

1) забезпечує складання реєстрів (систематичних описів) і каталогів культурних цінностей України, що знаходяться за її межами;

2) готує пропозиції з питань повернення в Україну і запобігання незаконному вивезенню за її межі культурних цінностей;

3) юридично обґрунтовує правомірність чи неправомірність перебування культурних цінностей України на території інших держав;

4) організовує проведення експертної оцінки культурних цінностей, що знаходяться на території інших держав або могли опинитися там у разі спроби незаконного вивезення їх з України;

5) встановлює контакти з відповідними органами інших держав та утворює з ними комісії для розгляду конкретних питань щодо права власності на певні культурні цінності;

6) бере участь у роботі міжнародних організацій, конференцій, нарад з питань повернення, запобігання незаконному ввезенню та вивезенню культурних цінностей;

7) разом із зацікавленими центральними органами державної виконавчої влади готує пропозиції про укладення міжнародних угод;

8) встановлює контакти з українською діаспорою з метою пошуку культурних цінностей, створення необхідних умов для передачі їх в Україну;

9) організовує роботу, пов'язану з виявленням та обліком на території України культурних цінностей інших держав, і сприяє вирішенню питань про їх повернення згідно з чинним законодавством України та нормами міжнародного права;

10) на основі сучасних технологій утворює у співробітництві з відповідними організаціями інших держав банк даних про національні культурні цінності, що знаходяться за межами України;

11) залучає на контрактній основі українських і зарубіжних учених, фахівців, експертів для вивчення проблем повернення, незаконного ввезення та вивезення культурних цінностей;

12) погоджує і контролює порядок передачі до відповідних установ культурних цінностей, що повертаються в Україну;

13) організовує роботу щодо створення фонду цінностей, їх дублікатів для обміну на культурні цінності України, що знаходяться за її межами.

Контрольні запитання і завдання

1. Які існують обмеження доступу до документів Національного архівного фонду?
2. Назвіть форми використання відомостей, що містяться в документах Національного архівного фонду.

3. Які права мають користувачі Національного архівного фонду?
4. Схарактеризуйте правові засади міжнародного співробітництва в галузі архівної справи.
5. Які повноваження має Державна служба контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України при Міністерстві культури і туризму України?
6. Які повноваження має Національна комісія з питань повернення в Україну культурних цінностей?

Розділ 9. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В ГАЛУЗІ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ

§ 1. Види музеїв та напрями їх діяльності

Музеї — це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання матеріальної і духовної культури, пам'яток природи, прилучення громадян до надбань національної і світової історико-культурної спадщини.

Основними напрямками музейної діяльності є: культурно-освітня, науково-дослідна діяльність, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, пам'яткоохоронна робота.

Музеї є юридичними особами, крім тих, що створені і діють при підприємствах, установах, організаціях, навчальних закладах.

За профілем музеї поділяються на такі види: історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, літературні, мистецькі, етнографічні, технічні, галузеві тощо.

Історико-культурні заповідники, музеї-заповідники, музеї просто неба, меморіальні музеї-садиби можуть створюватись на основі ансамблів, комплексів пам'яток та окремих пам'яток природи, історії, культури та територій, що становлять особливу історичну, наукову і культурну цінність.

Музеї можуть засновуватися на будь-яких формах власності та в будь-яких організаційно-правових формах, передбачених законодавством. Засновниками музеїв можуть бути відповідні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи.

Державному музею, який має зібрання пам'яток загальнодержавного значення, набув міжнародного визнання і є провідним культурно-освітнім та науково-дослідним закладом у відповідних профільних групах музейної мережі України, у встановленому законодавством України порядку може бути надано статус національного музею України.

§ 2. Порядок створення, реорганізації та ліквідації музеїв

Рішення про створення музеїв приймають їх засновники. Для створення і діяльності музею засновники мають забезпечити:

- формування музейного зібрання;
- матеріальну базу — приміщення для експозиції та роботи наукових працівників, фондосховище музею;
- охорону музею, оснащення його засобами охоронної та пожежної сигналізації;
- фінансування та кадри для належного його функціонування;
- роботу за чітким графіком.

Засновники музею можуть створювати філії та відділи музею, що не є юридичними особами.

Музей діє на підставі статуту (положення), що затверджується його засновником (співзасновниками).

Державна реєстрація музеїв незалежно від форм власності проводиться відповідно до Положення про державну реєстрацію, переєстрацію та облік музеїв, яке затверджено наказом Міністерства культури і мистецтв України № 220 від 30 квітня 1996 р. (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 липня 1996 р. за № 350/1375).

Музеї, створені при підприємствах, установах, організаціях, навчальних закладах, державній реєстрації не підлягають. Порядок їх обліку визначає Міністерство культури і туризму України.

Ліквідація музеїв здійснюється на підставі рішення засновника, а також за рішенням суду у випадках, передбачених чинним законодавством.

Порядок подальшого використання музейних зібрань музеїв, що ліквідуються, заснованих на державній і комунальній формах власності, визначає засновник за погодженням із Міністерством культури і туризму України. В разі ліквідації підприємств, установ, організацій, у складі яких діють музеї, а також музеїв, які діяли на громадських засадах, їх музейні зібрання передаються до відповідних профільних музеїв у порядку, передбаченому Положенням про Музейний фонд України. Стосовно ліквідації музеїв, заснованих на приватній формі власності, переважне право на придбання музейних зібрань за інших рівних умов має держава. Реорганізація (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) музеїв може відбуватися відповідно до чинного законодавства. Переєстрація музею здійснюється за умови зміни форми власності або виду музею у порядку, встановленому для його реєстрації.

§ 3. Формування і використання музейних інформаційних ресурсів

Музейний фонд України — це сукупність рухомих пам'яток природи, матеріальної і духовної культури, які мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення (незалежно від їх виду, місця створення і форм власності) і зберігаються на території України, а також нерухомих пам'яток, що знаходяться в музеях і обліковані в порядку, визначеному Законом України “Про музеї та музейну справу”.

До Музейного фонду України можуть належати також пам'ятки, що знаходяться за межами держави і відповідно до міжнародних договорів підлягають поверненню.

Музейний фонд України становлять:

- предмети і колекції, пов'язані з важливими подіями в житті як своєї країни, так і інших країн, з розвитком суспільства і держави, історією національно-визвольних змагань і революційних рухів та громадянських воєн, боротьбою за збереження миру, а також із розвитком науки й техніки, культури та побуту народів, життям політичних, державних, військових діячів, діячів науки, літератури, мистецтва, народних героїв, учасників історичних подій;
- предмети і колекції, виявлені під час проведення археологічних розкопок, окремі випадкові знахідки;
- твори образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, що мають художнє, історичне та наукове значення;
- предмети і колекції геології, палеонтології, мінералогії, ґрунтознавства, ботаніки, антропології, зоології та інші природничі матеріали;
- рукописи, рукописні книги, стародруки, рідкісні видання усіх видів друку (періодичні видання та ілюстрації до них, відозви, листівки тощо), автографи, щоденники, мемуари, листування та ін.;
- пам'ятки монументального мистецтва, їх складові і фрагменти.
- негативи на склі, плівці та інших матеріалах, фотовідбитки на папері, кераміці, метали та інших матеріалах, діапозитиви на склі чи плівці;
- воскові валики для фонографів, платівки для грамофонів, патефонів, електрофонів (моно, стерео або quadro), магнітні стрічки та диски;
- інші предмети і колекції, що мають культурну цінність.

Формування Музейного фонду України здійснюється шляхом:

- придбання пам'яток Міністерством культури і туризму України, іншими центральними органами виконавчої влади, їх органами на місцях, органами місцевого самоврядування в межах їх повноважень — за рахунок коштів Державного бюджету України і коштів місцевих бюджетів та музеями — за рахунок власних коштів;
- передачі музеям у встановленому порядку пам'яток, виявлених під час археологічних, етнографічних, науково-природничих та інших експедицій, будівельних, ремонтних або реставраційних робіт, у тому числі з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, та скарбів;
- безплатної передачі музеям пам'яток підприємствами, установами, організаціями і громадянами;
- передачі музеям пам'яток, конфіскованих відповідно до чинного законодавства;
- повернення в Україну розшуканих пам'яток, які були незаконно вивезені;
- передачі пам'яток, вилучених на митниці;
- поповнення музейних зібрань іншими способами, що не суперечать чинному законодавству.

Пам'ятки Музейного фонду України підлягають обліку. Порядок їх обліку визначається Міністерством культури і туризму України.

Музейний фонд України складається з двох частин: державної і недержавної.

Державну частину Музейного фонду України становлять музейні зібрання та окремі пам'ятки, що є державною власністю. Музейні колекції і музейні предмети, що знаходяться в музеях, переданих із державної власності в комунальну, є власністю держави і належать до державної частини Музейного фонду України. При передачі музеїв державної форми власності в комунальну музейні колекції і музейні предмети залишаються у державній власності і належать до державної частини Музейного фонду України. Порядок належності музейних колекцій і музейних предметів, а також окремих пам'яток до державної частини Музейного фонду України визначається Положенням про Музейний фонд України, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 1147 від 20 липня 2000 р.

Постановою Кабінету Міністрів України № 209 від 2 лютого 2000 р. затверджено перелік музеїв, в яких зберігаються музейні ко-

лекції і музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України. Постановою Кабінету Міністрів України № 1766 від 29 листопада 2000 р. затверджено перелік музеїв, що перебувають у віданні підприємств, установ та організацій, де зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України.

Контроль за станом обліку, збереження, використання і розміщення державної частини Музейного фонду України здійснюється Міністерством культури і туризму України.

Музейні колекції і музейні предмети, які становлять державну частину Музейного фонду України, не підлягають відчуженню, за винятком обміну на інші музейні колекції та музейні предмети. Рішення про обмін музейних колекцій і музейних предметів, що належать до державної частини Музейного фонду України, приймається Міністерством культури і туризму України.

Недержавну частину Музейного фонду України становлять музейні колекції і музейні предмети, що не належать або не можуть належати до державної частини Музейного фонду України, в тому числі пам'ятки, які є власністю громадських та релігійних організацій, окремих громадян та їх об'єднань.

Музеї, а також підприємства, установи, організації, громадяни, які є власниками музеїв, зобов'язані забезпечувати збереження Музейного фонду України та сприяти його поповненню.

Унікальні пам'ятки Музейного фонду, а також ті, що мають виняткове художнє, історичне, етнографічне і наукове значення, незалежно від форми власності та місця зберігання, заносяться Міністерством культури і туризму України до Державного реєстру національного культурного надбання. Порядок затверджено наказом Міністерства культури і мистецтв України № 653 від 25 жовтня 2001 р. (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 лютого 2002 р. за № 144/6432).

До Державного реєстру заносяться:

1) пам'ятки історії — будинки, споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з найважливішими історичними подіями в житті народу, розвитком науки, техніки, культури, життям і діяльністю видатних діячів;

2) пам'ятки археології — городища, кургани, залишки стародавніх поселень, укріплень, виробництв, каналів, шляхів, стародавні місця поховань, кам'яні скульптури, наскельні зображення, старовинні

предмети, ділянки історичного культурного шару стародавніх населених пунктів та археологічні знахідки, що є визначними пам'ятками національної культури і характеризують певні етапи історичного розвитку;

3) пам'ятки містобудування та архітектури — унікальні ансамблі і комплекси, окремі об'єкти архітектури, а також пов'язані з ними твори монументальної скульптури і живопису, декоративно-ужиткового і садово-паркового мистецтва, природні ландшафти;

4) пам'ятки мистецтва — визначні твори монументального, образотворчого і декоративно-ужиткового мистецтва;

5) документальні пам'ятки — унікальні акти державності, інші важливі архівні матеріали, кіно-, фото- і фонодокументи, старовинні рукописи, рідкісні друковані видання.

До Державного реєстру можуть бути занесені й інші об'єкти, що становлять виняткову цінність з огляду історії, культури, етнології чи науки. Облік, збереження і використання документів Національного архівного фонду, що зберігаються в музеях, здійснюється відповідно до Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи”.

§ 4. Збереження музейних інформаційних ресурсів

Власники пам'яток Музейного фонду України або уповноважені ними органи зобов'язані забезпечити їх належний облік і збереження.

Щоб забезпечити надійне зберігання пам'яток Музейного фонду України власники або уповноважені ними органи мають створити належні умови, встановити спеціальний науково обґрунтований режим його зберігання, проводити консервацію та реставрацію.

Знищення пам'яток Музейного фонду України не допускається.

Пам'ятки державної частини Музейного фонду України не підлягають приватизації. Вони не можуть бути предметом застави. Зібрання музеїв, заснованих на приватній формі власності, не можуть бути предметом застави, якщо заставодержатель — іноземний громадянин або особа без громадянства, яка не проживає в Україні.

Загальні засади порядку вивезення пам'яток Музейного фонду України за межі України визначені Законом України “Про музеї та музейну справу”. Так, вивезення пам'яток Музейного фонду України за її межі забороняється, крім випадків тимчасового їх перебування за кордоном з дозволу Міністерства культури і туризму України для

експонування на виставках або для реставрації. Відмову у видачі такого дозволу може бути оскаржено в судовому порядку.

Пам'ятки Музейного фонду України, що тимчасово вивозяться за межі держави для експонування на виставках або для реставрації, підлягають обов'язковому страхуванню. Порядок встановлення їх оцінної та страхової вартості визначають Міністерство культури і туризму України і Міністерство фінансів України. Інструкція про порядок визначення оцінної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України затверджена наказом Міністерства культури і мистецтв України № 325 від 13 липня 1998 р. (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 6 серпня 1998 р. за № 496/2936). Інструкцією, зокрема, встановлені критерії визначення оцінної вартості речових, образотворчих і письмових джерел, кіно- і фоноджерел, а також порядок визначення страхової вартості музейних предметів.

Консервацію і реставрацію пам'яток Музейного фонду України можуть виконувати лише спеціалізовані установи Міністерства культури і туризму України, реставраційні відділи музеїв, спеціалізовані підприємства, організації та окремі реставратори, які мають відповідний дозвіл Міністерства культури і туризму України.

Контрольні запитання і завдання

1. На які види за профілями поділяються музеї?
2. Як здійснюється формування Музейного фонду України?
3. Які музейні зібрання і пам'ятки належать до державної частини Музейного фонду України?
4. Які пам'ятки Музейного фонду України зносять до Державного реєстру національного культурного надбання?
5. Схарактеризуйте механізми збереження музейних інформаційних ресурсів.

Розділ 10. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

§ 1. Поняття реклами та її види

Реклама — це інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність та інтерес споживачів реклами.

Відповідно до законодавства України виокремлюють рекламу внутрішню, зовнішню і на транспорті.

Внутрішня реклама — реклама, яку розміщують усередині будинків і споруд.

Зовнішня реклама — реклама, яку розміщують на спеціальних тимчасових і стаціонарних конструкціях, встановлених на відкритій місцевості, а також на зовнішніх поверхнях будинків, споруд, на елементах вуличного обладнання, над проїжджою частиною вулиць і доріг.

Реклама на транспорті — реклама, яку розміщують на території транспортних підприємств загального користування, метрополітену, зовнішній та внутрішній поверхнях транспортних засобів і споруд транспортних підприємств загального користування і метрополітену.

Існує і такий вид реклами, як соціальна, яка містить інформацію будь-якого виду і поширена в будь-якій формі. Вона спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і її розповсюдження не має на меті отримання прибутку.

Рекламу поділяють на недобросовісну, порівняльну та приховану.

Недобросовісна реклама — реклама, яка вводить або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам, державі чи суспільству внаслідок неточності, недостовірності, двозначності, перебільшення, замовчування, порушення вимог щодо часу, місця і способу розповсюдження.

Порівняльна реклама — реклама, яка містить порівняння з іншими особами та/або товарами іншої особи¹. Відносини, що виникають у

¹ Див.: Ст. 33 Господарського кодексу України; ст.1 Закону України “Про рекламу”.

зв'язку з порівняльною рекламою, регулюються законодавством України про захист від недобросовісної конкуренції. Відповідальність за неправомірне порівняння в рекламі несе рекламодавець.

Прихована реклама — інформація про особу чи товар у програмі, передачі, публікації, якщо така інформація слугує рекламним цілям і може вводити в оману осіб щодо дійсної мети таких програм, передач, публікацій.

§ 2. Загальні вимоги щодо реклами

У рекламі забороняється¹ :

1) поширювати інформацію щодо товарів, виробництво, обіг чи ввезення яких на митну територію України заборонено законом;

2) наводити твердження, які є дискримінаційними стосовно походження людини, її соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, політичних поглядів, ставлення до релігії, за мовними ознаками, родом і характером занять, місцем проживання, а також такі, що дискредитують іншу особу;

3) подавати відомості або закликати до дій, які можуть спричинити порушення законодавства, завдають чи можуть завдати шкоди здоров'ю або життю людей та(чи) довкіллю, а також спонукають до нехтування засобами безпеки;

4) використовувати засоби і технології, які діють на підсвідомість споживачів реклами;

5) наводити дискримінаційні твердження стосовно осіб, які не користуються рекламованим товаром;

6) використовувати або імітувати зображення Державного Герба України, Державного Прапора України, звучання Державного Гімну України, зображення державних символів інших держав та міжнародних організацій, а також офіційні назви органів державної влади України, крім випадків, передбачених законом;

7) рекламувати товари, які підлягають обов'язковій сертифікації або виробництво чи реалізація яких вимагає наявності спеціального дозволу, ліцензії, у разі їх відсутності;

8) вміщувати зображення фізичної особи або використовувати її ім'я без згоди цієї особи;

---

¹ Див.: Ст. 8 Закону України “Про рекламу”.

9) імітувати або копіювати текст, зображення, музичні чи звукові ефекти, що застосовуються в рекламі інших товарів, якщо інше не передбачено законами України у сфері інтелектуальної власності;

10) рекламувати послуги, пов'язані з концертною, гастрольною, гастрольно-концертною, конкурсною, фестивальною діяльністю, без інформації про використання чи невикористання фонограм виконавцями музичних творів. Ця інформація повинна займати на афішах та інших рекламних засобах щодо конкретної послуги не менш як 5 % загальної площі обсягу всієї реклами;

11) розповсюджувати рекламу (включаючи анонси кіно- і телефільмів), яка містить елементи жорстокості, насильства, порнографії, цинізму, приниження людської честі та гідності. Подавати анонси фільмів, які мають обмеження глядацької аудиторії і розміщуються лише у час, відведений для показу таких фільмів.

§ 3. Особливості розміщення реклами в окремих засобах масової інформації

Реклама на телебаченні і радіо. Згідно із Законом України “Про рекламу” час мовлення, відведений на рекламу, не може перевищувати 15 % фактичного обсягу мовлення протягом астрономічної доби телерадіоорганізацією будь-якої форми власності. Ця вимога не поширюється на телерадіоорганізації, які здійснюють трансляцію на каналах мовлення, призначених виключно для розповсюдження реклами. Частка реклами протягом кожної астрономічної години фактичного мовлення не повинна перевищувати 20 %.

Рекламу слід розміщувати в перервах між програмами, передачами.

Згідно із законодавством забороняється переривати з метою розміщення реклами трансляції сесій Верховної Ради України, сесій Верховної Ради Автономної Республіки Крим, офіційних державних заходів і церемоній, виступів Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Голови Конституційного Суду України, Голови Верховного Суду України, народних депутатів України, членів Уряду України, а також трансляції релігійних служб і програм, передач і програм для дітей, передач новин.

Трансляція концертно-видовищних програм і передач може перериватися рекламою за умови, що між рекламними вставками програма чи передача триває не менш як 30 хв.

Реклама під час трансляції спортивних програм і передач розміщується у перервах між їх частинами.

Під час трансляції кіно- і телефільмів реклама розміщується перед початком фільму та/або після його закінчення.

Трансляція кіно- і телефільмів, за умови їх тривалості до 42 хв, не може перериватися рекламою або будь-яким редакційним, авторським чи інформаційним матеріалом (включаючи анонси програм, передач).

Трансляція кіно- і телефільмів, за умови їх тривалості від 42 до 70 хв, може перериватися рекламою або будь-яким редакційним, авторським чи інформаційним матеріалом (включаючи анонси програм, передач) один раз, за умови їх тривалості від 70 до 90 хв — два рази. Трансляція кіно- і телефільмів тривалістю понад 90 хв може перериватися рекламою або будь-яким редакційним, авторським чи інформаційним матеріалом (включаючи анонси програм, передач) кожні 30 хв за умови, що після останньої перерви фільм продовжується не менш як 20 хв.

При застосуванні цих правил не вважається рекламою:

- оприлюднення, виголошення у програмі чи передачі імені, найменування спонсора, об'єктів права інтелектуальної власності, що йому належать;
- трансляція соціальної реклами, якщо вона розповсюджується телерадіоорганізацією безкоштовно;
- анонси власних програм і передач телерадіоорганізації.

Реклама у друкованих засобах масової інформації. Обсяг реклами у друкованих засобах масової інформації визначається ними самостійно. Друковані засоби масової інформації, що розповсюджуються за передплатою, зобов'язані в умовах передплати зазначити кількість реклами в загальному обсязі видання.

Реклама послуг, що надаються з використанням електрозв'язку. Реклама послуг, що надаються з використанням електрозв'язку, в тому числі телефонного, при розповсюдженні її в рекламних засобах має містити точну інформацію про:

- зміст рекламованої послуги;
- вартість рекламованої послуги;
- вікові та інші обмеження, встановлені законодавством і виробником послуги стосовно кола споживачів рекламованої послуги;
- платне чи безплатне використання каналу телефонного зв'язку при наданні рекламованої послуги і про вартість однієї хвилини

телефонного зв'язку при отриманні послуги у відповідному регіоні;

- повне ім'я, найменування, адресу того, хто надає рекламовану послугу.

Законодавством забороняється розповсюдження реклами з використанням телексного або факсимільного зв'язку, а також використовувати безплатні номери телефонів: міліції, швидкої медичної допомоги, пожежної охорони та інших аварійних служб.

§ 4. Спеціальні правила рекламування деяких товарів

Законодавством встановлені спеціальні правила рекламування деяких товарів, а саме:

- алкогольних напоїв і тютюнових виробів, знаків для товарів і послуг, інших об'єктів права інтелектуальної власності, під якими випускаються алкогольні напої та тютюнові вироби;
- лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації;
- зброї;
- послуг, пов'язаних із залученням коштів населення;
- цінних паперів¹.

Крім того, спеціальним законодавством встановлені особливості рекламування продукції сексуального чи еротичного характеру².

Розглянемо особливості реклами деяких товарів. Так, законодавством дозволяється реклама лише тих лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації, на які в установленому порядку є дозвіл спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі охорони здоров'я до застосування в Україні. Крім того, можна рекламувати лише ті лікарські засоби, які відпускаються без припису лікаря, а також медична техніка, методи профілактики, діагностики, лікування та реабілітації, і застосування яких не потребує спеціальних знань і підготовки.

Забороняється реклама лікарських засобів, які вживаються та розповсюджуються тільки за приписом лікаря. Забороняється реклама допінгових речовин та/або методів для їх використання у спорті.

---

¹ Див.: Ст. 21–25 Закону України “Про рекламу”.

² Див.: Закон України “Про захист суспільної моралі” від 20 листопада 2003 р.

Рекламуючи лікарські засоби, медичну техніку, методи профілактики, діагностики, лікування і реабілітацію слід дотримуватися таких вимог:

- 1) інформація про лікарський засіб має бути об'єктивною і подаватися так, щоб було зрозуміло, що наведене повідомлення є рекламою і що рекламований товар є лікарським засобом;
- 2) інформація має містити повну фармакологічну назву лікарського засобу та назву виробника;
- 3) інформація має містити загальні застереження щодо застосування лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації;
- 4) рекомендація щодо обов'язкового ознайомлення з інструкцією до застосування, що додається до лікарських засобів.

Законодавством заборонена реклама лікувальних сеансів, інших заходів з використанням гіпнозу та методів безконтактного, психічного або біоенергетичного впливу.

Зазначені обмеження не поширюються на рекламу лікарських засобів, медичної техніки, методів профілактики, діагностики, лікування і реабілітації, яка розповсюджується на семінарах, конференціях, симпозіумах з медичної тематики, або розміщується у спеціалізованих виданнях, розрахованих на медичні установи та лікарів.

§ 5. Контроль за дотриманням законодавства про рекламу

Контроль за дотриманням законодавства України про рекламу здійснюють у межах своїх повноважень:

- 1) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади — стосовно захисту прав споживачів;
- 2) Антимонопольний комітет України — щодо дотримання законодавства про захист економічної конкуренції;
- 3) Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення — щодо телерадіоорганізацій усіх форм власності.

На вимогу органів виконавчої влади, на які покладено контроль за дотриманням законодавства про рекламу, рекламодавці, виробники та розповсюджувачі реклами зобов'язані надавати документи, усні чи письмові пояснення, відео- та звукозаписи, а також іншу інформацію, потрібну для здійснення ними повноважень щодо контролю.

Органи державної влади зобов'язані повідомляти рекламодавців, виробників та розповсюджувачів реклами про розгляд справ щодо

порушення ними законодавства про рекламу не пізніш як за три дні до такого розгляду, а в невідкладних випадках — не пізніш як за один день.

Рекламодавці, виробники та розповсюджувачі реклами під час розгляду питання про порушення законодавства про рекламу мають право:

- бути присутніми на засіданні органу державної влади;
- подавати необхідні документи, давати пояснення;
- отримувати копію протоколу засідання та рішення органу державної влади, прийнятого щодо них;
- оскаржувати дії чи бездіяльність виконавчого органу контролю та його посадових осіб до суду.

З метою координації діяльності суб'єктів рекламного ринку Кабінет Міністрів України створив Раду з питань реклами¹, до складу якої входять представники органів державної влади, об'єднань громадян, об'єднань підприємств у галузі реклами. Члени Ради працюють у ній на громадських засадах.

Основними завданнями Ради є:

1) розроблення пропозицій щодо вдосконалення системи державного регулювання діяльності в галузі реклами, в тому числі законодавства про рекламу;

2) координація дій органів виконавчої влади щодо здійснення контролю за дотриманням законодавства про рекламу, формування державних рекламних програм та державного замовлення на рекламну продукцію тощо.

§ 6. Відповідальність за порушення законодавства про рекламу

Відповідальність за порушення законодавства про рекламу несуть:

1) *рекламодавці*, винні у:

- замовленні рекламної продукції, виробництво та/або обіг якої заборонено законом;
- наданні недостовірної інформації виробнику реклами, необхідної для виробництва реклами;
- замовленні розповсюдження реклами, забороненої законом;

¹ *Положення* про Раду з питань реклами: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 2016 від 26 грудня 2003 р.

- у недотриманні встановлених законом вимог щодо змісту реклами;
- порушенні порядку розповсюдження реклами, якщо вона розповсюджується ними самостійно;

2) *виробники реклами*, винні у порушенні прав третіх осіб під час виготовлення реклами.

3) *розповсюджувачі реклами*, винні в порушенні встановленого законодавством порядку розповсюдження та розміщення реклами.

Щоб захистити інтереси суспільства, держави, споживачів реклами і учасників рекламного ринку, органи державної влади, які здійснюють контроль за дотриманням законодавства в галузі реклами, можуть звертатися до суду з позовами про заборону відповідної реклами та її публічне спростування. У свою чергу, публічне спростування недобросовісної та неправомірної порівняльної реклами здійснюється добровільно або за рішенням суду. Публічне спростування недобросовісної та неправомірної порівняльної реклами здійснюється за рахунок винної особи. Публічне спростування недобросовісної та неправомірної порівняльної реклами здійснюється в такому самому порядку, в якому вона була розміщена.

За порушення законодавства в галузі реклами на порушників можуть накладатися штрафи в порядку, встановленому ст. 27 Закону України “Про рекламу”, у розмірах, визначених Порядком накладення штрафів за порушення законодавства про рекламу, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 693 від 26 травня 2004 р. Окремо в законодавстві встановлено штрафи за порушення реклами окремих товарів (зброї, лікарських засобів тощо).

Підставою для розгляду справи про порушення законодавства про рекламу є відповідний протокол, складений уповноваженою посадовою особою контролюючого органу.

§ 7. Законодавство ЄС у сфері протидії недобросовісній рекламі

Відповідно до ст. 2 Директиви Ради 84/450/ЄС “Щодо наближення законів, постанов та адміністративних положень держав-членів стосовно реклами, яка вводить в оману” від 10 вересня 1984 р. реклама означає здійснення заяви в будь-якій формі, пов’язаної з торгівлею, підприємницькою діяльністю, ремеслом чи професійною діяльністю, з метою сприяння збільшенню постачання товарів або послуг, включаючи нерухоме майно, права та зобов’язання.

Трапляються випадки, коли рекламу подають в такий спосіб, що вона вводить в *оману* осіб, яким адресована, або привертає увагу і впливає на їхню економічну поведінку, і з цих причин може завдати шкоди конкуренту.

Визначаючи, чи є реклама такою, що вводить в оману, потрібно враховувати, яку інформацію вона містить стосовно:

1) характеристик товарів або послуг, тобто наявність їх, спосіб виконання, склад, дату виробництва або надання, призначення, кількість, детальний опис, географічне або комерційне походження, результати, які можна отримати від їх використання, чи результати та фізичні параметри тестів або перевірок, які проводились щодо цих товарів або послуг;

2) ціни або способу, яким вона розраховується, та умов постачання товарів чи надання послуг;

3) характеру діяльності, атрибутів і прав рекламодавця, таких як його особа та активи, кваліфікація та володіння правами промислової, комерційної чи інтелектуальної власності або його нагороди та відзнаки.

Держави — члени ЄС забезпечують наявність адекватних та ефективних засобів здійснення контролю за рекламою, яка вводить в оману, в інтересах споживачів, а також конкурентів і громадськості загалом. Такі засоби включають юридичні положення, на підставі яких особи та організації, які відповідно до законодавства вважаються за національним законодавством зацікавленими в забороні реклами, що вводить в оману, можуть: подавати судові позови проти такої реклами та/або доводити факт подібної реклами до відома адміністративних органів, уповноважених виносити рішення стосовно цих скарг чи порушувати відповідне судове переслідування.

Кожна держава-член сама вирішує, які з цих можливостей мають надаватися і чи повинні суди або адміністративні органи вимагати попереднього використання інших встановлених засобів розгляду таких скарг.

Держави-члени надають судам або адміністративним органам повноваження, що дають їм змогу у випадках, коли вони вважають такі заходи необхідними, і з врахуванням інтересів всіх залучених сторін і, зокрема, громадських інтересів:

- віддавати розпорядження про припинення чи порушення відповідної судової справи з метою видачі розпорядження про припинення проведеної реклами, яка вводить в оману;

- про заборону опублікування чи порушення відповідної судової справи з метою видачі розпорядження про заборону опублікування реклами, яка вводить в оману, навіть коли немає доказів дійсних втрат чи збитків або подібних намірів чи недбалості з боку рекламодавця.

З метою усунення подальших наслідків реклами, яка вводить в оману, і припинення проведення якої було ухвалене остаточним рішенням, держави-члени можуть надавати судам або адміністративним органам такі повноваження:

- вимагати опублікування цього рішення повністю або частково і у формі, яку вони вважають прийнятною;
- вимагати опублікування заяви про спростування.

Контрольні запитання і завдання

1. Назвіть основні види реклами.
2. Що таке *недобросовісна* реклама?
3. Що таке *порівняльна* реклама?
4. Що таке *прихована* реклама?
5. Схарактеризуйте загальні вимоги щодо реклами.
6. Схарактеризуйте особливості розміщення реклами на телебаченні і радіо?
7. Назвіть особливості рекламних послуг, які надаються з використанням електров'язку.
8. Стосовно яких видів товару встановлено особливості рекламування?
9. У межах повноважень яких органів здійснюється контроль за дотриманням законодавства про рекламу?
10. Вчинення яких неправомірних дій тягне за собою притягнення до відповідальності за порушення законодавства про рекламу?
11. Схарактеризуйте законодавство Європейського Союзу у сфері протидії недобросовісній рекламі.

Розділ 11. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ КІНЕМАТОГРАФІЇ

§ 1. Поняття кінематографії та її суб'єкти

Кінематографія — галузь культури, яка об'єднує різні види професійної діяльності, пов'язаної з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням та демонструванням фільмів, навчально-науковою роботою.

За напрямками діяльності *суб'єкти кінематографії* поділяються за таким принципом¹:

- 1) *створення фільмів* — автори і виконавці;
- 2) *виробництво фільмів* — кіностудії, відеостудії, студії, продюсери тощо;
- 3) *розповсюдження фільмів* — виробники, дистриб'ютори (прокатники) фільмів, кінокопіювальні підприємства, фонди фільмів, архіви кіно-, фото-, фонодокументів тощо;
- 4) *демонстрування* (публічний показ, публічне оповіщення і публічна демонстрація) фільмів — кінотеатри, кіноустановки, відеоустановки, канали мовлення телебачення (ефірне, кабельне, ефірно-кабельне, супутникове тощо);
- 5) *підготовка професійних кадрів* — спеціалізовані навчальні заклади кінематографії, а також спеціалізовані факультети в інших навчальних закладах незалежно від форм власності;
- 6) *розроблення та виготовлення технологічного обладнання* — науково-дослідні, конструкторські установи, сервісні центри, асоціації, виробничі підприємства та інші юридичні особи незалежно від форм власності.

¹ Див.: Ст. 7 Закону України “Про кінематографію”.

§ 2. Підприємницька діяльність суб'єктів кінематографії

Підприємницька діяльність у галузі кінематографії — це діяльність, пов'язана з виробництвом, розповсюдженням та демонструванням (публічним показом) фільмів з метою отримання прибутку.

У галузі кінематографії підприємницька діяльність може здійснюватися через продюсерську систему. *Продюсерська система* — це система, яка в умовах кіноринку забезпечує взаємодію і функціонування усіх суб'єктів кінематографії з метою виробництва, розповсюдження та демонстрування фільмів.

За умови участі держави у продюсерській системі її інтереси представляють центральний орган виконавчої влади в галузі кінематографії та місцеві органи управління кінематографією. Положення про продюсерську систему в галузі кінематографії затверджується Кабінетом Міністрів України. Так, Постановою Кабінету Міністрів України № 813 від 5 червня 1998 р. затверджено Положення про державну підтримку національних фільмів у продюсерській системі. Згідно з Положенням до суб'єктів продюсерської системи належать: продюсерські та дистриб'юторські фірми, кіновідеостудії, технічні сервісні підприємства, кінотелеканали, кінотеатри, кіно- і відеоустановки, рекламні і фестивальні агентства в галузі кінематографії, кіноринки, інші фізичні чи юридичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю в галузі кінематографії. Основною формою фінансової підтримки національного фільму є державне замовлення.

Усі суб'єкти професійної кінематографічної діяльності, які займаються виробництвом, розповсюдженням і демонструванням фільмів, вносяться до Державного реєстру виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів, положення про який затверджується Кабінетом Міністрів України¹.

Державний реєстр виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів проводиться з метою забезпечення:

- 1) ідентифікації суб'єктів кінематографії, які здійснюють виробництво, розповсюдження і демонстрування фільмів на професійній основі з дотриманням технічних стандартів, норм і правил у цій галузі;

---

¹ *Положення* про Державний реєстр виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 27 від 14 січня 2004 р.

2) аналізу структурних змін у кінематографії в разі створення, реорганізації та ліквідації суб'єктів кінематографії;

3) організації статистичних спостережень у сфері кінематографії;

4) взаємодії на єдиних методологічних засадах з базами даних інших центральних органів виконавчої влади;

5) гласності та відкритості інформації про суб'єкти кінематографії для заінтересованих користувачів.

У Державному реєстрі відображаються дані про:

- виробництво фільмів на власній або найманій (орендованій) виробничій базі з повним технологічним циклом для виготовлення оригіналів фільмових матеріалів на кіноплівці, магнітних чи інших електронних носіях — для виробників фільмів;
- отримання права на виготовлення фільмокопій на кіноплівці, магнітних чи інших електронних носіях, продаж та передачу їх у прокат для демонстрування чи приватного (у домашніх умовах) перегляду;
- умови виготовлення фільмокопій: на власній або найманій (орендованій) виробничій базі — для розповсюджувачів фільмів;
- демонстрування фільмів у призначених для цього приміщеннях — для демонстраторів фільмів.

Рішення про внесення до Реєстру суб'єкта кінематографії та видачу йому свідоцтва приймають:

- Державна служба кінематографії (стосовно виробників фільмів; розповсюджувачів фільмів, які отримали право на розповсюдження фільмів на всій території України);
- місцеві органи управління кінематографією (стосовно розповсюджувачів фільмів, які отримали право на розповсюдження фільмів у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць, демонстраторів фільмів, які провадять свою діяльність у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць).

§ 3. Захист прав інтелектуальної власності на кінотвори

Основними нормативно-правовими актами, які містять механізми захисту прав інтелектуальної власності на твори (в тому числі і кінотвори) є Цивільний кодекс України та Закон України “Про авторське право і суміжні права”.

Так, згідно зі ст. 440 Цивільного кодексу України майновими правами інтелектуальної власності на твір є:

- 1) право на використання твору;
- 2) виняткове право надавати дозвіл на використання твору;
- 3) право перешкоджати неправомірному використанню твору, в тому числі дозволяти таке використання.

Кодекс містить правові норми не лише ті, що стосуються охорони авторського права, а й ті, що регулюють відносини у сфері охорони права інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення¹.

Спеціальним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України “Про авторське право і суміжні права”, який охороняє особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов’язані зі створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва — авторське право, і права виконавців, виробників фонограм і відеограм та організації мовлення — суміжні права.

У законі, зокрема, міститься інформація про:

1) аудіовізуальний твір. Таким вважається твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як зі звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим лише завдяки тому чи тому виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдофільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими;

2) виконавця;

3) контрафактний примірник твору, фонограми, відеограми. Це такий вид твору, фонограми чи відеограми, який відтворений, опублікований і (або) розповсюджений з порушенням авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі примірники захищених в Україні творів, фонограм і відеограм, що ввозяться на митну територію України без згоди автора чи іншого суб’єкта авторського права і (або)

¹ Див.: Ст. 433–456 Цивільного кодексу України.

суміжних прав, зокрема з країн, в яких ці твори, фонограми і відеограми ніколи не охоронялися або перестали охоронятися.

Законом України “Про авторське право і суміжні права” регламентовано авторське право на аудіовізуальний твір. Авторами аудіовізуального твору є:

- режисер-постановник;
- автор сценарію (текстів, діалогів);
- автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього;
- художник-постановник;
- оператор-постановник.

При цьому одна й та сама фізична особа може суміщати дві або більше із наведених авторських функцій.

Якщо в договорі про створення аудіовізуального твору іншого не передбачено, автори, які зробили внесок або зобов'язалися зробити внесок у створення аудіовізуального твору і передали майнові права організації, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, чи продюсеру аудіовізуального твору, не мають права заперечувати проти його виконання і відтворення, розповсюдження, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення, а також субтитрування і дублювання його тексту, крім права на окреме публічне виконання музичних творів, включених до аудіовізуального твору. За оприлюднення, кожне публічне виконання, показ, демонстрацію чи оповіщення аудіовізуального твору, передачу його примірників у майновий найм чи комерційний прокат за всіма авторами такого твору зберігається право на справедливий винагороду, що розподіляється і виплачується організаціями колективного управління або іншим способом.

Автори, твори яких є складовою аудіовізуального твору (як тих, що існували раніше, так і створених у процесі роботи над аудіовізуальним твором), зберігають авторське право кожний на свій твір, можуть самостійно використовувати його незалежно від аудіовізуального твору, якщо договором з організацією, що здійснює його виробництво, чи з продюсером аудіовізуального твору інше не передбачено.

Порушеннями авторського права та суміжних прав є:

1) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав — це опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних

примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організацій мовлення;

2) плагіат — оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;

3) ввезення на митну територію України без дозволу осіб, які мають авторське право і (або) суміжні права, примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, програм мовлення;

4) вчинення дій, що створюють загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав;

5) будь-які дії для свідомого обходу технічних засобів захисту авторського права і (або) суміжних прав, зокрема виготовлення, розповсюдження, ввезення з метою розповсюдження і застосування засобів для такого обходу.

За захистом свого порушеного авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції.

У разі порушень будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, недотриманні передбачених договором умов використання творів і (або) об'єктів суміжних прав, використанні творів і об'єктів суміжних прав з обходом технічних засобів захисту чи з підробленням інформації і (або) документів про управління правами чи створенні загрози неправомірного використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав та інших порушеннях особистих немайнових прав і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти мають право:

1) вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі забороняти дії, що порушують авторське право і (або) суміжні права чи створюють загрозу для їх порушення;

2) звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право і (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;

3) подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

4) подавати позови про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), або стягнення із порушника авторського права і (або) суміжних прав отриманого доходу, або виплату компенсацій;

5) вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі призупинення митних

процедур у разі, якщо є підозра, що на митну територію України чи з її митної території можуть бути пропущені контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України;

6) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, фонограм і відеограм, якщо є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

7) вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень;

8) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів і об'єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їх розповсюдження;

9) вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права і суміжних прав.

Суд має право прийняти рішення чи ухвалу про:

- відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої порушенням авторського права і (або) суміжних прав, із визначенням розміру відшкодування;
- відшкодування збитків, завданих порушенням авторського права і (або) суміжних прав;
- стягнення із порушника авторського права і (або) суміжних прав отриманого доходу.

Визначаючи розміри збитків, які мають бути відшкодовані особі, права якої порушено, а також для відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд зобов'язаний виходити із сутності порушення, майнової і моральної шкоди, завданої особі, яка має авторське право і (або) суміжні права, а також із можливого доходу, який могла б отримати ця особа. У розмір збитків, завданих особі, права якої порушено, додатково можуть бути включені судові витрати, понесені нею, а також витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката.

У свою чергу, дія Закону України “Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм” поширюється на відносно, що виникають у процесі розповсюдження, в тому числі шляхом

імпорту, оптової та роздрібно́ї торгівлі на території України примірників аудіовізуальних творів і фонограм та їх експорту. Закон спрямовано на розвиток законодавства України про авторське право і суміжні права, виконання міжнародних зобов'язань України стосовно захисту інтересів осіб, що мають ці права, захист прав та інтересів осіб, які займаються розповсюдженням примірників аудіовізуальних творів і фонограм, та споживачів. Так, відповідно до Закону регламентовано:

- порядок розповсюдження маркованих примірників аудіовізуальних творів та фонограм;
- порядок отримання контрольних марок;
- порядок маркування контрольними марками;
- дії, при виконанні яких примірники аудіовізуальних творів чи фонограм не підлягають маркуванню контрольними марками.

§ 4. Міжнародно-правові механізми регулювання відносин у галузі кінематографії

Основним міжнародно-правовим документом, який регулює відносини в галузі кінематографії, є Європейська конвенція про кінематографічну продукцію спільного виробництва 1992 р., яка регулює відносини між Сторонами (членами Ради Європи та іншими державами-учасницями Європейської культурної конвенції) у галузі створення кінематографічної продукції спільного багатостороннього виробництва на території Сторін. Україна — учасниця цієї Конвенції, оскільки вона учасниця Європейської культурної конвенції, укладеної 19 грудня 1954 р.

Відповідно до Конвенції відносини Сторін регулюються таким чином: по-перше, кінематографічна продукція спільного виробництва, в якому беруть участь щонайменше три співвиробники, розміщені на території трьох різних Сторін Конвенції; по-друге, кінематографічна продукція спільного виробництва, в якому беруть участь щонайменше три співвиробники, що розміщені на території трьох різних Сторін Конвенції, та один або більше співвиробників, що не перебувають на території цих Сторін. При цьому загальна участь таких співвиробників не повинна перевищувати 30 % загальної вартості продукції.

У випадку створення кінематографічної продукції спільного багатостороннього виробництва положення цієї Конвенції мають переважну силу над положеннями двосторонніх угод, укладених між

Сторонами Конвенції. Положення, що стосуються кінематографічної продукції спільного двостороннього виробництва, мають чинність, якщо вони не суперечать положенням Конвенції.

Умови отримання статусу кінематографічної продукції спільного виробництва визначаються ст. 5 Конвенції. Так, будь-який кінематографічний твір спільного виробництва затверджується компетентними органами Сторін, на території яких перебувають співвиробники, після консультацій з ними та відповідно до спеціальних процедур, визначених у Конвенції.

Заяви про надання статусу кінематографічній продукції спільного виробництва подаються компетентним органам для затвердження відповідно до визначеної в Конвенції процедури подання заяв. Таке затвердження є остаточним, за винятком випадків порушення первісних зобов'язань стосовно творчих, фінансових та технічних питань.

Договір про створення кінематографічної продукції спільного виробництва має гарантувати кожному співвиробнику право спільної власності на оригінал-негатив зображення та звукової доріжки. Договір містить положення про те, що цей негатив зберігається у місці, визначеному співвиробниками за спільною згодою, і гарантує їм вільний доступ до нього.

Договір про створення кінематографічної продукції спільного виробництва має також гарантувати кожному співвиробнику право на інтернегатив або на будь-який інший засіб тиражування.

Участь кожного із співвиробників передбачає технічну і творчу участь. Відповідно до міжнародних зобов'язань, які Сторони визнають для себе обов'язковими, участь співвиробників стосовно творчого, технічного та акторського складу, розподілу ролей та обладнання, має бути пропорційною розміру їхнього фінансового внеску.

Беручи до уваги міжнародні зобов'язання, які Сторони визнали для себе обов'язковими, та вимог постановочного сценарію технічна і творча група, яка бере участь у створенні фільму, повинна складатися із громадян держав, які є партнерами у створенні кінематографічної продукції спільного виробництва, а монтаж фільму, звичайно, має здійснюватися у цих державах.

Контрольні запитання і завдання

1. Назвіть основні суб'єкти в галузі кінематографії.
2. З якою метою введено Державний реєстр виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів?
3. Назвіть цивільно-правові способи захисту прав інтелектуальної власності на кінотвори.
4. Схарактеризуйте загальні положення законодавства в галузі кінематографії.
5. Які існують міжнародно-правові механізми регулювання діяльності у сфері кінематографії?

Розділ 12. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ОБІГУ ТА ОХОРОНИ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

§ 1. Поняття персональних даних

Персональні дані — це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про фізичну особу.

Основними даними про фізичну особу (власне, персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, віросповідання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. Джерелами документованої інформації про особу є підписані і видані на її ім'я документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого і регіонального самоврядування в межах своїх повноважень¹.

§ 2. Законодавчі засади захисту персональних даних

Згідно зі ст. 31 Конституції України кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть становити лише випадки визначені судом, коли необхідно запобігти злочинові чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами отримати інформацію неможливо. Відповідно до ст. 32 Конституції України не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Відповідно до Закону України “Про звернення громадян” від 2 жовтня 1996 р. забороняється розголошення отриманих зі звернень відо-

¹ Див.: Ст. 23 Закону України “Про інформацію”.

мостей про особисте життя громадян без їх згоди. Не допускається з'ясування даних про особу громадянина, які не стосуються звернення. На прохання громадянина, висловлене в усній формі або зазначене в тексті звернення, не підлягає розголошенню його прізвище, місце проживання та роботи. Ця заборона не поширюється на випадки повідомлення інформації, що міститься у зверненні, особам, які мають відношення до вирішення справи.

Цивільним законодавством України також охороняються персональні дані фізичної особи. Так, згідно із Цивільним кодексом України фізична особа має такі особисті немайнові права, як:

- право на таємницю про стан свого здоров'я (полягає в забороні вимагати та подавати за місцем роботи або навчання інформацію про діагноз та методи лікування фізичної особи);
- право на таємницю особистого життя (яке полягає, зокрема, у праві особи на збереженні в таємниці обставин свого особистого життя);
- право на особисті папери (полягає в можливості ознайомлення з ними та їх використанні лише за згодою фізичної особи — власника цих паперів);
- право на таємницю кореспонденції тощо¹.

Принцип охорони таємниці телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються технічними засобами телекомунікацій закріплений у ст. 9 Закону України “Про телекомунікації”.

Відповідно, за порушення цих особистих немайнових прав встановлюється відповідальність.

§ 3. Відповідальність за порушення законодавства про захист персональних даних

Чинним законодавством встановлена цивільна та кримінальна відповідальність за порушення встановлених вимог щодо захисту персональних даних. Згідно із Цивільним кодексом України фізична особа може звернутися до суду за захистом своїх прав, порушених у зв'язку з розголошенням персональних даних. Вона має право на спростування недостовірної інформації і на відшкодування майнової та моральної шкоди².

¹ Див.: Ст. 286, 301, 303, 306 Цивільного кодексу України.

² Там само. — Ст. 22, 23, 277, 1166, 1167.

Відповідальність за порушення законодавства про захист персональних даних встановлена і кримінальним законодавством України. Так, ст. 163 Кримінального кодексу України встановлює кримінальну відповідальність за порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються через засоби зв'язку чи комп'ютер. У ст. 182 Кодексу наведено норми стосовно притягнення до кримінальної відповідальності за порушення недоторканності приватного життя, а саме — за незаконне збирання, зберігання, використання або поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди або поширення цієї інформації у публічному виступі, творі, що публічно демонструється, чи в засобах масової інформації.

§ 4. Міжнародно-правові механізми захисту персональних даних

До міжнародно-правових документів захисту персональних даних належать:

- Конвенція Ради Європи від 28 січня 1981 р. Про захист фізичних осіб при автоматизованій обробці персональних даних;
- Директива 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради “Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних” від 24 жовтня 1995 р.;
- Директива 97/66/ЄС Європейського Парламенту і Ради щодо “Обробки персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному просторі” від 15 грудня 1997 р.

Контрольні запитання і завдання

1. Яка інформація про особу належить до категорії персональних даних?
2. Схарактеризуйте основні положення законодавства у сфері охорони персональних даних.
3. Які види відповідальності встановлені за порушення гарантованого права на захист персональних даних?
4. Схарактеризуйте цивільно-правову відповідальність за порушення права на охорону персональних даних.
5. Які міжнародно-правові документи діють у сфері захисту інформації, що характеризується як персональні дані?

Розділ 13. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

§ 1. Поняття державної таємниці.

Перелік відомостей, що становлять державну таємницю

Державна таємниця — це вид таємної інформації, що охоплює відомості, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України і які визнані в порядку, встановленому Законом України “Про державну таємницю”, у сфері:

- оборони;
- економіки, науки і техніки;
- зовнішніх відносин;
- державної безпеки та охорони правопорядку.

У сфері оборони державною таємницею є інформація про:

1) зміст стратегічних і оперативних планів та інших документів бойового управління, підготовку і проведення військових операцій, стратегічне і мобілізаційне розгортання військ, а також про інші найважливіші показники, які характеризують організацію, чисельність, дислокацію, бойову і мобілізаційну готовність, бойову та іншу військову підготовку, озброєння і матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань;

2) напрями розвитку окремих видів озброєння, військової і спеціальної техніки, їх кількість, тактико-технічні характеристики, організацію і технологію виробництва, наукові, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, пов'язані з розробленням нових зразків озброєння, військової і спеціальної техніки або їх модернізацією, а також про інші роботи, що плануються або здійснюються в інтересах оборони країни;

3) сили і засоби Цивільної оборони України, можливості населених пунктів, регіонів і окремих об'єктів для захисту, евакуації і розсоередження населення, забезпечення його життєдіяльності та вироб-

ничої діяльності об'єктів народного господарства у воєнний час або в умовах надзвичайних ситуацій тощо.

У сфері економіки, науки і техніки до цієї категорії таємної інформації належить інформація про:

1) мобілізаційні плани і мобілізаційні потужності господарства України, запаси та обсяги постачання стратегічних видів сировини і матеріалів, а також зведені дані про номенклатуру та рівні накопичення, загальні обсяги поставок, відпуску, розміщення і фактичні запаси державного резерву;

2) використання транспорту, зв'язку, потужностей інших галузей в інтересах забезпечення безпеки держави;

3) плани, зміст, обсяг, фінансування та виконання державного замовлення для забезпечення потреб оборони та безпеки;

4) плани, обсяги та інші найважливіші характеристики добування, виробництва та реалізації окремих стратегічних видів сировини і продукції;

5) державні запаси дорогоцінних металів монетарної групи, коштовного каміння, валюти та інших цінностей, а також операції, пов'язані з виготовленням грошових знаків і цінних паперів, їх зберіганням, охороною і захистом від підроблення, обігом, обміном або вилученням з обігу, та про інші заходи фінансової діяльності держави;

6) наукові, науково-дослідні, дослідно-конструкторські та проектні роботи, на базі яких можливе створення прогресивних технологій, нових видів виробництва, продукції та технологічних процесів, що мають велике оборонне чи економічне значення або істотно впливають на зовнішньоекономічну діяльність та національну безпеку України тощо.

У сфері зовнішніх відносин до державної таємниці належить інформація про:

1) директиви, плани, вказівки делегаціям і посадовим особам з питань зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності України, спрямовані на забезпечення її національних інтересів і безпеки;

2) військове, науково-технічне та інше співробітництво України з іноземними державами, якщо розголошення відомостей про це завдаватиме шкоди її національній безпеці;

3) експорт та імпорт озброєння, військової і спеціальної техніки, окремих стратегічних видів сировини і продукції тощо.

У сфері державної безпеки та охорони правопорядку державною таємницею є інформація про:

1) особовий склад органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

2) засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової діяльності; про осіб, які співпрацюють або раніше співпрацювали на конфіденційній основі з органами, що проводять таку діяльність; про склад і конкретних осіб, що є негласними штатними працівниками органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

3) систему урядового та спеціального зв'язку;

4) організацію режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, державні програми, плани та інші заходи у сфері охорони державної таємниці;

5) організацію, зміст, стан і плани розвитку технічного захисту секретної інформації тощо.

Конкретні відомості можуть бути віднесені до державної таємниці за ступенями секретності “особливої важливості”, “цілком таємно” і “таємно” лише за умови, що вони належать до цих категорій, і їх розголошення завдаватиме шкоди інтересам національної безпеки України.

Забороняється відносити до державної таємниці ті відомості, які обмежуватимуть конституційні права і свободи людини і громадянина та завдаватимуть шкоду здоров'ю і безпеці населення.

§ 2. Відомості державної таємниці

До державної таємниці не можна відносити інформацію про:

1) стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;

2) аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці громадян;

3) стан здоров'я населення, його життєвий рівень, у тому числі харчування, одяг, житло, медичне обслуговування та соціальне забезпечення, а також про соціально-демографічні показники, стан правопорядку, освіти і культури населення;

4) факти порушень прав і свобод людини і громадянина;

5) незаконні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

Не може бути державною таємницею інформація, яка відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, не може бути засекречена.

§ 3. Порядок віднесення інформації до державної таємниці та її захист

Віднесення інформації до державної таємниці, зміни ступеня її секретності та розсекречування здійснює державний експерт з питань таємниць відповідно до вимог Закону України “Про державну таємницю”.

Виконання функцій державного експерта з питань таємниць покладається на конкретних посадових осіб, а саме:

- 1) у Верховній Раді України — Головою Верховної Ради України;
- 2) в інших органах державної влади — Президентом України за поданням керівника відповідного державного органу.

Державний експерт з питань таємниць виконує такі функції:

1) визначає на підставі чого інформацію можна віднести до державної таємниці; ступінь секретності інформації, яку віднесено до державної таємниці; орган державної влади (органи), якому надається право приймати рішення стосовно тих суб'єктів, які матимуть доступ до секретної інформації;

2) робить висновок, якої шкоди буде завдано національній безпеці України у разі розголошення конкретної секретної інформації;

3) установлює та продовжує строк дії рішення про віднесення інформації до державної таємниці із зазначенням дати її розсекречення;

4) подає до Служби безпеки України висновки про зміну ступеня секретності інформації та скасування рішення про віднесення її до державної таємниці у разі зміни підстав, за яких цю інформацію було віднесено до державної таємниці;

5) затверджує за погодженням зі Службою безпеки України перелік відомостей, що становлять державну таємницю, зміни до них, контролює відповідність змісту цих переліків Зводу відомостей, що становлять державну таємницю;

6) розглядає пропозиції органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян та окремих громадян щодо віднесення інформації до державної таємниці та її розсекречування;

7) затверджує висновки щодо обізнаності з державною таємницею громадян, які мають чи мали допуск до неї;

8) контролює обґрунтованість і правильність надання документам, виробам та іншим матеріальним носіям інформації, які містять

відомості, включені до Зводу відомостей чи розгорнутих переліків відомостей, що становлять державну таємницю, відповідного грифа секретності, своєчасність його зміни та розсекречування цих носіїв із наданням їм реквізиту “розсекречено”.

Інформацію до державної таємниці відносять на основі мотивованого рішення державного експерта з питань таємниць за його власною ініціативою, за зверненням керівників відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій чи громадян.

Державний експерт з питань таємниць може відносити інформацію до державної таємниці з тих питань, прийняття рішень яких належить до його компетенції згідно з посадою, яку він обіймає. У разі, якщо прийняття рішення про віднесення інформації до державної таємниці належить до компетенції кількох державних експертів із питань таємниць, то за ініціативою державних експертів або за пропозицією Служби безпеки України таке рішення приймається колегіально і ухвалюється простою більшістю голосів. При цьому кожен експерт має право викласти власну думку.

Інформація вважається державною таємницею з часу опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, до якого включена ця інформація, чи зміни до нього в порядку, встановленому Законом України “Про державну таємницю”.

Строк, упродовж якого діє рішення про віднесення інформації до державної таємниці, встановлюється державним експертом з питань таємниць з урахуванням ступеня засекреченості інформації, критерії визначення якого встановлюються Службою безпеки України. Він не може перевищувати для інформації із ступенем секретності “особливої важливості” — 30 років, для інформації “цілком таємно” — 10 років, для інформації “таємно” — 5 років.

Після закінчення строку дії рішення про віднесення інформації до державної таємниці державний експерт з питань таємниць робить висновки про скасування рішення про віднесення її до державної таємниці або приймає рішення про продовження строку дії зазначеного рішення в межах строків, встановлених законом.

Президент України з власної ініціативи або на підставі пропозицій державних експертів з питань таємниць чи за зверненням органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій чи громадян може встановлювати триваліші стро-

ки дії рішень для інформації, що становить державну таємницю, ніж строки, передбачені законодавством.

Письмова форма трудових договорів з працівниками, діяльність яких пов'язана з державною таємницею, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України № 779 від 16 листопада 1994 р. Типова форма трудового договору з працівником, діяльність якого пов'язана з державною таємницею, та зобов'язання громадянина України у зв'язку з допуском до державної таємниці встановлена наказом Держкомсекретів № 44 від 8 грудня 1994 р.

§ 4. Звід відомостей, що становлять державну таємницю

Звід відомостей, що становлять державну таємницю, формує та публікує в офіційних виданнях Служба безпеки України на підставі рішень державних експертів з питань таємниць. Зміни до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, публікуються не пізніше ніж через три місяці з дня отримання Службою безпеки України відповідного рішення чи висновку державного експерта з питань таємниць.

На підставі та в межах Зводу відомостей, що становлять державну таємницю, з метою конкретизації та систематизації даних про секретну інформацію органи державної влади створюють галузеві або відомчі розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю, а також можуть створювати міжгалузеві або міжвідомчі розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю.

Підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею, за ініціативою та погодженням із замовником робіт, пов'язаних з державною таємницею, можуть створювати власні розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю.

Такі переліки погоджуються із Службою безпеки України, затверджуються державними експертами з питань таємниць та реєструються в Службі безпеки України. Постановою Кабінету Міністрів України № 1601 від 29 листопада 2001 р. затверджено Положення про порядок і механізм формування та опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю.

Наказом Служби безпеки України № 440 від 12 серпня 2005 р. (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2005 р. за № 902/11182) було затверджено Звід відомостей, що становлять дер-

жавну таємницю. У затвердженому переліку зазначено: зміст відомостей, ступінь їх секретності, строк дії рішень про віднесення інформації до державної таємниці (із зазначенням року), реєстраційний номер і дата рішення державного експерта з питань таємниці.

Розгорнуті переліки відомостей, що становлять державну таємницю, не можуть суперечити Зводу відомостей.

§ 5. Відповідальність за розголошення державної таємниці

Відповідальність за розголошення державної таємниці, тобто за розголошення відомостей, що становлять державну таємницю особою, якій вони були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства, встановлена у ст. 328 Кримінального кодексу України.

Згідно зі ст. 330 Кримінального кодексу України встановлюється кримінальна відповідальність за передачу або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави, з метою її передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам економічних, науково-технічних чи інших відомостей, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства.

Контрольні запитання і завдання

1. До якого виду інформації з обмеженим доступом належить державна таємниця?
2. Схарактеризуйте відомості, що становлять державну таємницю.
3. Яку інформацію не можна відносити до державної таємниці?
4. Назвіть функції державного експерта з питань таємниці.
5. Упродовж якого строку можуть діяти рішення про віднесення інформації до державної таємниці?
6. Яка відповідальність встановлена за розголошення державної таємниці?

Розділ 14. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

§ 1. Поняття банківської таємниці

Банківською таємницею є інформація щодо діяльності та фінансового стану клієнта, яка стала відомою банку (в процесі обслуговування клієнта та взаємин із ним) чи третім особам (при наданні послуг банку), та розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту¹.

Банківську таємницю становлять відомості про:

- 1) стан рахунків клієнтів (у тому числі стан кореспондентських рахунків банків у Національному банку України);
- 2) операції, що проводилися на користь чи за дорученням клієнта, здійснені ним угоди;
- 3) фінансово-економічний стан клієнтів;
- 4) системи охорони банку та клієнтів;
- 5) організаційно-правову структуру юридичної особи — клієнта, її керівників, напрями діяльності;
- 6) комерційну діяльність клієнтів чи комерційну таємницю, будь-який проект, винахід, зразки продукції та іншу комерційну інформацію;
- 7) звітність по окремому банку (за винятком тієї, що підлягає опублікуванню).

Інформація про банки чи клієнтів, що збирається під час проведення банківського нагляду, також є банківською таємницею.

Слід зауважити, що зазначене правило не поширюється на узагальнену по банках інформацію, яка підлягає опублікуванню. Перелік інформації, що підлягає обов'язковому опублікуванню, встановлює Національний банк України та додатково сам банк.

¹ Див.: Ст. 60 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Загалом поняття “банківська таємниця” розглядають у двох аспектах:

- це інформація, зміст якої викладено в Законі України “Про банки і банківську діяльність”;
- це інститут фінансового права, тобто система правових норм, що регулюють сукупність суспільних відносин, які складаються в процесі зберігання, використання та розкриття відомостей, що належать до особливого виду таємної інформації (банківської таємниці). Правовідносини, об’єктом яких є банківська таємниця — це врегульовані нормами фінансового права суспільні відносини, що складаються в процесі зберігання, використання та розкриття відомостей, що відповідно до законодавства належать до банківської таємниці¹.

Банківська таємниця відрізняється від комерційної наступним чином:

1) рішення про віднесення відомостей до комерційної таємниці передбачає спеціальне оформлення локальних актів (наприклад, затвердження керівником підприємства Положення про інформацію). У разі їх відсутності режим комерційної таємниці автоматично не може з’явитися. Насамперед, банківська таємниця не вимагає спеціального оформлення. Коло відомостей чітко окреслене банківським законодавством і є однаковим для усіх без винятку банківських установ, їхніх клієнтів і кореспондентів. При цьому коло осіб, які мають право доступу до відомостей, що становлять банківську таємницю, також чітко визначено законодавством;

2) комерційна таємниця може бути передана за плату (за договором про передачу ноу-хау, комерційної концесії тощо), а купівля-продаж банківської таємниці визнається як незаконна операція;

3) правом на комерційну таємницю володіє тільки підприємство, а суб’єктами банківської таємниці можуть бути як громадяни, так і юридичні особи;

4) комерційна таємниця має статус таємниці для усіх без винятку осіб, тоді як банківська — тільки для тих, яким про неї не повідомлено особою, що довірила її банку².

¹ *Гетьманцев Д. О.* Банківська таємниця і особливості її нормативно-правового регулювання в Україні та в законодавстві зарубіжних країн: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2003.

² *Топалова Л.* Господарсько-правові аспекти співвідношення комерційної та банківської таємниці у національному законодавстві // Підприємництво, госп-во і право. — 2003. — № 4. — С. 16–20.

§ 2. Правовий режим банківської таємниці

Банки зобов'язані забезпечити збереження банківської таємниці:

- 1) обмежуючи коло осіб, які мають доступ до інформації, що становить банківську таємницю;
- 2) організовуючи спеціальне діловодство з документами, які містять банківську таємницю;
- 3) застосовуючи технічні засоби для запобігання несанкціонованого доступу до електронних та інших носіїв інформації;
- 4) застосовуючи застереження щодо збереження банківської таємниці та відповідальності за її розголошення у договорах та угодах між банком і клієнтом.

Службовці банку при вступі на посаду підписують зобов'язання щодо збереження банківської таємниці. Керівники та службовці банків не мають права розголошувати і використовувати з вигодою для себе чи для третіх осіб конфіденційну інформацію, яка стала відомою їм під час виконання своїх службових обов'язків.

Приватні особи та організації, які при виконанні своїх функцій або наданні послуг банку безпосередньо чи опосередковано отримали конфіденційну інформацію, зобов'язані не розголошувати її і не використовувати на власну користь чи на користь третіх осіб.

У разі заподіяння банку чи його клієнту збитків шляхом витоку інформації про банки та їх клієнтів з органів, які уповноважені здійснювати банківський нагляд, збитки відшкодовуються винними органами.

§ 3. Порядок розкриття інформації, яка становить банківську таємницю

Інформація щодо юридичних і фізичних осіб, яка містить банківську таємницю, розкривається банками:

- 1) на письмовий запит або з письмового дозволу власника такої інформації;
- 2) на письмову вимогу суду або за його рішенням;
- 3) органам прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України — на їх письмову вимогу стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний проміжок часу;

4) органам Державної податкової служби України — на їх письмову вимогу з питань оподаткування або валютного контролю стосовно операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності за конкретний період часу;

5) спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу — на його письмову вимогу щодо здійснення фінансових операцій, які підлягають фінансовому моніторингу згідно із законодавством про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом.

6) органам державної виконавчої служби — на їх письмову вимогу з питань виконання рішень судів щодо стану рахунків конкретної юридичної або фізичної особи — суб'єкта підприємницької діяльності.

Законодавством визначено, як саме повинна бути оформлена вимога відповідного державного органу на отримання інформації, яка містить банківську таємницю. Вона має:

- бути викладена на бланку державного органу встановленої форми;
- бути надана за підписом керівника державного органу (чи його заступника), скріпленого гербовою печаткою;
- містити передбачені Законом України “Про банки і банківську діяльність” підстави для отримання цієї інформації;
- містити посилання на норми закону, відповідно до яких державний орган має право на отримання такої інформації.

Банку забороняється надавати інформацію про клієнтів іншого банку, навіть якщо їхні імена зазначені в документах, угодах та операціях клієнта.

Банк має право надавати загальну інформацію, що становить банківську таємницю, іншим банкам в обсягах, необхідних при наданні кредитів, банківських гарантій.

Обмеження стосовно отримання інформації, що містить банківську таємницю, не поширюються на службовців Національного банку України або уповноважених ними осіб, які в межах повноважень, наданих Законом України “Про Національний банк України”, здійснюють функції банківського нагляду або валютного контролю.

Національний банк України має право відповідно до міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності надати інформацію про банк органу банківського нагляду іншої країни, якщо:

- це не порушує державні інтереси та банківську таємницю;
- є гарантією, що отримана інформація використовуватиметься виключно з метою банківського нагляду;
- є гарантією, що отримана інформація не передаватиметься за межі органу банківського нагляду.

Ці правила не поширюються на випадки повідомлення банками відповідно до законодавства про операції, що мають сумнівний характер, та на інші передбачені законом випадки повідомлень про банківські операції спеціально уповноваженому органу виконавчої влади з питань фінансового моніторингу.

Особи, винні в порушенні порядку розкриття, використання та розголошення банківської таємниці, несуть відповідальність згідно зі ст. 164–11 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також ст. 231 та 232 Кримінального кодексу України.

Контрольні запитання і завдання

1. Які відомості становлять банківську таємницю?
2. Чим відрізняється банківська таємниця від комерційної?
3. Яким чином банки забезпечують збереження інформації, що становить банківську таємницю?
4. У яких випадках банки повинні розкривати інформацію, що є банківською таємницею?
5. Яку відповідальність несуть особи, винні в порушенні порядку розкриття, використання та розголошення банківської таємниці?

МАУП

Розділ 15. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

§ 1. Поняття комерційної таємниці

Комерційна таємниця — це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона загалом чи в певній формі та сукупності її складових невідома та недоступна для осіб, які, звичайно, мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з чим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію¹.

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, крім тих, які відповідно до закону не можуть належати до такого виду таємниці. У свою чергу, згідно зі ст. 36 Господарського кодексу України, інформація, пов'язана з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення якої може завдати шкоди його інтересам, визнається як його комерційна таємниця. Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, спосіб їх захисту визначаються суб'єктом господарювання відповідно до закону.

Згідно зі ст. 506 Цивільного кодексу України майновими правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю є:

- 1) право на використання комерційної таємниці;
- 2) виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

¹ Див.: Ст. 505 Цивільного кодексу України.

Майнові права інтелектуальної власності на комерційну таємницю належать особі, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором.

У Постанові Кабінету Міністрів України № 611 від 9 серпня 1993 р. визначено, які саме відомості не можуть бути комерційною таємницею, а саме:

1) установчі документи та документи, які надають право займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами;

2) інформація за всіма встановленими формами державної звітності;

3) дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;

4) відомості про кількісний склад працюючих, їхню заробітну плату загалом та за професіями й посадами зокрема, а також наявність вільних робочих місць;

5) документи про сплату податків і обов'язкових платежів;

6) інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;

7) документи про платоспроможність;

8) відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;

9) відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

Підприємства зобов'язані подавати за переліком цієї постанови відомості органам державної виконавчої влади, контролюючим і правоохоронним органам, іншим юридичним особам відповідно до чинного законодавства і за їх вимогою.

Спеціальним законодавством також встановлено перелік відомостей, на отримання яких особа має право. Наприклад, згідно зі ст. 12 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" клієнт має право доступу до інформації щодо діяльності фінансової установи. Фінансові установи зобов'язані на вимогу клієнта надавати таку інформацію:

1) відомості про фінансові показники діяльності установи та її економічний стан, які підлягають обов'язковому оприлюдненню;

- 2) перелік керівників фінансової установи та її відокремлених підрозділів;
- 3) перелік послуг, що надаються фінансовою установою;
- 4) ціну/тарифи фінансових послуг;
- 5) кількість акцій фінансової установи, які знаходяться у власності членів її виконавчого органу, та перелік осіб, частки яких у статутному капіталі фінансової установи перевищують 5 %;
- 6) іншу інформацію з питань надання фінансових послуг та інформацію, право на отримання якої закріплено в законах України.

§ 2. Правовий режим комерційної таємниці

Право встановлення режиму комерційної таємниці має власник комерційної таємниці. Доступ та умови припинення доступу до комерційної таємниці здійснюється відповідно до рішення власника про порядок забезпечення захисту комерційної таємниці, яке затверджується самим власником або уповноваженим ним органом. Перелік осіб, порядок доступу та умови припинення доступу до комерційної таємниці можуть врегульовуватись договором між власником комерційної таємниці та її користувачем. Порядок захисту комерційної таємниці визначається її власником і має передбачати:

- склад та обсяг інформації, що становить комерційну таємницю;
- порядок надання та зняття грифу обмеження доступу до документа “Комерційна таємниця”;
- умови доступу осіб до комерційної таємниці;
- форму обліку осіб, які отримують доступ до комерційної таємниці;
- порядок оформлення, використання, обліку, збереження документів та інших матеріальних носіїв комерційної таємниці;
- порядок прийняття зобов'язань для сторін щодо збереження комерційної таємниці при здійсненні цивільно-правових, трудових та інших правовідносин.

За недотримання режиму роботи з інформацією, що є комерційною таємницею, працівник суб'єкта підприємницької діяльності може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності. Для правомірного застосування санкцій за правопорушення, пов'язані з комерційною таємницею у межах трудових правовідносин, підприємець повинен мати такі документи:

1) документ, який встановлює перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю. Це може бути затверджене суб'єктом господарювання Положення про комерційну таємницю, в якому має чітко зумовлюватися перелік відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок віднесення інформації до комерційної таємниці, умови зберігання, а також коло працівників підприємця, які мають право передавати зазначені відомості представникам органів влади;

2) посадові інструкції, в яких має бути визначено коло повноважень працівників підприємця та відомості, що становлять комерційну таємницю і з якими вони повинні працювати, а також порядок роботи з ними. Із зазначеними документами працівник має ознайомлюватися до початку своєї трудової діяльності у цього суб'єкта господарювання. Факт ознайомлення повинен фіксуватися письмово, із зазначенням дати ознайомлення;

3) трудовий договір або контракт, в якому мають зазначитися обов'язки працівника дотримуватися встановлених правил збереження комерційної таємниці та наслідки недотримання цього обов'язку. Можливе також складання окремого документа — зобов'язання про нерозголошення комерційної таємниці, яке підписується представником роботодавця та працівником. У договорі (контракті) за порушення режиму комерційної таємниці можуть передбачатися такі дисциплінарні санкції як догана, звільнення.

У проекті Трудового кодексу України, який було прийнято Верховною Радою України 11 грудня 2003 р., на відміну від нині чинного Кодексу законів України про працю, встановлено, що працівник не має права розголошувати комерційну таємницю. Так, згідно зі ст. 28 проекту Кодексу, роботодавець, приймаючи на роботу працівника, який у зв'язку з виконанням трудових обов'язків має доступ до інформації, що відповідно до законодавства визнана комерційною таємницею, укладає з ним письмову угоду про її нерозголошення у період дії трудових відносин і протягом визначеного сторонами строку після їх припинення. При цьому умови, що стосуються нерозголошення комерційної таємниці, можуть включатися до трудового договору. Згідно з проектом Кодексу відмова працівника підписати угоду про нерозголошення комерційної таємниці або включити відповідні умови до трудового договору (за наявності у роботодавця достатніх підстав вимагати її укладення) є підставою для відмови у прийнятті на роботу, а якщо трудові відносини вже виникли — для їх припинення. Умисне порушення працівником зобов'язань про нерозголошення

комерційної таємниці тягне за собою відповідальність, що передбачає відшкодування роботодавцеві заподіяної ним шкоди відповідно до цивільного законодавства. При цьому не застосовуються положення проекту Кодексу щодо обмеження розмірів матеріальної відповідальності працівників. Якщо розголошення комерційної таємниці стало наслідком необережних дій (бездіяльності), працівник також нести матеріальну відповідальність. Порушення вимоги щодо письмової форми угоди про нерозголошення комерційної таємниці тягне за собою недійсність такої угоди.

§ 3. Захист прав на комерційну таємницю

Законодавством України чітко визначено і розкрито сутність понять “неправомірне збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю”, “розголошення комерційної таємниці”, “схиляння до розголошення комерційної таємниці”, а також “неправомірне використання комерційної таємниці”.

Ст. 36 Господарського кодексу України встановлює, що *неправомірним збиранням відомостей, що становлять комерційну таємницю*, вважається добування протиправним способом зазначених відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання¹.

Розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на те, з відомостями, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання².

Схилянням до розголошення комерційної таємниці є спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків відомості, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання³.

¹ Див.: Ст. 16 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” від 7 червня 1996 р.

² Там само. — Ст. 17; Ст. 36 Господарського кодексу України.

³ Див.: Ст. 18 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” від 7 червня 1996 р.

Неправомірним використанням комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до закону комерційну таємницю¹.

Порушення прав на комерційну таємницю тягне за собою дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну, кримінальну відповідальність згідно із законодавством України. Так, особа, яка в результаті трудових відносин із власником комерційної таємниці — роботодавцем володіє комерційною таємницею, у випадку умисного або необережного її розголошення за відсутності у цих діях складу злочину, несе дисциплінарну або цивільно-правову відповідальність.

Цивільно-правова відповідальність. Згідно зі ст. 1166 Цивільного кодексу України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини (ст. 1167 Цивільного кодексу України). У разі порушення встановленого режиму комерційної таємниці завдана моральна шкода може виражатися в приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи, а розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначатиметься судом залежно від характеру правопорушення, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

Підставою для відшкодування матеріальної і моральної шкоди є рішення суду.

Адміністративно-правова відповідальність. Законом України “Про захист від недобросовісної конкуренції” встановлюється відповідальність за неправомірне збирання комерційної таємниці та її розголошення, неправомірне використання та схиляння до розголошення комерційної таємниці (ст. 16–19). Відповідно до законодавства ці правопорушення визнаються недобросовісною конкуренцією. У свою

¹ Див.: Ст. 19 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” від 7 червня 1996 р.

чергу, згідно з Господарським кодексом України неправомірним збиранням відомостей, що становлять комерційну таємницю, вважається добування протиправним способом зазначених відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання. Розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без згоди уповноваженої на те особи, з відомостями, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання. Схилянням до розголошення комерційної таємниці є спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків відомості, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, до їх розкриття, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання. Неправомірним використанням комерційної таємниці є впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до закону комерційну таємницю. За неправомірне збирання, розголошення або використання відомостей, що є комерційною таємницею, винні особи несуть відповідальність, встановлену законом.

Так, згідно зі ст. 164–3 Кодексу України про адміністративні правопорушення отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (виходячи із затвердженого розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян розмір штрафу може коливатися від 153 до 306 грн).

Кримінально-правова відповідальність. Законодавством передбачена і кримінальна відповідальність за незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю та за її розголошення. Так, згідно зі ст. 231 Кримінального кодексу України умисні дії, спрямовані на отримання відомостей, що становлять комерційну таємницю, з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей (комерційне шпигунство), а також незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду суб'єкту господарської діяльності, — караються

штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на термін до трьох років.

Згідно зі ст. 232 Кримінального кодексу України умисне розголошення комерційної таємниці без згоди її власника особою, якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, якщо воно вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, — карається штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на термін до трьох років, або виправними роботами на термін до двох років, або позбавленням волі на той самий термін. При цьому шкода вважається істотною, якщо вона в триста і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян, тобто починаючи із суми 5 100 грн і вище.

Контрольні запитання і завдання

1. Які відомості не можуть становити комерційну таємницю?
2. Яким чином особа визначає порядок захисту комерційної таємниці?
3. До якої відповідальності може бути притягнений працівник за недотримання режиму роботи з інформацією, що становить комерційну таємницю?
4. Які документи повинні бути у суб'єкта господарювання для застосування санкцій за порушення режиму охорони комерційної таємниці?
5. Розкрийте сутність понять: неправомірне збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю, розголошення комерційної таємниці, схиляння до розголошення комерційної таємниці, неправомірне використання комерційної таємниці.
6. Які види відповідальності тягне за собою порушення прав на комерційну таємницю?
7. Схарактеризуйте цивільно-правову відповідальність за порушення прав на комерційну таємницю.

Розділ 16. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА СЛУЖБОВОЇ ТАЄМНИЦІ

§ 1. Поняття і охорона професійної таємниці

Професійна таємниця — це матеріали, документи, інші відомості, якими користується особа в процесі та у зв'язку з виконанням своїх професійних обов'язків, що забороняються до розголошення у будь-якій формі.

Обов'язки щодо збереження професійної таємниці стосовно представників деяких професій передбачено чинним законодавством. Так, серед видів професійної таємниці — адвокатська, лікарська, таємниця вчинення нотаріальних дій, аудиторська таємниця тощо.

Згідно з чинним законодавством¹ адвокат зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю. Предметом такої таємниці є питання, з яких громадянин або юридична особа зверталися до адвоката, сутність консультацій, порад, роз'яснень та інших відомостей, отриманих адвокатом при виконанні своїх професійних обов'язків. Дані попереднього слідства, які стали йому відомі в процесі професійної діяльності, можуть бути оприлюднені лише з дозволу слідчого або прокурора. Адвокату, помічнику адвоката, посадовим особам адвокатських об'єднань забороняється розголошувати відомості, що становлять предмет адвокатської таємниці, і використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб.

Нотаріуси та інші посадові особи, які здійснюють нотаріальні дії, зобов'язані дотримуватися їх таємниці². Довідки про вчинені нотаріальні дії та документи видаються тільки громадянам та юридичним особам, за дорученням яких чи стосовно яких вони здійснювалися. На письмову вимогу суду, прокуратури, органів дізнання і

¹ Див.: Ст. 9 Закону України “Про адвокатуру” від 19 грудня 1992 р.

² Див.: Закон України “Про нотаріат” від 2 вересня 1993 р.

слідства довідки про вчинені нотаріальні дії та документи видаються у зв'язку з кримінальними, цивільними або господарськими справами, що перебувають у їх провадженні. На письмову вимогу державної податкової інспекції видаються довідки, документи і копії з них, необхідні для визначення правильності стягнення державного мита та цілей оподаткування. Довідки про заповіти видаються тільки після смерті заповідача.

Аудитори і аудиторські фірми зобов'язані зберігати в таємниці інформацію, отриману при проведенні аудиту та виконанні інших аудиторських послуг, не розголошувати відомості, що становлять предмет комерційної таємниці, і не використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб¹.

Чинним цивільним законодавством передбачається збереження інформації та відомостей, що становлять професійну таємницю, для окремих категорій осіб. Так, у ст. 286 Цивільного кодексу України зазначається, що фізична особа має право на таємницю про стан свого здоров'я. Цим правом також передбачається, що особа, якій така інформація стала відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, зобов'язана утримуватися від її поширення (лікарська таємниця).

§ 2. Поняття і охорона службової таємниці

Службова інформація, доступ до якої обмежено органами державної влади відповідно до чинного законодавства, належать до службової таємниці. Нині в чинному законодавстві України немає чіткого визначення поняття “службової таємниці” та переліку видів такої таємниці. При цьому слід зауважити, що цивільне законодавство Російської Федерації містить визначення службової таємниці та загальну характеристику інформації, яка може бути віднесена до цієї категорії інформації з обмеженим доступом².

Інформацію, яка вважається службовою таємницею, можуть мати у своєму розпорядженні будь-які юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та видів діяльності.

Серед передбачених законодавством видів службової таємниці прикладом може слугувати таємниця запису актів громадянського

¹ Див.: Ст. 23 Закону України “Про аудиторську діяльність” від 22 квітня 1993 р.

² *Демушкин А. С.* Документы и тайна. — М.: ООО “Городец-издат”, 2003. — С. 106–107.

стану. Так, діяльність органів реєстрації актів громадянського стану¹ ґрунтується на принципі дотримання таємниці реєстрації актів громадянського стану, своєчасного і належного документального її оформлення². Інформація, яка міститься в акті громадянського стану, є конфіденційною, має обмежений доступ і розголошенню не підлягає.

Поняття службової таємниці та перелік інформації і документів, що належать до неї, містить Інструкція про порядок проведення ревізій і перевірок державною контрольно-ревізійною службою в Україні, затверджена наказом Головного контрольно-ревізійного управління від 3 жовтня 1997 р. Згідно з цією Інструкцією служба таємниці — це склад і обсяг відомостей що є в розпорядженні конкретного органу державної контрольно-ревізійної служби або її посадової особи стосовно об'єктів контролю, контрольних, правоохоронних та інших державних органів, їх працівників, способів досягнення визначених законодавством завдань, що потрібні для якісного проведення контрольно-ревізійних дій, забезпечення відповідної їх раптовості та ефективності і які з цієї причини на певний період не підлягають зовнішньому чи внутрішньому розголошенню. Службовими таємницями згідно з цією Інструкцією є:

- положення плану контрольно-ревізійної роботи на термін до часу повідомлення об'єкта контролю про початок проведення ревізії (перевірки);
- факти виявлених під час проведення ревізій і перевірок порушень, зловживань до їх повного документального підтвердження й закріплення в актах, а також заплановані з цією метою зустрічні перевірки, раптові інвентаризації готівки й майна, контрольні обміри та інші ревізійні дії.

Законодавством також передбачена таємниця страхування. Так, згідно зі ст. 40 Закону України “Про страхування” від 7 березня 1996 р. посадові особи спеціального уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяль-

¹ *Акти* громадянського стану — це засвідчені державою факти народження, смерті, одруження, розірвання шлюбу, встановлення батьківства, переімени прізвища, імені, по батькові. Акти громадянського стану підлягають обов'язковій реєстрації в органах реєстрації актів громадянського стану.

² Див.: Ст. 4 Закону України “Про органи реєстрації актів громадянського стану” від 24 грудня 1993 р.

ністю у випадку оприлюднення в будь-якій формі відомостей, що є таємницею страхування, несуть відповідальність, передбачену законом. Конфіденційна інформація стосовно діяльності та фінансового стану страхувальника – клієнта страховика, яка стала відомою йому під час спілкування з клієнтом чи з третіми особами в процесі виконання дій у сфері страхування, розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди клієнту, є таємницею страхування.

Контрольні запитання і завдання

1. Дайте визначення поняття “професійна таємниця”.
2. Які існують види професійної таємниці?
3. Чим відрізняється професійна таємниця від службової?
4. Назвіть види службової таємниці.

МАУП

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ І РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

I. Перелік актів інформаційного законодавства

Закони України

1. *Конституція* України: прийнята 28 червня 1996 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. *Кодекс* України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 80732-Х (з подальшими змінами) // ВВР. — 1984. — Додаток до № 51. — Ст. 1122.
3. *Кримінальний кодекс* України: прийнято 5 квітня 2001 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.
4. *Господарський кодекс* України: прийнято 16 січня 2003 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 2001. — № 18. — Ст. 18–20.
5. *Цивільний кодекс* України: прийнято 16 січня 2003 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
6. *Основи законодавства* України про культуру: затверджено Законом України від 14 лютого 1992 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1992. — № 21. — Ст. 294.
7. *Про інформацію*: Закон України від 2 жовтня 1992 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1992. — № 48. — Ст. 650.
8. *Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні*: Закон України від 16 листопада 1992 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1993. — № 1. — Ст. 1.
9. *Про адвокатуру*: Закон України від 19 грудня 1992 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1993. — № 9. — Ст. 62.
10. *Про аудиторську діяльність*: Закон України від 22 квітня 1993 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1993. — № 23. — Ст. 243.
11. *Про нотаріат*: Закон України від 2 вересня 1993 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1993. — № 39. — Ст. 383.
12. *Про телебачення і радіомовлення*: Закон України від 21 грудня 1993 р. (в ред. Закону України від 12.01.2006) // ВВР. — 1994. — № 10. — Ст. 143.
13. *Про авторське право і суміжні права*: Закон України від 23 грудня 1993 р. (в ред. Закону України від 11.07.2001 з подальшими змінами) // ВВР. — 1994. — № 13. — Ст. 64.

14. *Про Національний архівний фонд та архівні установи*: Закон України від 24 грудня 1993 р. (в ред. Закону України від 13.12.2001) // ВВР. — 1994. — № 15. — Ст. 86.
15. *Про органи реєстрації актів громадянського стану*: Закон України від 24 грудня 1993 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1994. — № 14. — Ст. 78.
16. *Про державну таємницю*: Закон України від 21 січня 1994 р. (в ред. Закону України від 21.09.1999 р. з подальшими змінами) // ВВР. — 1994. — № 16. — Ст. 93.
17. *Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах*: Закон України від 5 липня 1994 р. (в ред. Закону України від 31.05.2005 з подальшими змінами) // ВВР. — 1994. — № 31. — Ст. 286.
18. *Про бібліотеки і бібліотечну справу*: Закон України від 27 січня 1995 р. (в ред. Закону України від 16.03.2000 р. з подальшими змінами) // ВВР. — 1995. — № 7. — Ст. 45.
19. *Про інформаційні агентства*: Закон України від 28 лютого 1995 // ВВР. — 1995. — № 13. — Ст. 83.
20. *Про музеї та музейну справу*: Закон України від 29 червня 1995 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1995. — № 25. — Ст. 191.
21. *Про страхування*: Закон України від 7 березня 1996 р. (в ред. Закону України від 4.10.2001 з подальшими змінами) // ВВР. — 1996. — № 18. — Ст. 78.
22. *Про захист від недобросовісної конкуренції*: Закон України від 7 червня 1996 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1996. — № 36. — Ст. 164.
23. *Про рекламу*: Закон України від 3 липня 1996 р. (в ред. Закону України від 11.07.2003 р., з подальшими змінами) // ВВР. — 1996. — № 39. — Ст. 181.
24. *Про звернення громадян*: Закон України від 2 жовтня 1996 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1996. — № 47. — Ст. 256.
25. *Про видавничу справу*: Закон України від 5 червня 1997 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1997. — № 32. — Ст. 206.
26. *Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України*: Закон України від 18 липня 1997 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1997. — № 45. — Ст. 284.

27. *Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення*” від 23 вересня 1997 р. (в ред. Закону України від 03.03.2005) // ВВР. — 1997. — № 48. — Ст. 296.
28. *Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів*: Закон України від 23 вересня 1997 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1997. — № 50. — Ст. 302.
29. *Про Національну програму інформатизації*: Закон України від 4 лютого 1998 р. // ВВР. — 1998. — № 27–28. — ст. 181.
30. *Про кінематографію*: Закон України від 13 січня 1998 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1998. — № 22. — Ст. 114.
31. *Про обов'язковий примірник документів*: Закон України від 9 квітня 1999 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1999. — № 22–23. — Ст. 199.
32. *Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей*: Закон України від 21 вересня 1999 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 1999. — № 48. — Ст. 405.
33. *Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм*: Закон України від 23 березня 2000 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 2000. — № 24. — Ст. 183.
34. *Про радіочастотний ресурс України*: Закон України від 1 червня 2000 р. (в ред. Закону України від 24.06.2004 з подальшими змінами) // ВВР. — 2000. — № 36. — Ст. 298.
35. *Про банки і банківську діяльність*: Закон України від 7 грудня 2000 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 2001. — № 5–6. — Ст. 30.
36. *Про поштовий зв'язок*: Закон України від 4 жовтня 2001 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 2002. — № 6. — Ст. 39.
37. *Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні*: Закон України від 6 березня 2003 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 2003. — № 24. — Ст. 162.
38. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань забезпечення та безперешкодної реалізації права людини на свободу слова*: Закон України від 3 квітня 2003 р. // ВВР. — 2003. — № 28. — Ст. 214.
39. *Про електронні документи та електронний документообіг*: Закон України від 22 травня 2003 р. (з подальшими змінами) // ВВР. — 2003. — № 36. — Ст. 275.
40. *Про електронний цифровий підпис*: Закон України від 22 травня 2003 р. // ВВР. — 2003. — № 36. — Ст. 276.

41. *Про телекомунікації*: Закон України від 18 листопада 2003 р. // ВВР. — 2004. — № 12. — Ст. 155.
42. *Про захист суспільної моралі*: Закон України від 20 листопада 2003 р. // ВВР. — 2004. — № 14. — Ст. 192.

Укази Президента України

1. *Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні*: затверджено Указом Президента від 22 травня 1998 р. // УК. — 9 лип. 1998.
2. *Положення про технічний захист інформації в Україні*: затверджено Указом Президента України від 27 вересня 1999 р. // ОВУ. — 1999. — № 39. — 15 жовт. — Ст. 28.
3. *Положення про Державний комітет архівів України*: затверджено Указом Президента України № 486/2000 від 22 березня 2000 р. // ОВУ. — 2000. — № 12. — Ст. 454. — 7 квіт. — С. 67.
4. *Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави*: Указ Президента України № 582/2000 від 10 квітня 2000 р. // ОВУ. — 2000. — № 15. — 28 квіт. — Ст. 605. — С. 51.
5. *Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України*: затверджено Указом Президента України № 920/2003 від 27 серпня 2003 р. // ОВУ. — 2003. — № 35. — 12 верес. — Ст. 1884. — С. 18.
6. *Положення про Міністерство транспорту та зв'язку України*: затверджено Указом Президента України № 1009/2004 від 27 серпня 2004 р. // ОВУ. — 2004. — № 35. — 17 верес. — Ст. 2333.

Постанови Кабінету Міністрів України

1. *Положення про Державний реєстр національного культурного надбання*: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 466 від 12 серпня 1992 р. // [www.rada.gov.ua]
2. *Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці*: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 611 від 9 серпня 1993 р. // [www.rada.gov.ua]
3. *Про встановлення письмової форми трудових договорів з працівниками, діяльність яких пов'язана з державною таємницею*: Постанова Кабінету Міністрів України № 779 від 16 листопада 1994 р. // [www.rada.gov.ua]

4. *Про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації, інформаційних агентств та розміри реєстраційних зборів*: Постанова Кабінету Міністрів України № 1287 від 17 листопада 1997 р. (з подальшими змінами) // ОВУ. — 1997. — № 47. — С. 46.
5. *Про затвердження Положення про державну підтримку національних фільмів у продюсерській системі*: Постанова Кабінету Міністрів України № 813 від 5 червня 1998 р. // ОВУ. — 1998. — № 23. — 25 трав. — С. 8.
6. *Про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції*: Постанова Кабінету Міністрів України № 1540 від 28 вересня 1998 р. (з подальшими змінами) // ОВУ. — 1998. — № 39. — 15 жовт. — С. 25.
7. *Положення про Музейний фонд України*: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 1147 від 20 липня 2000 р. // ОВУ. — 2000. — № 30. — 11 серп. — Ст. 1268. — С. 84.
8. *Про затвердження положень з питань державної таємниці та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України*: Постанова Кабінету Міністрів України № 1601 від 29 листопада 2001 р. // ОВУ. — 2001. — № 49. — 21 груд. — Ст. 2190. — С. 56.
9. *Про деякі питання захисту інформації, охорона якої забезпечується державою*: Постанова Кабінету Міністрів України № 281 від 13 березня 2002 р. // ОВУ. — 2002. — № 11. — 29 берез. — Ст. 515. — С. 110.
10. *Положення про Раду з питань реклами*: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 2016 26 грудня 2003 р. // ОВУ. — 2004. — Т. 1. — 9 січ. — Ст. 2792. — С. 219.
11. *Положення про Державний реєстр виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів*: Постанова Кабінету Міністрів України № 27 від 14 січня 2004 р. // ОВУ. — 2004. — № 2. — Т. 1. — 30 січ. — Ст. 51. — С. 112.
12. *Про затвердження Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про рекламу*: Постанова Кабінету Міністрів України № 693 від 26 травня 2004 р. // ОВУ. — 2004. — № 21. — 11 черв. — Ст. 1440. — С. 79.
13. *Порядок оперативного-технічного управління телекомунікаційними мережами в умовах надзвичайних ситуацій, надзвичайного та воєнного стану*: затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 812 від 29 червня 2004 р. // ОВУ. — 2004. — № 26. — 16 лип. — Ст. 1696.

Накази центральних органів виконавчої влади

1. *Про затвердження* Типової форми трудового договору з працівником, діяльність якого пов'язана з державною таємницею, та зобов'язання громадянина України у зв'язку з допуском до державної таємниці: наказ Держкомсекретів № 44 від 8 грудня 1994 р. (zareestr. в Міністерстві юстиції України 10 січня 1995 р. за № 6/542) // [www.rada.gov.ua]
2. *Положення* про державну реєстрацію, перереєстрацію та облік музеїв: затверджено наказом Міністерства культури і мистецтв України № 220 від 30 квітня 1996 р. (zareestr. в Міністерстві юстиції України 11 липня 1996 р. за № 50/1375) // [www.rada.gov.ua]
3. *Положення* про Національну комісію з питань повернення в Україну культурних цінностей: затверджено наказом Міністерства культури і мистецтв України № 504-а від 18 жовтня 1996 р. // [www.rada.gov.ua]
4. *Інструкція* про порядок проведення ревізій і перевірок державною контрольно-ревізійною службою в Україні: затверджено наказом Головного контрольно-ревізійного управління від 3 жовтня 1997 р. (zareestr. в Міністерстві юстиції України 24 жовтня 1997 р. за № 497/230) // ОВУ. — 1997. — № 44. — С. 265.
5. *Інструкція* про порядок визначення оціночної та страхової вартості пам'яток Музейного фонду України: затверджена наказом Міністерства культури і мистецтв України 13 липня 1998 р. № 325 (zareestr. в Міністерстві юстиції України 6 серпня 1998 р. за № 496/2936) // ОВУ. — 1998. — № 32. — 27 серп. — С. 186.
6. *Типові Правила* користування бібліотеками в Україні: затверджені наказом Міністерства культури і мистецтв України за № 275 від 5 травня 1999 р. (zareestr. в Міністерстві юстиції України 8 липня 1999 р. за № 449/3742) // ОВУ. — 1999. — № 28. — 30 лип. — С. 243.
7. *Порядок* занесення унікальних пам'яток Музейного фонду України до Державного реєстру національного культурного надбання: затверджено наказом Міністерства культури і мистецтв України № 653 від 25 жовтня 2001 р. (zareestr. в Міністерстві юстиції України 14 лютого 2002 р. за № 144/6432) // ОВУ. — 2002. — № 9. — 15 берез. — Ст. 419. — С. 116.

8. *Про затвердження* Порядку ведення державного обліку документів Національного архівного фонду України: наказ Державного комітету архівів України № 43 від 11 червня 2002 р. (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 25 червня 2002 р. за № 533/6821) // ОВУ. — 2002. — № 26. — 12 лип. — Ст. 1235. — С. 50.
9. *Про затвердження* Положення про умови зберігання архівних документів: наказ Державного комітету архівів України № 6 від 15 січня 2003 р. (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 4 лютого 2003 р. за № 89/7410) // ОВУ. — 2003. — № 7. — 28 лют. — Ст. 284. — С. 66.
10. *Лицензійні умови* провадження діяльності у сфері телекомунікацій з надання послуг фіксованого міжнародного, міжміського, місцевого телефонного зв'язку з правом технічного обслуговування та експлуатації телекомунікаційних мереж і надання в користування каналів електрозв'язку: затверджені наказом Державного комітету зв'язку та інформатизації України № 132 від 17 червня 2004 р. (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 5 серпня 2004 р. за № 977/9576) // ОВУ. — 2004. — № 32. — 27 серп. — Ст. 2195. — С. 289.
11. *Лицензійні умови* провадження діяльності у сфері телекомунікацій з технічного обслуговування і експлуатації мереж ефірного теле- та радіомовлення, проводового радіомовлення та телемереж, надання в користування каналів електрозв'язку: затверджені наказом Міністерства транспорту та зв'язку України № 984 від 10 листопада 2004 р. (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 12 листопада 2004 р. за № 1448/10047) // ОВУ. — 2004. — № 46. — 3 груд. — Ст. 3084. — С. 178.
12. *Про затвердження* Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: наказ СБУ № 440 від 12 серпня 2005 р. (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2005 р. за № 902/11182) // ОВУ. — 2005. — № 34. — 9 верес. — Ст. 34. — С. 172.

Міжнародні документи

1. *Конвенція* Ради Європи “Про захист фізичних осіб при автоматизованій обробці персональних даних” від 28 січня 1981 р. // [www.rada.gov.ua]

2. *Директива* Ради 84/450/ЄЕС “Щодо наближення законів, постанов та адміністративних положень держав-членів стосовно реклами, яка вводить в оману” від 10 вересня 1984 р. // [www.rada.gov.ua].
3. *Міжнародний* кодекс рекламної практики: Міжнародна торговельна палата від 2 грудня 1986 р. // [www.rada.gov.ua].
4. *Конвенція* ООН про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (прийнята 14 листопада 1970 р., ратифікована Президією ВР УРСР 10 лютого 1988 р.). // [www.rada.gov.ua]
5. *Угода* СНД про повернення культурних та історичних цінностей державам їх походження (прийнята 14 лютого 1992 р.). // [www.rada.gov.ua]
6. *Європейська* конвенція про кінематографічну продукцію спільного виробництва (укладена 2 жовтня 1992 р.) // [www.rada.gov.ua]
7. *Директива* 95/46/ЄС Європейського Парламенту і Ради “Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних” від 24 жовтня 1995 р. // [www.rada.gov.ua]
8. *Директива* 97/66/ЄС Європейського Парламенту і Ради “Стосовно обробки персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному секторі” від 15 грудня 1997 р. // [www.rada.gov.ua]

Постанови пленуму Верховного суду України

1. *Про застосування* судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 вересня 1990 р. № 7 // [www.rada.gov.ua].

II. Додаткова література

1. *Андрошук Г., Вороненке Л.* Захист комерційної таємниці: економіко-правовий аспект // Інтелектуальна власність. — 1999. — № 9. — С. 7–15.

2. *Андрощук Г., Вороненке Л.* Коммерческая тайна и конкуренция // Пробл. науки. — 1999. — № 6. — С. 49–99.
3. *Бакалінська О., Іваницька Н.* Порівняльна реклама: проблеми законодавчого регулювання в Україні // Юрид. журн. — 2004. — № 8. — С. 76–79.
4. *Брижко В. М.* та ін. Інформаційне суспільство: Дефініції: людина, її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації. — К., 2002. — 220 с.
5. *Бублик В.* Защита права на коммерческую тайну // Хозяйство и право. — 1992. — № 9. — С. 57–61.
6. *Виноградова Г. В.* Деякі питання правового забезпечення інформаційної безпеки підприємницької діяльності // Праця і закон. — 2004. — № 22 (46). — С. 8–14.
7. *Виноградова Г. В., Шпак О. А.* Деякі питання законодавчого забезпечення захисту комерційної таємниці // Юрид. журн. — 2004. — № 12. — С. 28–31.
8. *Витманас И.* Адресная рассылка: реклама или нет? // [http: www.econ-profi. ru].
9. *Волянская Е., Пилипенко В., Сапелкина Е.* Роль средств массовой информации в социализации агрессии // Персонал. — 2004. — № 7. — С. 88–91.
10. *Вступ до інформаційної культури та інформаційного права* // За ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного. — Ужгород: ІВА, 2003. — 240 с.
11. “Вступаючи у сферу Інтернет-права” // [www.lawyers.com. ua/7_ukr.htm].
12. *Гетманцев Д. О.* Проблеми визначення поняття банківської таємниці в законодавстві України // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Юрид. науки. — 2001. — № 44. — С. 25–28.
13. *Демушкин А. С.* Документы и тайна. — М.: ООО “Городец-издат”, 2003. — 400 с.
14. *Закупень Т. В., Соболев С. Ю.* Информация и ее правовое регулирование // Журн. рос. права. — 2004. — № 1. — С. 31–41.
15. *Зоріна Ю.* Оферта в рекламі // Підприємництво, господарство і право. — 2004. — № 10. — С. 85–89.
16. *Інтернет-праву бути!* // [www.lawyers.com.ua/3_ukr.htm].
17. *Іванов В.* Некоторые аспекты определения понятия рекламы // Реклама. — 1997. — № 5.

18. Кононов А. А. Проблемы безопасности информационной инфраструктуры бизнеса // Информ. о-во. — 2002. — № 3. — С. 45–48.
19. Копылов В. А. Информационное право: Учеб. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Юрист, 2003. — 511 с.
20. Копылов В. А. О теоретических проблемах становления информационного права // Информ. ресурсы России. — 1998. — № 3. — С. 21–26.
21. Кормич Б. А. Інформаційна безпека. — К., 2004. — 384 с.
22. Кохановська О. Галузеві розробки проблем інформації як передумова правового регулювання інформаційних відносин // Підприємство, госп-во і право. — 2004. — № 12. — С. 144–147.
23. Кохановська О. Теоретичні проблеми захисту інформаційних правовідносин цивільним правом // Підприємство, госп-во і право. — 2004. — № 7. — С. 3–7.
24. Кристальный Б., Нестеров Ю. Информационные права и информатика // Информ. законодательство России. — 1996. — № 3. — С. 4–9.
25. Кристальный Б., Нестеров Ю. Информационное общество, информационная политика, правовая информационная защита // Информ. о-во. — 1997. — № 1. — С. 9–13.
26. Кротюк В., Іоффе А. Правові аспекти банківської таємниці // Право України. — 1998. — № 12. — С. 62–66.
27. Кузнецов П. У. Системные проблемы правового обеспечения информационной сферы // Право и политика. — 2001. — № 6. — С. 43–51.
28. Кузьмин А. Э. Правовая защита коммерческой тайны // Правоведение. — 1992. — № 5. — С. 45–53.
29. Кушакова Н. Законодавче регулювання ІНТЕРНЕТ в Україні: проблемні питання й перспективи розвитку // Юрид. журн. — 2003. — № 3 (9). — С. 32–33.
30. Лисенко В. Засоби масової інформації і громадська думка: технології маніпулювання // Персонал. — 2004. — № 9. — С. 14–21.
31. Новицкая-Колодина А. Конфиденциальность в бизнесе // Предпринимательство, хоз-во и право. — 1996. — № 4. — С. 24–26.
32. Основи інформаційного права України: Навч. посіб. // За ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного та П. В. Мельника. — К.: Знання, 2004. — 274 с.

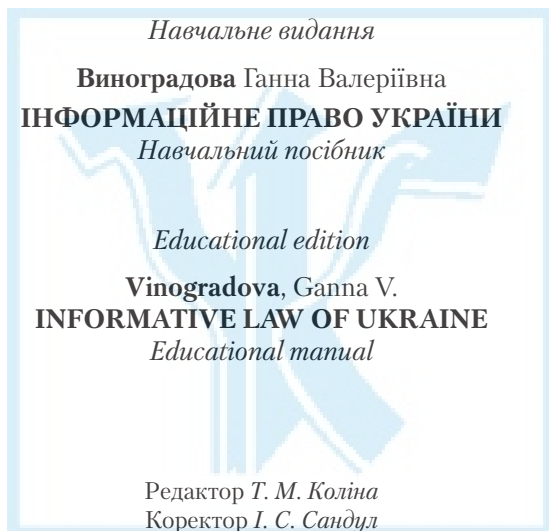
33. *Пазюк А. В.* Захист інформації про людину і свобода поширення інформації: в пошуку компромісу // Вісн. Запорізького юрид. ін-ту. — 2000. — № 2. — С. 73–81.
34. *Пазюк А. В.* Захист прав громадян у зв'язку з обробкою персональних даних у правоохоронній діяльності: Європейські стандарти і Україна. — К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2001. — 258 с.
35. *Пазюк А. В.* Місце права на приватність інформації персонального характеру у системі прав і свобод людини // Вісн. міжнар. відносин. — К.: КНУ ім. Т. Шевченка. — 2001. — Вип. 20. — С. 8–13.
36. *Пазюк А. В.* Права людини та Інтернет. — К.: МГО Прайвесі Юкрейн, 2002. — 150 с.
37. *Потапенко В.* Окремі аспекти реклами в Інтернеті // Юрид. журн. — 2003. — № 3. — С. 30–31.
38. *Почепцов Г.* Інформаційна політика: Навч. посіб. — К., 2002. — 88 с.
39. *Самбур М.* Відшкодування моральної (немайнової) шкоди, завданої поширенням недостовірної інформації засобами масової інформації // Юрид. журн. — 2003. — № 6. — С. 101.
40. *Сляднева А.* Определение понятия коммерческой тайны субъекта хозяйствования // Предпринимательство, хоз-во и право. — 2004. — № 9. — С. 40–43.
41. *Сляднева А.* Закрепление права субъекта хозяйствования на коммерческую тайну на локальном уровне // Предпринимательство, хоз-во и право. — 2004. — № 10. — С. 126–129.
42. *Смирнов Е., Павлов А.* Информационно-коммерческая безопасность предприятия // Информ. ресурсы России. — 2001. — № 7. — С. 22–26.
43. *Степанов О. А.* Теоретико-правовая оценка развития сферы информационно-электронных технологий // Право и политика. — 2001. — № 2. — С. 12–15.
44. *Субота Н.* Виключення відповідальності за висловлення оціночних суджень: питання застосування статті 47–1 Закону України “Про інформацію” // Юрид. журн. — 2003. — № 7(13). — С. 89–92.
45. *Субота Н.* Конфіденційна інформація, що є власністю держави: вид інформації з обмеженим доступом чи засіб обмеження доступу до відкритої інформації? // Юрид. журн. — 2003. — № 9. — С. 37–40.

46. *Талатина Э. В.* К вопросу об информационной функции государства // Информ. о-во. — 2002. — № 2. — С. 20–28.
47. *Ткаченко С.* Порівняльна реклама. Правила гри відсутні? // Юрид. журнал. — 2003. — № 1. — С. 39–40.
48. *Топалова Л.* Господарсько-правові аспекти співвідношення комерційної та банківської таємниці у національному законодавстві // Підприємництво, госп-во і право. — 2003. — № 4. — С. 16–20.
49. *Харченко Л. С., Ліпкан В. А., Логінов О. В.* Інформаційна безпека України: Глосарій / За заг. ред. Р. А. Калюжного — К.: Текст, 2004. — 136 с.
50. *Шварцман А.* Прикладные вопросы защиты коммерческой тайны // Предпринимательство, хоз-во и право. — 1998. — № 10. — С. 50–52.
51. *Шведчикова Т.* Роль інформації в сфері товарного обігу // Підприємництво, госп-во і право. — 2003. — № 7. — С. 145–148.
52. *Чепелюк М.* Угода про нерозголошення конфіденційної інформації // Юрид. журн. — 2003. — № 9.
53. *Шимон С.* Поширення недостовірної інформації: відповідальність за шкоду, завдану особистим немайновим правам фізичної особи // Юрид. журн. — 2003. — № 6 (12). — С. 52–57.
54. *Янина Е.* Актуальные вопросы информационной безопасности: защита коммерческой тайны хозяйствующего субъекта в рамках локального нормативного акта // Актуальные пробл. современной науки. — 2003. — № 2. — С. 109–111.

МАУП

The actual questions of the normatively-legal adjusting of the modern informative relations in Ukraine are examined in the manual. Maintenance of the state adjusting of informative activity is expounded, the legal guarantees of realization of rights to information are characterized, and the essence of mechanism of information defense with the limited access is lighted up. Relations in the different spheres of informative activity: in the branch of mass information, in publishing business, library, museum business, archived, cinemas, publicity activity and others like that are characterized.

For instructors and students of higher educational establishments. The manual can be useful for everybody, who is interested in the problems of the legal adjusting of informative relationships.

Редактор *Т. М. Коліна*
Коректор *І. С. Сандул*
Комп'ютерне верстання *М. М. Соколовська, М. І. Фадєєва*
Оформлення обкладинки *С. В. Фадєєв*

Підп. до друку 20.06.06. Формат 64×80/₁₆. Папір офсетний.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 8,37. Обл.-вид. арк. 8,5.
Тираж 3000 пр. Зам. № 335

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 8 від 23.02.2000*

ДП "Друкарня МВС України"
Київ-50, вул. Дегтярівська, 15 б